

დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი

საქართველო

საპრეზიდენტო არჩევნები
2018 წლის 28 ოქტომბერი და 28 ნოემბერი

ეუთოს/დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის
უფლებების ოფისის საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო
მისია
საბოლოო ანგარიში

ვარშავა
2019 წლის 28 თებერვალი

შინაარსი

I.	რეზიუმე.....	1
II.	შესავალი და სამადლობელი სიტყვა.....	8
III.	წინასიტორია და პოლიტიკური კონტექსტი	8
IV.	საარჩევნო სისტემა და საკანონმდებლო ჩარჩო.....	10
V.	საარჩევნო ადმინისტრაცია	11
VI.	ამომრჩევლების რეგისტრაცია.....	15
VII.	კანდიდატების რეგისტრაცია	17
VIII.	საარჩევნო კამპანია	19
IX.	წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსება.....	24
X.	მედია 29	
ა.	მედია გარემო.....	29
ბ.	საკანონმდებლო ბაზა.....	30
გ.	მედია მონიტორინგის შედეგები.....	35
XI.	ადგილობრივი და საერთაშორისო დამკვირვებლები	37
XII.	საჩივრები და სარჩელები	38
XIII.	კენჭისყრის დღე (პირველი ტური).....	41
ა.	საარჩევნო უბნების გახსნა და ხმის მიცემის პროცესი	41
ბ.	ხმების დათვლა.....	43
გ.	შედეგების შეჯამება	44
XIV.	არჩევნების პირველი ტურის შემდეგ განვითარებული მოვლენები.....	44
XV.	მეორე ტურთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ჩარჩო.....	47
XVI.	მეორე ტურისთვის მზადება.....	49
XVII.	მეორე ტურის წინასაარჩევნო კამპანია	50
XVIII.	მედიის მუშაობა მეორე ტურის წინ.....	54
ა.	საკანონმდებლო ჩარჩო	54
ბ.	მედია მონიტორინგის შედეგები.....	55
XIX.	კენჭისყრის დღე (მეორე ტური)	57
ა.	საარჩევნო უბნების გახსნა და ხმის მიცემის პროცესი	57
ბ.	ხმების დათვლა.....	59
გ.	შედეგების შეჯამება	60
XX.	არჩევნების შემდეგ განვითარებული მოვლენები	60
XXI.	რეკომენდაციები	62
ა.	პრიორიტეტული რეკომენდაციები.....	63
ბ.	სხვა რეკომენდაციები	65
	დანართი I: საბოლოო შედეგები.....	68
	დანართი II: საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებელთა სია	70
	ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის შესახებ.....	83

საქართველო
საპრეზიდენტო არჩევნები
2018 წლის 28 ოქტომბერი და 28 ნოემბერი

**ეუთოს/დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე
სადამკვირვებლო მისიის საბოლოო ანგარიში¹**

I. რეზიუმე

საქართველოს ხელისუფლების მოწვევის შედეგად, ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისმა 2018 წლის 28 ოქტომბრის საპრეზიდენტო არჩევნებზე დაკვირვების მიზნით საქართველოში არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია დააფუძნა. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია საპრეზიდენტო არჩევნების მეორე ტურზე დაკვირვების მიზნით (რომელიც 28 ნოემბერს გაიმართა) ქვეყანაში გარკვეული დროის მანძილზე კიდევ დარჩა. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ მოახდინა იმის შეფასება თუ რამდენად შესაბამებოდა საარჩევნო პროცესი დემოკრატიული არჩევნების ჩატარებასთან დაკავშირებით ეუთოს წინაშე აღებული ვალდებულებებს, სხვა შესაბამის საერთაშორისო სტანდარტებს და ვალდებულებებს და ასევე ეროვნულ კანონმდებლობას. არჩევნების ორივე ტურზე, ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისს ეუთოს საპარლამენტო ასამბლეის, ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის, ნატოს საპარლამენტო ასამბლეის და ევროპის პარლამენტის დელეგაციები შეუერთდნენ, რის შედეგადაც საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისია შეიქმნა.

საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის მიერ საპრეზიდენტო არჩევნების პირველი ტურის შემდეგ წინასწარი მიგნებებისა და დასკვნების შესახებ გამოქვეყნებული მოხსენების მიხედვით: „არჩევნები კონკურენტუნარიანი და პროფესიონალურად ადმინისტრირებული იყო. კანდიდატებს წინასაარჩევნო კამპანიის თავისუფლად ჩატარების შესაძლებლობა ჰქონდათ, ხოლო ამომრჩევლებს ნამდვილი არჩევანი გააჩნდათ, თუმცა ადგილი ჰქონდა ადმინისტრაციული რესურსების არასათანადოდ გამოყენების შემთხვევებს, გარდა ამისა, უმაღლესი რანგის სახელმწიფო ოფიციალური პირები მმართველი პარტიიდან წინასაარჩევნო კამპანიაში იყვნენ ჩართული. შემოწირულობების მხრივ არსებულმა მნიშვნელოვანმა დისბალანსმა და დასაშვები ხარჯების ზედმეტად მაღალმა ზღვრებმა კიდევ უფრო მეტად შეუწყო ხელი უთანასწორო სათამაშო პირობების ჩამოყალიბებას. მაშინ როცა საზოგადოებრივმა მაუწყებლებმა ყველა კანდიდატს მისცეს საშუალება საკუთარი შეხედულებების წარმოსაჩენად, კერძო მედიის მკვეთრმა პოლარიზაციამ, ნეგატიურმა წინასაარჩევნო კამპანიამ და უხეშმა რიტორიკამ და ასევე ანალიტიკური გაშუქების ნაკლებობამ ამომრჩევლებს სრულად ინფორმირებული არჩევანის გაკეთების საშუალება შეუზღუდა. საკანონმდებლო ცვლილებებმა, რომელთა შედეგად გაიზარდა მმართველი

¹ წინამდებარე ანგარიშის ინგლისური ვერსია ერთადერთი ოფიციალური დოკუმენტია. მისი არაოფიციალური ქართული თარგმანი ასევე ხელმისაწვდომია.

პარტიის წარმომადგენლობა საარჩევნო ადმინისტრაციის ყველა დონეზე და ასევე საარჩევნო ადმინისტრაციის არაპარტიული წევრების შერჩევის არასაკმარისმა გამჭვირვალობამ საარჩევნო ადმინისტრაციის მიუკერძოებლობის შესახებ არსებული აღქმები დააზიანა. ამის მიუხედავად, კენჭისყრის დღემ ზოგადად პროფესიონალურად, მოწესრიგებულად და გამჭვირვალედ ჩაიარა, იმის მიუხედავად რომ ხმების დათვლის დროს ადგილი ჰქონდა გარკვეულ პროცედურულ საკითხებს, ბევრი ადგილობრივი დამკვირვებელი და მედიის წარმომადგენელი პოლიტიკური პარტიების სახელით მოქმედებდნენ და პარტიების წარმომადგენლები პოტენციურად ზეგავლენას ახდენდნენ ამომრჩევლებზე საარჩევნო უბნების გარეთ.“

საპრეზიდენტო არჩევნების მეორე ტურის შემდეგ წინასწარი მიგნებებისა და დასკვნების შესახებ გამოქვეყნებული მოხსენების მიხედვით კი: „მეორე ტური იყო კონკურენტული და კანდიდატებს შეეძლოთ წინასაარჩევნო კამპანიის თავისუფლად წარმოება; თუმცა, ერთ მხარეს არასათანადო უპირატესობა გააჩნდა, ხოლო ორივე მხრიდან წარმოებულმა ნეგატიურმა კამპანიამ პროცესი დააზიანა. არჩევნები კარგად იყო ადმინისტრირებული; თუმცა, მეორე ტურთან დაკავშირებული მთავარი ასპექტების რეგულირების ნაკლებობამ საკანონმდებლო სიცხადეს ხელი არ შეუწყო. უხეშმა რიტორიკამ ჩრდილი მიაყენა წინასაარჩევნო კამპანიას. ადმინისტრაციული რესურსების არასათანადოდ გამოყენების ზრდამ კიდევ უფრო მეტად წაშალა ზღვარი პარტიასა და სახელმწიფოს შორის. კერძო მედია კვლავ მკვეთრად პოლარიზებული და აშკარად მიკერძოებული იყო, მაშინ როცა საზოგადოებრივმა მაუწყებელმა არ უზრუნველყო სარედაქციო დამოუკიდებლობა და მიუკერძოებლობა. ამომრჩევლებმა აქტიური მონაწილეობა მიიღეს არჩევნებში და კენჭისყრის პროცესი პოზიტიურად შეფასდა, თუმცა უბნებზე მოსულ ამომრჩეველთა არაოფიციალურმა რეგისტრირებამ პოტენციური დაშინების შესახებ ეჭვები გააძლიერა.“

2017 წლის საკონსტიტუციო ცვლილებების შედეგად 2024 წლის შემდეგ პრეზიდენტი არაპირდაპირი წესით იქნება არჩეული; გარდა ამისა, აღნიშნული საკონსტიტუციო ცვლილებებით ახლადარჩეული პრეზიდენტის უფლებამოსილებების მკვეთრად შეკვეცა მოხდა. საკანონმდებლო ბაზა დემოკრატიული არჩევნების ჩასატარებლად ადეკვატურ საფუძველს იძლევა, თუმცა არჩევნების მეორე ტურთან დაკავშირებული მთავარი ასპექტები საკმარისად რეგულირებული არაა. საარჩევნო კოდექსში ცოტა ხნის წინ შეტანილი ცვლილებების შედეგად გარკვეული ტექნიკური საკითხების გაუმჯობესებას ჰქონდა ადგილი, ასევე ამ ცვლილებებით ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ასევე ევროპის საბჭოს მიერ მანამდე გაცემული ზოგიერთი რეკომენდაციის დაკმაყოფილება მოხდა, თუმცა გარკვეული ნაკლოვანებები რჩება და ამ საარჩევნო რეფორმის დროს ხელიდან იქნა გაშვებული დაინტერესებული მხარეების პროცესში ფართოდ ჩართვის, ნაკლოვანებებისა და შეუსაბამობების აღმოფხვრის ან მანამდე ჩატარებული ორრაუნდიანი არჩევნების დროს გამოვლენილი პრობლემატური საკითხების გამოსწორების შესაძლებლობა. არჩევნების მეორე ტურში, წინასაარჩევნო კამპანიის რეგულირებასთან (მათ შორის მედიის საქმიანობის რეგულირებასთან) დაკავშირებულმა

გაურკვევლობამ არათანმიმდევრული და ურთიერთსაწინააღმდეგო ინტერპრეტაციები გამოიწვია და ხელი ვერ შეუწყო საკანონმდებლო სიცხადეს.

საარჩევნო ადმინისტრაციის სამივე დონეზე არჩევნების მართვა პროფესიონალურად მოხდა. საარჩევნო ადმინისტრაციას ცენტრალური საარჩევნო კომისია (ცესკო) ხელმძღვანელობდა. პირველ ტურში არჩევნებით დაინტერესებული მხარეების უმრავლესობა ნდობას გამოხატავდა ცესკოს მიმართ, ცესკომ მიზანმიმართული ძალისხმევა გასწია ქვედა დონის კომისიების კომპეტენციების გასაუმჯობესებლად. თუმცა, ცესკოს მხრიდან ადეკვატური რეგულირების არარსებობის პირობებში, ქვედა დონეების კომისიების არაპარტიული წევრების შერჩევას თანმიმდევრულობა და გამჭვირვალობა აკლდა. ცესკოს მიერ მეორე ტურის თარიღის დანიშვნამ კამათი გამოიწვია, ამ გადაწყვეტილებამ სამოქალაქო საზოგადოების და ოპოზიციური პარტიების წინააღმდეგობა გამოიწვია. მართალია ცესკოს მეორე ტურის თარიღის დადგენის უფლება ჰქონდა, თუმცა ამ გადაწყვეტილებების გარემოებებმა ცესკოს მიმართ დაინტერესებული მხარეების ნდობაზე ნეგატიური ზეგავლენა მოახდინა. ამის მიუხედავად, არჩევნების მეორე ტური კარგად იყო ადმინისტრირებული და ვადები ზოგადად დაცული იყო; გარდა ამისა, ცესკომ პირველი ტურის დროს გამოვლენილ პროცედურულ ნაკლოვანებებზე რეაგირებისთვის ნაბიჯები გადადგა.

მართალია ქალები კარგად იყვნენ წარმოდგენილი ქვედა დონის საარჩევნო კომისიებში, თუმცა ცესკოში და საოლქო საარჩევნო კომისიების ხელმძღვანელობაში ისინი ნაკლებად იყვნენ წარმოდგენილი. ცესკოს 12 წევრიდან ორი ადამიანი პლიუს ცესკოს თავმჯდომარე ქალები იყვნენ. საოლქო საარჩევნო კომისიებში ქალები თავმჯდომარეთა 36%-ს შეადგენდნენ. საუბნო საარჩევნო კომისიებში ქალთა ზოგადი წარმომადგენლობა 64%-ს უდრიდა - ისინი საუბნო საარჩევნო კომისიების თავმჯდომარეთა 64%-ს და წევრთა 73%-ს შეადგენდნენ. მართალია პრეზიდენტად ქალი აირჩიეს, თუმცა 25 კანდიდატიდან მხოლოდ 2 იყო ქალი. წინასაარჩევნო კამპანიაში გენდერული თანასწორობის საკითხები ნაკლებად იყო წარმოჩენილი.

ცესკომ ამომრჩეველთა ინფორმირების მიზანმიმართული კამპანია ჩაატარა, რომელიც შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე (შ.შ.მ.) პირების არჩევნებში მონაწილეობის ხელშეწყობაზე და ადგილებზე მათთვის შესაბამისი ინფრასტრუქტურის არსებობის შესახებ ცნობიერების ამაღლებაზე იყო მიმართული. შ.შ.მ. პირების არჩევნებში მონაწილეობის ხელშეწყობაზე მიმართულ ინიციატივებს შორის იყო ყრუ და სმენადაქვეითებული ამომრჩევლებისთვის ცხელი ხაზის ამოქმედება და ადაპტირებული საარჩევნო უბნების შექმნა, რომლებიც სპეციალური საარჩევნო კაბინებით, გამადიდებელი შუშებით და ტაქტილური ბიულეტენებით იყვნენ აღჭურვილი.

არჩევნებში სულ 3.5 მილიონზე მეტი ამომრჩევლის რეგისტრაცია მოხდა. ხელისუფლებამ შესაქები ნაბიჯები გადადგა ამომრჩეველთა სიების სიზუსტის გასაუმჯობესებლად, ამომრჩევლებს საკმარისზე მეტი შესაძლებლობა ჰქონდათ საკუთარ თავთან დაკავშირებული

ინფორმაციის შესამოწმებლად. დაინტერესებული მხარეების უმრავლესობა ამომრჩეველთა სიების მიმართ ნდობას გამოხატავდა.

ქვეყანაში ცხოვრებასთან დაკავშირებული ზედმეტად შემზღვევითი და არაპროპორციული მოთხოვნების მიუხედავად, კანდიდატთა რეგისტრაცია გამჭვირვალე და ინკლუზიური იყო. სულ 25 კანდიდატის რეგისტრირება მოხდა, 16 მათგანი პოლიტიკური პარტიების მიერ იყო წარდგენილი, ხოლო 9 მათგანი დამოუკიდებელი კანდიდატი იყო. თუმცა, ნომინირების პროცესის ნამდვილობა ეჭვქვეშ დადგა, რადგან არსებობდა იმის სანდო ნიშნები, რომ ამომრჩეველთა მონაცემების ყიდვა იყო შესაძლებელი და ასევე არ არსებობდა ეფექტური მექანიზმი, რომლითაც კანდიდატთა მხარდამჭერების ხელმოწერების ნამდვილობა იქნებოდა დადასტურებული. წინასაარჩევნო კამპანიის დროს აშკარად ჩანდა იმის ნიშნები, რომ კანდიდატთა მნიშვნელოვანი ნაწილი მხოლოდ იმიტომ დარეგისტრირდა, რომ პირველ ტურში მათთვის გამოყოფილი სახელმწიფო დაფინანსების და უფასო საეთერო დროის სხვა კანდიდატებისთვის დათმობა მომხდარიყო.

საარჩევნო სუბიექტებს წინასაარჩევნო კამპანიის თავისუფლად ჩატარების საშუალება ჰქონდათ და ფუნდამენტური თავისუფლებები ზოგადად დაცული იყო, თუმცა ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ წინასაარჩევნო ღონისძიებების ჩაშლის რამდენიმე მცდელობა, პარტიების ოფისების ან საარჩევნო მასალების დაზიანების მრავალი შემთხვევა და რამდენიმე იზოლირებული ძალადობრივი ინციდენტი დააფიქსირა. წინასაარჩევნო კამპანია ხასიათდებოდა წინააღმდეგობრივი თემებით, რომლებიც საპრეზიდენტო მანდატს არ ეხებოდა, რაც საზოგადოებრივი განწყობების პოლარიზებას იწვევდა. მეორე ტურის წინ, წინასაარჩევნო კამპანია კიდევ უფრო ინტენსიური გახდა და ჩატარდა რამდენიმე ანტიოპოზიციური და ანტისამთავრობო დემონსტრაცია, რამაც ორივე მხარეს შორის დაძაბულობა გაზარდა. ნეგატიური, უხეში და ზოგჯერ ძალადობრივი რიტორიკის გამოყენებამ მნიშვნელოვნად დაჩრდილა წინასაარჩევნო კამპანია, განსაკუთრებით მისი მეორე ტურის წინა პერიოდი. ხელისუფლებას ამაზე რეაგირება არ მოუხდენია.

წინასაარჩევნო კამპანიის მანძილზე ადმინისტრაციული რესურსების არასათანადოდ გამოყენების შემთხვევებს ჰქონდა ადგილი, ხოლო მეორე ტურის წინ რამდენიმე სოციალური და ფინანსური ინიციატივა (კონკრეტულად კი მმართველი პარტიის თავმჯდომარესთან დაკავშირებული კერძო ფინანსური ინსტიტუტის მიერ 600,000 ადამიანისთვის კრედიტების ჩამოწერის ინიციატივა) გამოცხადდა. ამ შემთხვევებმა მმართველ პარტიასა და სახელმწიფოს შორის ზღვარი ბუნდოვანი გახდა. ორივე ტურის წინ ამომრჩეველთა მონაცემების შეგროვებამ და მათი პოლიტიკური პრეფერენციების გამოკვლევამ, რასაც კენჭისყრის დღეს ამომრჩეველთა არაოფიციალური რეგისტრაცია დაემატა, გააჩინა ეჭვები ამომრჩეველთა პოტენციური დაშინების შესახებ და ამომრჩევლების მიერ ხმის თავისუფლად, დასჯის შიშის გარეშე (ისე როგორც ეს ეუთოს წინაშე აღებული ვალდებულებებით და სხვა საერთაშორისო ვალდებულებებითაა განსაზღვრული) მიცემის შესაძლებლობასთან დაკავშირებით.

პარტიების და წინასაარჩევნო კამპანიების დაფინანსებასთან დაკავშირებულ კანონმდებლობას ერთგვაროვნობა და ასევე მეორე ტურში ფინანსური საკითხების რეგულირება აკლია. ცოტა ხნის წინ კანონმდებლობაში შეტანილ ცვლილებებში არ იყო გათვალისწინებული ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ევროპის საბჭოს კორუფციის წინააღმდეგ მებრძოლ სახელმწიფოთა ჯგუფის (GRECO) მიერ წლების წინ გაცემული რეკომენდაციები. კანონის მიხედვით, ყველა საპრეზიდენტო კანდიდატს კერძო დაფინანსების, ხოლო პარტიების მიერ წამოყენებულ კანდიდატებს ასევე სახელმწიფო დაფინანსების მიღების უფლება გააჩნიათ. წინასაარჩევნო ხარჯებისთვის სესხების აღებასთან და ასევე მესამე მხარის მიერ ამ სახსრების წინასაარჩევნო ღონისძიებებისთვის (მათ შორის საპროტესტო მოძრაობებისთვის) გამოყენებასთან დაკავშირებული რეგულაციების ნაკლებობამ სათამაშო პირობების უთანასწორობას შეუწყო ხელი. არჩევნების მთელი პერიოდის მანძილზე, წინასაარჩევნო შემოწირულობების მხრივ, მნიშვნელოვანი დისბალანსი დაფიქსირდა მმართველი პარტიის მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის სასარგებლოდ. არჩევნებამდე სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა გადაამოწმა და დროულად გამოაქვეყნა წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსებასთან დაკავშირებული ანგარიშები. თუმცა, მეტი ძალისხმევის მიუხედავად, ამ დაწესებულების არასაკმარისი რესურსები, დარღვევებზე რეაგირების ნათელი ვადების არ არსებობა და ის რომ მეორე ტურამდე, ორივე ტურთან დაკავშირებული ფინანსური საჩივრების უმრავლესობაზე ჯერ კიდევ არ იყო გადაწყვეტილებები გამოტანილი, კვლავ ზრდიდა ეჭვებს წინასაარჩევნო დაფინანსების ჩარჩოს ეფექტურობასთან დაკავშირებით.

არჩევნების მთელს პერიოდში მკვეთრად პოლაზირებული მედიის მხრიდან კონკრეტულ საკითხებზე ორიენტირებული დებატების ნაკლებობამ, წინასაარჩევნო კამპანიის ზედაპირულად გაშუქებამ და ანალიტიკური ჟურნალისტური ნამუშევრების ნაკლებობამ ამომრჩევლების მიერ სრულად ინფორმირებული არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა შეზღუდა. მაშინ როცა კანონით უფასო საეთერო დრო მხოლოდ გარკვეული პარტიების მიერ ნომინირებულ კანდიდატებს ეკუთვნით, ორივე ნაციონალურმა საზოგადოებრივმა მაუწყებელმა ყველა კანდიდატს უფასო საეთერო დრო გამოუყო, ხოლო მეორე ტურისთვის ნაციონალურმა საზოგადოებრივმა მაუწყებლებმა უფასო საეთერო დრო ორივე კანდიდატს დაუთმეს. მედიის მარეგულირებელი ორგანო წინასაარჩევნო კამპანიის გაშუქებაში ჩარევისას ყოველთვის გამჭვირვალე და მიუკერძოებელ მიდგომას არ ავლენდა. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მედია მონიტორინგის შედეგებმა აჩვენა, რომ ბევრი კერძო მედია საშუალება აშკარად მიკერძოებული იყო, მათ შორის არჩევნების მეორე ტურის დროს. არჩევნების მეორე ტურის რეგულირების ნაკლებობამ კანონის სხვადასხვანაირი ინტერპრეტირება და მედიაში წინასაარჩევნო კამპანიის ჩატარების შესაძლებლობის შეზღუდვა გამოიწვია. მეორე ტურის წინასაარჩევნო კამპანიის დროს ნაციონალურმა საზოგადოებრივმა მაუწყებელმა ოპოზიციის კანდიდატის წინააღმდეგ აშკარა მიკერძოებულობა გამოავლინა და არ შეასრულა მისი ვალდებულება, რომელიც მისი

პროგრამების სარედაქციო დამოუკიდებლობის, სამართლიანობის და მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფას გულისხმობდა, რაც საერთაშორისო სტანდარტებს ეწინააღმდეგება.

საარჩევნო კოდექსის მიხედვით ადგილობრივ დამკვირვებლებს და საერთაშორისო ორგანიზაციებს, ისევე როგორც არჩევნებში მონაწილე სუბიექტების წარმომადგენლებს, არჩევნების მთელს პროცესზე დაკვირვების უფლება აქვთ. აკრედიტაციის პროცესი ინკლუზიური და პროფესიონალურად მართული იყო. წინასაარჩევნო პერიოდის მანძილზე ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფები მმართველი პარტიის მაღალჩინოსნებისა და მაღალი რანგის საჯარო მოხელეების მხრიდან ინტენსიური სიტყვიერი შეტევების სამიზნე გახდნენ. ამის მიუხედავად, ადგილობრივი ავტორიტეტული სადამკვირვებლო ორგანიზაციების მიერ არჩევნებზე დაკვირვების მხრივ გაწეულმა ძალისხმევამ პროცესის გამჭვირვალობას შეუწყო ხელი. მეორე ტურში იმ პარტიებს და კანდიდატებს, რომლებიც არჩევნებში აღარ იღებდნენ მონაწილეობას, არჩევნებზე დაკვირვების უფლება აღარ ჰქონდათ. ამის შედეგად, არჩევნების პირველ ტურთან შედარებით, პარტიული აქტივისტების კიდევ უფრო მეტი რაოდენობა იქნა რეგისტრირებული ადგილობრივ დამკვირვებლებად, რამაც ადგილობრივი დამკვირვებლების დამოუკიდებლობასთან არსებული ეჭვების შემდგომი გაღრმავება გამოიწვია.

საარჩევნო დავების გადაწყვეტასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა რთული და არასაკმარისად შემზღვევია. მთლიანობაში, საარჩევნო ადმინისტრაციამ და სასამართლოებმა საჩივრების და სარჩელების განხილვა ღიად, გამჭვირვალედ და კანონით დადგენილ ვადებში მოახდინეს. სულ წინასაარჩევნო პერიოდში და თითოეული ტურის შემდეგ 1,500-ზე მეტი საჩივარი იქნა შეტანილი. პროცედურულ საფუძვლებზე საჩივრების დიდი ოდენობით უარყოფამ მომჩივანთა მხრიდან საჩივრებისა და სარჩელების პროცედურების ნაკლები ცოდნა და დავების გადაწყვეტის სისტემის სირთულე გამოავლინა. მთლიანობაში, საჩივრებზე რეაგირებისას, ხშირად ამ საჩივრების არსის სათანადოდ განხილვა არ ხდებოდა, ხოლო საარჩევნო კომისიები ისეთ გადაწყვეტილებებს იღებდნენ, რომლებითაც კანონი ვიწრო ჭრილში ან არათანმიმდევრულად იყო ინტერპრეტირებული. საჩივრების შეტანასთან დაკავშირებულმა შეზღუდვებმა და გარკვეულ საკითხებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების გასაჩივრების უფლების შეკვეცამ, ისევე როგორც გადაწყვეტილებების იურიდიულად არასაკმარისად დასაბუთებამ, დავების ეფექტურად გადაწყვეტის შემდგომი შეზღუდვა გამოიწვია, რაც არ შეესაბამება საერთაშორისო ვალდებულებებსა და სტანდარტებს. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასთან საუბრისას, პროცესში ჩართულმა მხარეებმა საჩივრების განხილვის სისტემის ეფექტურობასთან დაკავშირებით ნდობის ნაკლებობა დააფიქსირეს.

არჩევნების პირველი ტურის კენჭისყრის დღე მთლიანობაში პროფესიონალურად, მოწესრიგებულად და გამჭვირვალედ იქნა ორგანიზებული. თუმცა, ადგილებზე პარტიების დიდი ოდენობით მხარდაჭერთა ხშირად გამოჩენამ (ხშირად მათ ამომრჩეველთა სიებიც

ჰქონდათ თან), რომლებიც ინიშნავდნენ უბნებზე ხმის მისაცემად მოსულ მოქალაქეებს, ამომრჩევლების მიერ ხმის თავისუფლად, დასჯის შიშის გარეშე მიცემის უნართან დაკავშირებით ეჭვები გააჩინა. ხმის მიცემის პროცესი პოზიტიურად შეფასდა, თუმცა ადგილობრივმა დამკვირვებლებმა და მედიამ, რომელიც პოლიტიკური პარტიების სახელით მოქმედებდნენ, უაყოფითი ზეგავლენა მოახდინეს პროცესზე. ხმის დათვლის პროცესი ნაკლებად პოზიტიურად შეფასდა, რაც პროცედურული პრობლემებით, ჩარევის რამდენიმე შემთხვევით და დამაბულობის ზრდით იყო განპირობებული.

რადგან პირველ ტურში ვერცერთი კანდიდატის არჩევა ვერ მოხერხდა, არჩევნების მეორე ტური ოთხშაბათს, 28 ნოემბერს დაინიშნა. დამაბული ატმოსფეროს და რამდენიმე ძალადობრივი ინციდენტის მიუხედავად მეორე ტურში კენჭისყრის დღემ მოწესრიგებულად ჩაიარა. ეს ინციდენტები სამართალდამცავი ორგანოების მიერ იქნა გამოძიებული. საარჩევნო უბნების გახსნა, ხმის მიცემის და დათვლის პროცესი დაკვირვებას დაქვემდებრებულ თითქმის ყველა უბანზე დადებითად იქნა შეფასებული, ხოლო პროცედურები ზოგადად დაცული იყო. უბნებზე მოსულ ამომრჩეველთა არაოფიციალურმა რეგისტრაციამ კიდევ უფრო გაამძიერა ეჭვები მათ მიერ ხმის თავისუფლად, დასჯის შიშის გარეშე მიცემის უნართან დაკავშირებით. ადგილობრივი დამკვირვებლები და მედია კვლავ ხშირად მოქმედებდნენ პარტიების სახელით, ზოგიერთ შემთხვევაში ისინი ხმის დათვლის პროცესშიც ერეოდნენ. ხმების დაჯამების პროცესი ეფექტიანად, კარგად ორგანიზებულად და გამჭვირვალედ იქნა შეფასებული.

წინამდებარე ანგარიშში წარმოდგენილია რეკომენდაციები, რომლებიც საქართველოში საარჩევნო პროცესის დემოკრატიული არჩევნების ჩატარებასთან დაკავშირებით ეუთოს წინაშე აღებულ ვალდებულებებთან და სხვა შესაბამის საერთაშორისო სტანდარტებთან და ვალდებულებებთან შემდგომი დაახლოების ხელშეწყობაზეა მიმართული. პრიორიტეტული რეკომენდაციები საარჩევნო კანონმდებლობიდან ნაკლოვანებებისა და ორაზროვნებების ამოღებას, საარჩევნო კომისიებში უფრო დაბალანსებული პოლიტიკური წარმომადგენლობის უზრუნველყოფას, ადმინისტრაციული რესურსების არასათანადოდ გამოყენებასთან დაკავშირებული საჩივრების დროულად და ეფექტურად განხილვის მექანიზმების ჩამოყალიბებას, სიძულვილის ენის და ქსენოფობიის შესაძლო გავრცელების აღკვეთას, წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსების ზედამხედველობისა და გამჭვირვალობის უზრუნველყოფას, საჩივრებთან დაკავშირებული პროცედურების გამარტივებას, არჩევნებში მონაწილეობასთან დაკავშირებული შეზღუდვების აღმოფხვრას და ამომრჩევლების მიერ ხმის თავისუფლად, დასჯის შიშის გარეშე მიცემის უზრუნველყოფას ეხება. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი მზად არის დახმარება გაუწიოს ხელისუფლებას საარჩევნო პროცესის გაუმჯობესებაში და ამ და წინა ანგარიშებში მოცემული რეკომენდაციების განხორციელებაში.

II. შესავალი და სამადლობელი სიტყვა

საქართველოს ხელისუფლების მოწვევის შედეგად, ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისმა 2018 წლის 18 სექტემბრის საპრეზიდენტო არჩევნებზე დაკვირვების მიზნით საქართველოში არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია დააფუძნა. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიას ელჩი გერტ-ჰაინრიხ არენსი ხელმძღვანელობდა, მისია თბილისში მომუშავე 14 ექსპერტისა და ქვეყნის მასშტაბით განლაგებული 28 გრძელვადიანი დამკვირვებლისგან შედგებოდა პირველი ტურის და 22 გრძელვადიანი დამკვირვებლისგან მეორე ტურის განმავლობაში. მისიის წევრების შერჩევა ეუთოს წევრი 41 ქვეყნიდან მოხდა.

III. წინაისტორია და პოლიტიკური კონტექსტი

2017 წელს მიღებული საკონსტიტუციო შესწორებების მიხედვით, 2024 წლიდან დაწყებული, პრეზიდენტის არჩევა არაპირდაპირი წესით მოხდება, ამ ცვლილებებით ასევე მნიშვნელოვნად შეიკვეცა ახლადარჩეული პრეზიდენტის უფლებამოსილებები, რითაც საპრეზიდენტო სისტემიდან საპარლამენტო სისტემაზე გადასვლის პროცესი დასრულდა (ეს პროცესი 2010 წელს დაიწყო).² აღნიშნული ცვლილებების მიღება დავის ფონზე მოხდა და მას თან არ ახლდა საყოველთაო კონსენსუსი.³

2016 წლის საპარლამენტო არჩევნებზე მმართველმა პარტიამ „ქართულმა ოცნებამ“ საკონსტიტუციო უმრავლესობა მოიპოვა – 150-დან 115 მანდატი. არჩევნების შემდეგ, წამყვანი საპარლამენტო ოპოზიციური პარტია „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“ ორად გაიყო, რის შედეგად ამ პარტიის სახელით პარლამენტში გასული 27 წევრიდან 21-მა „მოძრაობა თავისუფლებისთვის - ევროპული საქართველო“ ჩამოაყალიბა. 2017 წლის ადგილობრივმა არჩევნებმა კიდევ უფრო გაამყარა მმართველი პარტიის პოზიციები, რადგან „ქართულმა ოცნებამ“ 64-დან 62 მერის არჩევნებში გაიმარჯვა და ასევე 64 საკრებულოდან 63-

² ახლადარჩეული პრეზიდენტი წარმოადგენს ქვეყანას უცხოეთში, განახორციელებს გარკვეული პირების დანიშვნებს სასამართლო სისტემაში და გააჩნია საკანონმდებლო ვეტოს უფლება. გარდა ამისა, პრეზიდენტი უმაღლესი მთავარსარდალია და ნიშნავს შეიარაღებული ძალების სარდალს.

³ გარკვეული პარტიები და სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები არ დაეთანხმნენ ამ შესწორებებს. პროტესტის ნიშნად, საპარლამენტო ოპოზიციურმა პარტიებმა ბოიკოტი გამოუცხადეს 2017 წლის 26 სექტემბერს გამართულ კენჭისყრას. ცვლილებები 2017 წლის 13 ოქტომბერს იქნა მიღებული მხოლოდ მას შემდეგ რაც საპარლამენტო უმრავლესობამ პრეზიდენტის ვეტო დასძლია. იხილეთ „ევროპის საბჭოს კომისიის დემოკრატიისათვის კანონის მეშვეობით“ (ვენეციის კომისიის) [პარლამენტის მიერ 2017 წლის 23 ივნისს მიღებული საკონსტიტუციო ცვლილებების პროექტის შესახებ მოსაზრება](#) და [2017 წლის 15 დეკემბერს მიღებული საკონსტიტუციო ცვლილებების პროექტის შესახებ მოსაზრება](#).

ში უმრავლესობა მოიპოვა. 2018 წლის ივნისში პრემიერ მინისტრი გადადგა და ივლისში ახალი მთავრობა დაინიშნა.⁴

რამდენიმე პოლიტიკურმა პარტიამ და სავარაუდო კანდიდატმა (მათ შორის მოქმედმა პრეზიდენტმა) არჩევნებში მონაწილეობაზე უარი განაცხადა; მათ ამის მიზეზად პრეზიდენტის შეზღუდული მანდატი დაასახელეს. მმართველმა პარტიამ დამოუკიდებელ კანდიდატს დაუჭირა მხარი, პარტიის წარმომადგენლებმა ეს გადაწყვეტილება იმით ახსნეს, რომ მათი აზრით პრეზიდენტი არაპარტიული უნდა ყოფილიყო. „ევროპულმა საქართველომ“ და „ერთიანმა ნაციონალურმა მოძრაობამ“ თავ-თავიანთი კანდიდატები წამოაყენეს. გარდა ამისა, „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ თაოსნობით 2018 წლის ივლისში ჩამოყალიბებულ კოალიცია „ძალა ერთობაშია“-ში შემავალი შედარებით მცირე ათი პარტიიდან ოთხმა ასევე წამოაყენეს თავიანთი კანდიდატები.⁵

არჩევნები სოციალური ტურბულენტობის ფონზე გაიმართა, რომელიც 2018 წლის მაისსა და ივნისში გამართული ქუჩის პროტესტების შედეგად წარმოიშვა. აღნიშნული გამოსვლები ნაწილობრივ იმით იყო გამოწვეული, რომ საპროტესტო აქციების მონაწილეთა აზრით არასწრულწლოვან პირთა მკვლელობის ორი საქმე არაობიექტურად იყო გამოძიებული, გარდა ამისა, საპროტესტო აქციები ანტინარკოტიკული კამპანიის ფარგლებში განხორციელებული სპეცოპერაციებისას ადამიანთა უფლებების დარღვევების წინააღმდეგაც იყო მიმართული. ამ დემონსტრაციების საწინააღმდეგოდ, ანტი-ლგბტ და თვითგამოცხადებულმა ფაშისტურმა ორგანიზაციებმა მსვლელობების ორგანიზება მოახდინეს. გარდა ამისა, არჩევნების პირველ ტურამდე სხვადასხვა ყოფილი მაღალი რანგის მოხელეების კორუფციაში და სხვა უკანონო ქმედებებში მონაწილეობასთან დაკავშირებული რეპორტაჟები მედიის ყურადღების ცენტრში იყო, რამაც პოლიტიკურ დებატებზე იქონია ზეგავლენა.⁶

⁴ თანამდებობიდან წასვლასთან დაკავშირებით გაკეთებულ განცხადებაში, პრემიერ მინისტრმა ამ გადაწყვეტილების მიზეზად მმართველი პარტიის თავმჯდომარესთან ეკონომიკურ და სხვა ფუნდამენტურ საკითხებთან დაკავშირებით არსებული უთანხმოება დაასახელა.

⁵ ამ კოალიციაში შემავალმა შემდეგმა პარტიებმა თითო-თითო კანდიდატი წამოაყენეს: „ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია“, „მოძრაობა სახელმწიფო ხალხისთვის“, „საქართველოს ქრისტიან-კონსერვატიული პარტია“ და „სამოქალაქო პლატფორმა - ახალი საქართველო.“

⁶ 5 ოქტომბერს შინაგან საქმეთა სამინისტრომ და გენერალურმა პროკურატურამ გაავრცელეს განცხადებები კორუფციის სავარაუდო ფაქტების გამოძიების მიმდინარეობასთან დაკავშირებით, ამ განცხადებების მიხედვით, წარმოდგენილი მტკიცებულებები არ იყო ავთენტური. 14 ოქტომბერს ერთ-ერთმა ნაციონალურმა ტელეარხმა სხვა უკანონო ქმედებებთან დაკავშირებული დოკუმენტაცია გამოაქვეყნა, რომლებიც ასევე უარყოფილი იქნა პროკურატურის მიერ. წარმოდგენილი მტკიცებულებების ავთენტურობა დავის საგანი იყო.

IV. საარჩევნო სისტემა და საკანონმდებლო ჩარჩო

საპრეზიდენტო არჩევნები ძირითადად 1995 წელს მიღებული კონსტიტუციით, 2011 წელს დამტკიცებული საარჩევნო კოდექსით, 1997 წელს მიღებული „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანების შესახებ“ კანონით და ცენტრალური საარჩევნო კომისიის (ცესკოს) მიერ გამოცემული ბრძანებებითა და განკარგულებებით რეგულირდება. გარკვეული ნაკლოვანებების მიუხედავად, საკანონმდებლო ჩარჩო დემოკრატიული არჩევნების ჩატარებისთვის ადეკვატურ საფუძველს ქმნის.

გამარჯვებულად ის კანდიდატი ითვლება, რომელიც ამომრჩეველთა ხმების 50%-ზე მეტს მიიღებს. თუ ხმების აღნიშნულ რაოდენობას ვერცერთი კანდიდატი ვერ დააგროვებს, არჩევნების მეორე ტური, საუკეთესო შედეგის მქონე ორ კანდიდატს შორის, არჩევნების შედეგების ოფიციალურად გამოცხადებიდან ორი კვირის ვადაში იმართება. არჩეულად ის კანდიდატი ითვლება, რომელიც მეორე ტურში ხმების უმეტესობას იღებს. 2017 წელს მიღებული საკონსტიტუციო შესწორებების მიხედვით, მხოლოდ ამ არჩევნების შედეგად არჩეული პრეზიდენტის უფლებამოსილების ვადა 6 წლამდე გაიზარდა.⁷

საარჩევნო კოდექსში ცვლილებები 2017 წელს და 2018 წლის ივლისში იქნა შეტანილი, რომლებითაც გარკვეული ოდენობის (ძირითადად ტექნიკური ხასიათის) ცვლილებები იქნა დამტკიცებული⁸. ამ ცვლილებებს ფართო პოლიტიკური კონსენსუსი არ გააჩნდა. 2017 წელს მიღებულ ცვლილებებს შორის ყველაზე საკამათო საარჩევნო კომისიების შემადგენლობის დამდგენი ფორმულის ცვლილება იყო, აღნიშნული ცვლილების შედეგად მოხდა კომისიების წევრთა რაოდენობის შემცირება, რამაც ყველა დონეზე მმართველი პარტიის წარმომადგენლების რაოდენობის ზრდა გამოიწვია. 2018 წლის მარტში ცესკომ პარლამენტს საარჩევნო კოდექსში შესატანი ცვლილებების მნიშვნელოვანი პაკეტი წარუდგინა, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებმა ამ ცვლილებებთან დაკავშირებით საკუთარი შენიშვნები წარმოადგინეს. მართალია ზოგიერთი ეს ცვლილება პარლამენტის მიერ იქნა დამტკიცებული, თუმცა ცესკოს წინადადება ხმების დათვლის პროცედურების გამარტივებასთან დაკავშირებით (რაც ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის რეკომენდაციებს შეესაბამებოდა) არ იქნა მხარდაჭერილი.

ამ ცვლილებების შედეგად: აიკრძალა კენჭისყრის დღეს ამომრჩეველთა პერსონალური მონაცემების შეგროვება; დამკვირვებლებს, ამომრჩეველთა სიების შემოწმების უფლება, საარჩევნო პერიოდის გარდა სხვა პერიოდებშიც მიენიჭათ, ოფიციალურად რეგისტრირებული მისამართების არ მქონე ამომრჩევლების არჩევნებში ჩართვასთან დაკავშირებით უფრო პერმანენტული გადაწყვეტილება იქნა მიღებული და მეორე ტურის დანიშვნის შემთხვევაში კანდიდატების მიერ საკუთარი კანდიდატურების მოხსნა იქნა

⁷ შემდგომი საპრეზიდენტო ვადები ხუთწლიანი იქნება.

⁸ „ერთიანმა ნაციონალურმა მოძრაობამ“ ბიოკოტი გამოუცხადა კენჭისყრას, ხოლო სხვა ოპოზიციური პარტიების წარმომადგენლების ურმავლესობა კენჭისყრას არ დაესწრო.

აკრძალული. აღნიშნული ცვლილებებით ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის მიერ გაცემული სხვადასხვა რეკომენდაციების ნაწილობრივ დაკმაყოფილება მოხდა.

აღნიშნული რეფორმის პროცესში ხელიდან იქნა გაშვებული ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ევროპის საბჭოს მიერ მანამდე გაცემული რეკომენდაციების დაკმაყოფილების შესაძლებლობა, მათ შორის საუბარია იმ რეკომენდაციებზე, რომლებიც არჩევნებში მონაწილეობას, წინასაარჩევნო კამპანიასთან და წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსებასთან დაკავშირებულ რეგულაციებს, საარჩევნო დავების გადაწყვეტას და უფასო საეთერო დროის გამოყოფასთან დაკავშირებულ წესებს ეხება.⁹ გარდა ამისა, საკანონმდებლო ჩარჩო კვლავ შეიცავს გარკვეული ოდენობის ნაკლოვანებებს და შეუსაბამობებს; ზოგ შემთხვევაში კანონმდებლობას გარკვეულ საკითხებთან დაკავშირებით სიცხადე აკლია. ამაში იგულისხმება წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსების წესებში არსებული შეუსაბამობები, საარჩევნო პერიოდთან და საპრეზიდენტო არჩევნების დროს ფასიანი რეკლამების დაფინანსებასთან დაკავშირებული ბუნდოვანი რეგულაციები და ასევე მეორე ტურთან დაკავშირებით ცხადი პროცედურების ნაკლებობა.

სასურველია, რომ მოხდეს საარჩევნო კანონმდებლობის ყოვლისმომცველი გადახედვა არსებული ნაკლოვანებებისა და ორჯეროვნობის აღმოსაფხვრელად, ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისისა და ევროპის საბჭოს რეკომენდაციების შესასრულებლად და კანონის თანაბრად აღსრულების უზრუნველსაყოფად. ნებისმიერი საარჩევნო რეფორმა ინკლუზიურად და შემდგომ არჩევნებამდე დიდი ხნით ადრე უნდა განხორციელდეს.

V. საარჩევნო ადმინისტრაცია

არჩევნების ადმინისტრირება სამ-დონიანი საარჩევნო ადმინისტრაციის მიერ განხორციელდა. საარჩევნო ადმინისტრაცია ცენტრალური საარჩევნო კომისიისგან, 73 საოლქო და 3,637 საუბნო საარჩევნო კომისიისგან შედგება.¹⁰ არჩევნები არ ჩატარებულა აფხაზეთში და სამხრეთ ოსეთში. ყველა დონის საარჩევნო კომისიაში 12 წევრი შედის, აქედან 6 წევრს პარტიები წარადგენენ, ხოლო 6 კი არაპარტიული წევრია. ცენტრალური საარჩევნო

⁹ ეუთოს [1999 წლის სტამბოლის დოკუმენტის](#) 25-ე პუნქტის მიხედვით, ეუთოს წევრმა სახელმწიფოებმა „დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნების შეფასებისა და რეკომენდაციების დროულად შესრულების“ ვალდებულება აიღეს.

¹⁰ გარდა ამისა, სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში დამატებით 10 სპეციალური საარჩევნო უბანი შეიქმნა, 1 სპეციალური საარჩევნო უბანი საავადმყოფოში გაიხსნა. საზღვარგარეთ ხმის მიცემის მიზნით, მსოფლიოს 39 ქვეყანაში 55 საარჩევნო უბანი გაიხსნა; ავღანეთში გახსნილ 2 საარჩევნო უბანზე ხმის მიცემის საშუალება ამ ქვეყანაში განლაგებულ ქართველ სამხედროებს მიეცათ. ოთხ ქვეყანაში საუბნო საარჩევნო კომისიებში შემოტანილი განაცხადების რაოდენობა არასაკმარისი იყო, ამიტომ ცეკსომ ამ უბნებზე კენჭისყრა გააუქმა.

კომისიის ხუთ არაპარტიულ წევრს პარლამენტი პრეზიდენტის მიერ წარდგენილი კანდიდატებიდან ირჩევს. ცესკოს თავმჯდომარის კანდიდატურას პრეზიდენტი ასახელებს და ცესკო ხმების ორი მესამედით ირჩევს.

მართალია საარჩევნო კომისიების წევრთა რაოდენობა 13-დან 12-მდე შემცირდა, მაგრამ საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრთა ოდენობა კვლავ აჭარბებდა კენჭისყრის დღეს არსებული ფუნქციური როლების ოდენობას. აქედან გამომდინარე, საუბნო საარჩევნო კომისიების ზოგიერთი წევრი, რომელსაც კენჭისყრის დღეს კონკრეტული ფუნქცია არ მიენიჭა, პროცესის *დე ფაქტო* დამკვირვებლად იქცა.

კანონის წინა რედაქციით, საარჩევნო ადმინისტრაციის თითოეულ დონეზე, საარჩევნო კომისიების თითო-თითო წევრის წარდგენის უფლება იმ შვიდ პარტიას გააჩნდა, რომლებსაც ყველაზე მეტი სახელმწიფო დაფინანსება ჰქონდათ მიღებული. 2017 წლის ცვლილებებით, საპარლამენტო ფრაქციების მქონე პარტიებს საარჩევნო კომისიების წევრთა ნომინირების უფლება მიენიჭათ. მათ მიერ ნომინირებულ წევრთა ოდენობა წინა საპარლამენტო არჩევნების დროს მათ მიერ მიღებული ხმების პროპორციულია. ამის შედეგად, საარჩევნო ადმინისტრაციის ყველა დონეზე მმართველი პარტიის წარმომადგენლობა გაიზარდა, „ქართულ ოცნებას“ სამი წევრის, ხოლო „ერთიან ნაციონალურ მოძრაობას“, „ევროპულ საქართველოს“ და „საქართველოს პატრიოტთა ალიანსს“ მხოლოდ თითო-თითო წევრის ნომინირების უფლება მიეცათ. მართალია საარჩევნო კომისიებში პროპორციული პოლიტიკური წარმომადგენლობა დამკვიდრებულ საერთაშორისო პრაქტიკას შეესაბამება, მაგრამ ამ ახალმა წესებმა საზოგადოების მიერ საარჩევნო კომისიების მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებულ აღქმებზე უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინა.¹¹

შესაძლებელია საარჩევნო ადმინისტრაციის ყველა დონეზე საარჩევნო კომისიების წევრთა რაოდენობის რეალურად საჭირო ოდენობის მიხედვით განსაზღვრა მოხდეს. თუ პარტიები საარჩევნო კომისიების წევრთა დასახელების უფლებას შეინარჩუნებენ, შესაძლებელია კომისიის წევრთა დანიშვნის ფორმულის ისე გადახედვა, რომ უფრო დაბალანსებული პოლიტიკური წარმომადგენლობა იქნას უზრუნველყოფილი და ხელი შეეწყოს მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებული აღქმების გაძლიერებას.

თითოეული საოლქო და საუბნო საარჩევნო კომისიის ექვსი არაპარტიული წევრის შერჩევას შესაბამისად ცესკო და საოლქო საარჩევნო კომისიები ახდენენ. მანამდე გამოთქმულ შენიშვნებზე რეაგირებისთვის და ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის

¹¹ საარჩევნო კოდექსის მიხედვით, საარჩევნო კომისიის წევრი მის დამნიშვნელს/ამომრჩეველს არ წარმოადგენს. საარჩევნო კომისიის წევრი უნდა იყოს დამოუკიდებელი თავის საქმიანობაში და მან მხოლოდ საქართველოს კონსტიტუციის, კანონმდებლობის და შესაბამისი კანონქვემდებარე აქტების შესაბამისად უნდა იმოქმედოს. [ვენეციის კომისიის საარჩევნო საკითხებში რეკომენდებული პრაქტიკის 2002 წლის კოდექსის](#) II.3.1-ე პუნქტის თანახმად “თანასწორობა მკაცრად ან პროპორციულ საფუძველზე შეიძლება იქნას ახსნილი“ და რომ „საარჩევნო კანონმდებლობის აღსრულებაზე მიუკერძოებელი ორგანო უნდა იყოს პასუხისმგებელი“

უფლებების ოფისის რეკომენდაციების დასაკმაყოფილებლად, ცესკომ საოლქო საარჩევნო კომისიებისთვის არასავალდებულო რეკომენდაცია გამოსცა, რომლის მიხედვით საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრებად მათ ისეთი პირები უნდა განეხილათ, რომლებსაც საარჩევნო გამოცდილება გააჩნდათ და რომლებსაც მონაწილეობა ჰქონდათ მიღებული ტრენინგებში; გარდა ამისა, ცესკოს რეკომენდაციით საოლქო საარჩევნო კომისიებს თავი უნდა შეეკავებიათ ბოლო ორი წლის მანძილზე მრავალრიცხოვან დისციპლინარულ სანქციებს დაქვემდებარებული კანდიდატების შერჩევისგან.¹² ამ ძალისხმევის მიუხედავად, ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიასთან საუბრისას პროცესში ჩართული ბევრი მხარე საუბნო საარჩევნო კომისიების ზოგიერთი წევრის პოლიტიკურ მიკერძოებულობაზე და შერჩევის პროცესში ნეპოტიზმის არსებობაზე მიუთითებდა. გარდა ამისა, საუბნო საარჩევნო კომისიების არაპარტიული წევრების შერჩევის პროცედურა ცესკოს მიერ არასაკმარისად იყო რეგულირებული, ხოლო შერჩევის პროცესი არათანმიმდევრული და ნაკლებად გამჭვირვალე იყო.¹³ მათ შერჩევამდე, საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრობის კანდიდატების შესახებ ინფორმაცია საზოგადოებისთვის ხელმიუწვდომელი იყო, რამაც შერჩევის შედეგების მიმართ ნდობა შეამცირა. გარდა ამისა, შერჩევისთვის გამოყოფილი დრო ძალზედ მოკლე იყო და კანდიდატურების საფუძვლიანად განხილვის საშუალებას არ იძლეოდა.

შემთხვევების უმრავლესობაში საუბნო საარჩევნო კომისიების მმართველ პოზიციებზე არაპარტიული წევრები იქნა არჩეული. თუმცა იმ 312-ივე საუბნო საარჩევნო კომისიაში, სადაც საუბნო საარჩევნო კომისიების თავმჯდომარეებად პარტიის წარმომადგენელი პირები აირჩიეს, ყველა ეს პირი „ქართული ოცნების“ მიერ იყო ნომინირებული, რამაც მიუკერძოებლობის აღქმა კიდევ უფრო შეამცირა.

შესაძლებელია რომ ქვედა დონის საარჩევნო კომისიების წევრთა შერჩევის პროცედურები და კრიტერიუმები კიდევ უფრო დაიხვეწოს კანონმდებლობაში და ცესკოს მიერ, მათ შორის შესაძლებელია შერჩევის პროცესისთვის მეტი დროის გამოყოფა და ამ პროცესის მეტი გახსნილობის და ინკლუზიურობის უზრუნველყოფა.

¹² ცესკოს მონაცემებით, საუბნო საარჩევნო კომისიების შერჩეული წევრების 84%-ზე მეტს არჩევნების ორგანიზების წინა გამოცდილება გააჩნდა; საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრთა დაახლოებით ერთმა მესამედმა მონაწილეობა მიიღო ოფიციალურ საარჩევნო ტრენინგ პროგრამებში.

¹³ გამჭვირვალობის ხარისხის გასაზრდელად, ოპოზიციის მიერ დანიშნულმა საუბნო საარჩევნო კომისიების ზოგიერთმა წევრმა აპლიკანტებთან გასაუბრებები ჩაატარეს. გასაუბრებაში მონაწილეთა რაოდენობა დაბალი იყო, რადგან ეს არ იყო სავალდებულო პროცედურა. არჩევნებამდე და არჩევნების განმავლობაში ინფორმაცია აპლიკანტების გამოცდილების, წარსულში ნაჩვენები მუშაობის ხარისხისა და ტრენინგებში მონაწილეობის შესახებ ხელმიუწვდომელი იყო დამკვირვებლებისთვის. მათი შერჩევის შემდეგ, საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრებთან დაკავშირებით ხელმისაწვდომი მთელი ინფორმაცია ცესკოს ვებგვერდზე გამოქვეყნდა. საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრების შერჩევასთან დაკავშირებული 28 საჩივრიდან 22 არ დაკმაყოფილდა, 4 ნაწილობრივ, ხოლო 2 მთლიანად დაკმაყოფილდა.

მთლიანობაში ორივე ტურში არჩევნების ადმინისტრირება ყველა დონეზე დროულად, ეფექტიანად და პროფესიონალურად მოხდა. კანონით განსაზღვრულ ვადებში, ცესკომ და საოლქო საარჩევნო კომისიებმა საუბნო საარჩევნო კომისიების 21,783 წევრი შეარჩიეს, აკრედიტაცია მიანიჭეს მრავალ დამკვირვებელს, არჩევნებში მონაწილეთა და მედიის წარმომადგენლებს; მათ ასევე დაამზადეს და გაავრცელეს ამომრჩეველთა სიები, 6.5 მილიონი ბიულეტენი და სხვა საარჩევნო მასალა.

ზოგადად საარჩევნო ადმინისტრაციის მუშაობა გამჭვირვალე იყო. ცესკო რეგულარულად ატარებდა სხდომებს, რომლებიც ღია იყო აკრედიტებული დამკვირვებლებისა და მედიისთვის. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის მიერ მანამდე გაცემული რეკომენდაციების შესაბამისად, გამჭვირვალობის ხარისხის გასაზრდელად, ცესკოს და საოლქო საარჩევნო კომისიების სხდომათა ოქმები, მათი განკარგულებები, ბრძანებები და საჩივრებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები ცესკოს ვებგვერდზე დროულად ქვეყნდებოდა. მართალია არჩევნების პირველ ტურამდე მთლიანობაში ცესკო დაინტერესებული მხარეების ნდობით სარგებლობდა, მეორე ტურის თარიღთან დაკავშირებით მიღებულმა საკამათო გადაწყვეტილებამ ეს ნდობა შეამცირა (იხილეთ *მეორე ტურისთვის მზადება*).

ცესკოს 12 წევრიდან ორი წევრი და ასევე თავმჯდომარე ქალები არიან. ცესკოს მონაცემებით, საოლქო საარჩევნო კომისიების წევრთა 64%-ს, საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრთა 73%-ს, საოლქო საარჩევნო კომისიების თავმჯდომარეთა 36%-ს და საუბნო საარჩევნო კომისიების თავმჯდომარეთა 64%-ს ქალები შეადგენდნენ. ეთნიკური უმცირესობები შედარებით კარგად იყვნენ წარმოდგენილი საუბნო საარჩევნო კომისიებში და საოლქო საარჩევნო კომისიებში (ძირითადად ეთნიკური სომხებით დასახლებულ რაიონებში), თუმცა ძირითადად აზერბაიჯანელებით დასახლებულ რაიონებში აღნიშნული ეთნიკური უმცირესობა კარგად მხოლოდ საუბნო საარჩევნო კომისიებში იყო წარმოდგენილი.¹⁴

ცესკოს სწავლების ცენტრმა გააუმჯობესა მისი ტრენინგ მეთოდოლოგია და უფრო მეტად ქვედა დონის საარჩევნო კომისიების წევრთა კომპეტენციებზე მოახდინა ფოკუსირება. საოლქო და საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრთა ის ტრენინგები, რომლებსაც ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის წარმომადგენლები დაესწრნენ, ინფორმაციული და ინტერაქტიური იყო, მათში ხმის მიცემის და ხმების დათვლის პროცედურებთან დაკავშირებული პრაქტიკული სავარჯიშოები იყო გათვალისწინებული, რაც ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის მიერ მანამდე გაცემულ რეკომენდაციებს

¹⁴ ცესკოს მონაცემებით, ეთნიკურად სომხებით დასახლებულ რაიონებში ეთნიკურად სომეხი მოქალაქეები საოლქო საარჩევნო კომისიების წევრთა 47%-ს და საუბნო საარჩევნო კომისიების 68%-ს შეადგენდნენ. ეთნიკური აზერბაიჯანელებით დასახლებულ რაიონებში კი ეთნიკური აზერბაიჯანელები საოლქო საარჩევნო კომისიებში არ იყვნენ წარმოდგენილი, ხოლო საუბნო საარჩევნო კომისიებში მათი წარმომადგენლობა 30%-ს შეადგენდა.

შეესაბამებოდა. მეორე ტურამდე საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრებისთვის დამატებითი ტრენინგები ჩატარდა, რომლებიც ხმების დათვლის პროცედურებს და შედეგების ოქმების შევსებას ეხებოდა. ცესკომ ამომრჩევლის ყოვლისმომცველი ინფორმირება შეხვედრების, ვიდეო რგოლების და ბეჭდური მასალის მეშვეობით უზრუნველყო. სახელმძღვანელოები და ამომრჩევლების საგანმანათლებლო მასალები უმცირესობების ენებზეც იყო ხელმისაწვდომი.

ცესკომ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ამომრჩევლების მონაწილეობის უზრუნველსაყოფად გარკვეული ნაბიჯები გადადგა, მათ შორის ადაპტირებული საარჩევნო უბნების შექმნის სახით. აღნიშნული უბნები სპეციალური ხმის მიცემის კაბინებით, გამადიდებელი შუშებით და ტაქტილური ბიულეტენებით იყო აღჭურვილი. გარდა ამისა, გაიხსნა სატელეფონო ცენტრი, რომელიც ყრუ და სმენადაქვეითებულ ამომრჩევლებს ინფორმაციას შესთავაზებდა ენის მეშვეობით აწვდიდა. გარდა ამისა, ცესკო რეგულარულ შეხვედრებს ატარებდა სპეციალურ სამუშაო ჯგუფთან, რომელიც შ.შ.მ. პირებისთვის თანაბარი საარჩევნო პირობების ხელშესაწყობად იქნა შექმნილი. ამომრჩევლებისთვის საინფორმაციო ვიდეო რგოლები და ცესკოს ბრიფინგები შესთავაზებდა ენაზეც ითარგმნებოდა. ცესკოს მონაცემებით, ქვედა რგოლის საარჩევნო კომისიების 43,000-ზე მეტმა წევრმა გაიარა სწავლება კენჭისყრის დღეს შ.შ.მ. პირებისთვის დახმარების გაწევასთან დაკავშირებით.

VI. ამომრჩევლების რეგისტრაცია

ხმის მიცემის უფლება არჩევნების დღისთვის 18 წელს მიღწეულ ყველა პირს აქვს, გარდა იმ პირებისა, რომელთაც პატიმრობა ხუთ წელზე მეტი ვადით აქვთ მისჯილი. მოქალაქეებს, რომლებიც სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე, ფსიქიური დაავადების გამო, ქმედუუნაროდ არიან გამოცხადებული და რომლებსაც სტაციონარში მკურნალობა სჭირდებათ, ხმის მიცემის უფლება არ გააჩნიათ, რაც საერთაშორისო სტანდარტებს ეწინააღმდეგება.¹⁵

სასამართლოს მიერ ფსიქიური დაავადების საფუძველზე ქმედუუნაროდ გამოცხადებული (და ამის გამო სტაციონარში მყოფი) ყველა პირისთვის ხმის მიცემის უფლების ერთიანად ჩამორთმევის გადაწყვეტილება გადასახედა.

¹⁵ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების შესახებ კონვენციის 29-ე მუხლი მის ხელმომწერ სახელმწიფოებს „შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებისთვის სხვებთან თანასწორი პოლიტიკური უფლებების მინიჭების და მათი გამოყენების პირობების გარანტირებას“ ავალდებულებს. იხილეთ ასევე ამ კონვენციის კომიტეტის 4/2011-ე განცხადების 9.4-ე პუნქტი, რომლის მიხედვით „სავარაუდო ან რეალური ფსიქოსოციალური ან ინტელექტუალური ქმედუუნარობის საფუძველზე ხმის მიცემის უფლების ჩამორთმევა (მათ შორის ინდივიდუალური შეფასების საფუძველზე მიღებული შესაბამისი გადაწყვეტილება) წარმოადგენს დისკრიმინაციას ქმედუუნარობის საფუძველზე.“

ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პროცესი პასიურია. სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტოს და სხვა შესაბამისი ორგანოების მიერ მოწოდებული მონაცემების საფუძველზე, ცესკო ამომრჩეველთა სიების შედგენაზეა პასუხისმგებელი. პირადობის დამადასტურებელი მოქმედი მოწმობის მქონე ამომრჩეველთა სიებში შეყვანა მათი მუდმივი საცხოვრებელი ადგილის, რეალური (დროებითი) მისამართის ან მანამდე რეგისტრირებული მისამართის მიხედვით ხდება.

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასთან საუბრისას პროცესში მონაწილე მხარეების უმრავლესობა ამომრჩეველთა სიების სიზუსტესთან დაკავშირებით ნდობას გამოხატავდა. ამავე დროს, ის ამომრჩეველები, რომლებიც მათი ოფიციალური რეგისტრაციის ადგილისგან განსხვავებულ მისამართზე ცხოვრობენ, არჩევნებში მონაწილეობასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვან ბარიერებს აწყდებოდნენ. რადგან არ არსებობს მექანიზმი, რომლითაც ამომრჩეველები დროებით შეცვლიდნენ თავიანთ მისამართს, მათ ხმის მიცემა სამოქალაქო რეესტრში რეგისტრირებული მისამართების მიხედვით უწევდათ. სტუდენტებს და პირებს, რომლებიც დიდ ქალაქებში მუშაობენ და რომლებიც სხვა ადგილებზე არიან რეგისტრირებული, ხმის მისაცემად აღნიშნული რეგისტრაციის ადგილზე უწევდათ მოგზაურობა. ამ ამომრჩეველებს მგზავრობის შესაძლებლობა ყოველთვის არ გააჩნდათ, განსაკუთრებით მეორე ტურის დროს, როდესაც არჩევნები კვირის დღეს იქნა დანიშნული.

შესაძლებელია უსაფრთხო მექანიზმის შემოღება, რომელიც ხმის მიცემის საშუალებას მისცემს იმ პირებს, რომლებიც კენჭისყრის დღეს თავისი ოფიციალური საცხოვრებელი ადგილისგან მოშორებით იქნებიან, განსაკუთრებით მაშინ როდესაც ეს პირები ქვეყანაში იქნებიან. ასევე შესაძლებელია ამომრჩეველებისთვის საკუთარი საარჩევნო მისამართის დროებით ცვლილების საშუალების მიცემა.

სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტომ პოზიტიური ძალისხმევა გასწია ამომრჩეველთა სიების გასაუმჯობესებლად, რისთვისაც სააგენტომ სიებიდან გარდაცვლილი ადამიანების სახელები ამოიღო და ამომრჩეველებს შესაბამისი დოკუმენტაციის და ფოტოების უფასოდ მიღების ან განახლების საშუალება მისცა. გარდა ამისა, ამ არჩევნებისთვის ამომრჩეველთა სიებში დაახლოებით 197,000 იძულებით გადაადგილებული პირი მათი არსებული საცხოვრებელი ადგილების მიხედვით იქნა შეყვანილი. ხოლო იმ დევნილებს, რომლებსაც დევნილის სტატუსი არ გააჩნდათ ან დევნილის სტატუსის დამადასტურებელი ვადაგასული დოკუმენტები ჰქონდათ, შესაბამისი შეტყობინებები მიუვიდათ და რეგისტრირების საშუალება მიეცათ.

არჩევნების პირველ ტურში ამომრჩეველებს საკმარისი შესაძლებლობა ჰქონდათ ამომრჩეველთა სიებში საკუთარი მონაცემების გადასამოწმებლად და შესწორებების მოსათხოვნად. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლებმა დააფიქსირეს, რომ ამომრჩეველთა

სიები შესაბამისი წესით იყო გამოკრული საარჩევნო უბნებზე. გარდა ამისა, ამომრჩევლებს საკუთარი მონაცემების გადამოწმება საოლქო საარჩევნო კომისიებში, ინტერნეტში და დაახლოებით 10,000 ტერმინალის მეშვეობით შეეძლოთ. ცესკოს მონაცემებით, საკუთარ მონაცემებში შესწორებების შეტანა 1,357-მა ამომრჩეველმა ითხოვა. კანონის შესაბამისად, ცესკომ ხუთ პოლიტიკურ პარტიას ამომრჩეველთა სიების ციფრული ასლები მათი მოთხოვნის საფუძველზე გადასცა. 27 ოქტომბერს ცესკომ განაცხადა, რომ ამომრჩეველთა სიებში 3,517,877 ამომრჩეველი იყო რეგისტრირებული. დაინტერესებული მხარეების უმეტესობა ამომრჩეველთა სიების სიზუსტესთან დაკავშირებით ნდობას გამოხატავდა.

მეორე ტურისთვის მოხდა ამომრჩეველთა სიების განახლება გარდაცვლილთა სახელების ამოღების, 18 წელს მიტანილი ამომრჩევლების რეგისტრირების და ასევე სამოქალაქო სარეგისტრაციო მონაცემებში შეტანილი ცვლილებების ასახვის მიზნით. „ერთიანმა ნაციონალურმა მოძრაობამ“ შემოთავაზა გამოხატა მეორე ტურში ამომრჩეველთა სიებში ამომრჩეველთა ოდენობის მნიშვნელოვანი ზრდის გამო. ცესკოს ინფორმაციით, ამ პერიოდში სიებს 13,619 ადამიანი დაემატა.¹⁶ მართალია ამომრჩევლებს მცირე დრო ჰქონდათ საკუთარი მონაცემების ცესკოს ვებგვერდზე შესამოწმებლად, მაგრამ მათ ცვლილებების მოთხოვნის შესაძლებლობა არ მისცემიათ. იმ ამომრჩევლებს, რომლებიც პირველ ტურში ქვეყნის გარეთ იყვნენ რეგისტრირებული, მეორე ტურში კვლავ უცხოეთში უნდა მიეცათ ხმა, ხოლო ზოგიერთ სხვა ამომრჩეველს დიპლომატიურ მისიებში პირადად ან ელექტრონულად რეგისტრირების საშუალება 1-11 ნოემბერის პერიოდში მიეცათ. სულ მეორე ტურისთვის ამომრჩეველთა სიებში 3,528,658 ადამიანი იქნა შეყვანილი.

VII. კანდიდატების რეგისტრაცია

საქართველოს კონსტიტუცია და საარჩევნო კოდექსი საპრეზიდენტო არჩევნებში მონაწილეობის მიღების უფლებას საქართველოს 35 წელს გადაცილებულ იმ მოქალაქეებს აძლევს, რომლებსაც ხმის მიცემის უფლება აქვთ, არ გააჩნიათ ორმაგი მოქალაქეობა და საქართველოში ბოლო ხუთი წლის მანძილზე მთლიანობაში და ბოლო სამი წლის მანძილზე გადაბმულად ცხოვრობენ. საქართველოში ცხოვრებასთან დაკავშირებული ეს მოთხოვნები ზედმეტად შემზღვედავი, დისპროპორციული და ეუთოს წინაშე აღებული ვალდებულებების და სხვა საერთაშორისო სტანდარტების საწინააღმდეგოა; ეუთოს დემოკრატიული

¹⁶ ამაში შედის 3,500 პირი, რომლებსაც 18 წელი შეუსრულდათ და 9,430 პირი, რომლებმაც სამოქალაქო რეესტრში თავიანთი მონაცემები განაახლეს. მთლიანობაში, სიებიდან 3,838 პირი ამოიღეს (მათ შორის 3,607 გარდაცვლილი პირი).

ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისმა ადრე უკვე გამოსცა რეკომენდაციები ამ შეზღუდვების მოხსნასთან დაკავშირებით.¹⁷

კანდიდატების რეგისტრაციასთან დაკავშირებული დებულებების საერთაშორისო ვალდებულებებთან და სხვა საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოსაყვანად, სასურველია ქვეყანაში ცხოვრებასთან დაკავშირებული მოთხოვნებისა და ორმაგ მოქალაქეობასთან დაკავშირებული შეზღუდვების გადახედვა.

კანდიდატურების ნომინირების უფლება პოლიტიკურ პარტიებს და მინიმუმ ხუთი ამომრჩევლისგან შემდგარ საინიციატივო ჯგუფებს შეეძლოთ, ამისთვის მათ მხარდამჭერთა ხელმოწერები უნდა წარმოედგინათ.¹⁸ ცესკომ, კანდიდატების წარმომადგენლების თანდასწრებით, გადაამოწმა აღნიშნული ხელმოწერები და მხარდამჭერთა პერსონალური მონაცემები და გააბათილა ყველა ის ხელმოწერა სადაც მონაცემებთან დაკავშირებით შეუსაბამობები დაფიქსირდა. არსებობდა სანდო ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ ამომრჩეველთა მონაცემთა ბაზები იყიდებოდა, რამაც გარკვეული წუხილები წარმოშვა, მათ შორის ხელისუფლების მიერ პერსონალური მონაცემების დაცვის საჭიროებასთან დაკავშირებით.¹⁹ გარდა ამისა, მხარდამჭერთა ხელმოწერების ნამდვილობის შემოწმების ეფექტური მექანიზმის არ არსებობამ კანდიდატების ნომინირების პროცესის სანდოობა შეამცირა.²⁰

¹⁷ ეუთოს 1990 წლის „კოპენჰაგენის დოკუმენტის“ 7.3-ე პუნქტის მიხედვით, „მონაწილე სახელმწიფოებმა ზრდასრული მოქალაქეებისთვის საყოველთაო და თანასწორი საარჩევნო უფლებების უზრუნველყოფა უნდა მოახდინონ.“ ამასთან, იმავე დოკუმენტის 24-ე პუნქტის მიხედვით ნებისმიერი შეზღუდვა კანონის მიზნებს და ამოცანებს უნდა ეხმიანებოდეს და მათი პროპორციული უნდა იყოს.“ [გაეროს ადამიანის უფლებების კომისიის მიერ სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის 25-ე მუხლთან დაკავშირებით გაკეთებული ზოგადი შენიშვნა #25-ის მე-15 პუნქტის მიხედვით:](#) „ადამიანებს, რომლებსაც არჩევნებში მონაწილეობა შეუძლიათ, არ უნდა ჩამოერთვათ ეს უფლება ისეთი დაუსაბუთებელი ან დისკრიმინაციული მოთხოვნებით როგორებიცაა განათლების დონე, ადგილზე ცხოვრება ან წარმოშობა ან პოლიტიკური კუთვნილება.“

¹⁸ საარჩევნო კოდექსი საპრეზიდენტო კანდიდატების ნომინირების უფლებას იმ პარტიებს ანიჭებს, რომლებიც ცესკოში საპარლამენტო ან ადგილობრივ არჩევნებში მონაწილეობისთვის არიან რეგისტრირებული. ცესკომ ეს უფლება იმ პარტიებზეც განავრცო, რომელთა რეგისტრაცია სხვადასხვა მიზეზის გამო იყო გაუქმებული, რამაც პროცესის ინკლუზიურობაში შეიტანა წვლილი. როგორც პარტიებს ისე საინიციატივო ჯგუფებს რეგისტრირებული ამომრჩევლების მინიმუმ 0.75%-ის ხელმოწერები უნდა წარმოედგინათ, ცესკოს დადგენილებით ეს ციფრი 25,923 ამომრჩეველს უდრიდა.

¹⁹ იხილეთ გაეროს ადამიანის უფლებების კომისიის მიერ სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის 17-ე მუხლთან დაკავშირებით გაკეთებული ზოგადი შენიშვნა #16-ის მე-10 პუნქტი, რომლის მიხედვით: „სახელმწიფოებმა ეფექტური ნაბიჯები უნდა გადადგან იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პიროვნების პირადი ცხოვრების შესახებ ინფორმაცია არ მოხვდეს იმ პირთა ხელში, რომლებსაც ამ ინფორმაციის მიღების, დამუშავების და გამოყენების კანონიერი უფლება არ გააჩნიათ; გარდა ამისა, სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ ამგვარი ინფორმაცია პაქტის დებულებებთან შეუთავსებელი მიზნებისთვის არასდროს არ იქნას გამოყენებული.“

²⁰ ცესკოს კონკრეტული ხელმოწერის გაბათილება მხოლოდ ამ ხელმოწერის სიყალბის გამო შეუძლია როდესაც კონკრეტული ამომრჩეველი წერილობით ადასტურებს, რომ მას კონკრეტული კანდიდატის მხარდასაჭერად ხელმოწერა არ გაუკეთებია.

შესაძლებელია ეფექტური მექანიზმის შექმნა, რომლითაც მხარდამჭერთა ხელმოწერების შემოწმება მოხდება.

ცესკომ 25 კანდიდატი (მათ შორის 2 ქალი) დაარეგისტრირა, ეს პროცესი ინკლუზიური და გამჭვირვალე იყო. არცერთი კანდიდატი არ იყო ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელი. 21 ნომინირებულ კანდიდატს სხვადასხვა მიზეზების გამო უარი ეთქვა რეგისტრაციაზე (ძირითადად საჭირო დოკუმენტაციის ან საკმარისი ხელმოწერების წარმოუდგენლობის საფუძველზე).

VIII. საარჩევნო კამპანია

საარჩევნო კოდექსში შეტანილი ცვლილებების საფუძველზე, საარჩევნო კამპანია ოფიციალურად კენჭისყრის დღემდე 60 დღით ადრე, 29 აგვისტოს დაიწყო. შედეგად, არჩევნების თარიღის ოფიციალურად დანიშნვიდან წინასაარჩევნო კამპანიის ოფიციალურად დაწყებამდე ოთხკვირიანი პერიოდი იქნა მიღებული, რომელიც წინასაარჩევნო კამპანიის აქტივობების მხრივ არ ყოფილა დარეგულირებული. საარჩევნო კოდექსში „სიჩუმის პერიოდი“ არ არის გათვალისწინებული და კენჭისყრის დღეს წინასაარჩევნო კამპანიის ჩატარება არ არის აკრძალული (ასეთი აკრძალვა მხოლოდ მედიაში და საარჩევნო უბნებზე საარჩევნო კამპანიის წარმოებას ეხება).

მართალია წინასაარჩევნო კამპანიის დროს ფუნდამენტური თავისუფლებები ზოგადად დაცული იყო და არჩევნებში მონაწილე სუბიექტებს კამპანიის თავისუფლად ჩატარების საშუალება ჰქონდათ, ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ წინასაარჩევნო ღონისძიებების ჩაშლის რამდენიმე ფაქტი და პარტიული ოფისების ან წინასაარჩევნო მასალების დაზიანების მრავალი შემთხვევა დააფიქსირა.²¹ გარდა ამისა, ადგილი ჰქონდა პოლიტიკურად მოტივირებული ძალადობის იზოლირებულ შემთხვევებს, რომლებიც სამართალდამცავი ორგანოების მიერ იქნა გამოძიებული.²² მართალია კანდიდატების უმრავლესობა „ქვევის პრინციპებზე“ (ცესკოს ხელშეწყობით მიღებული დოკუმენტი, რომელშიც მხარეთა

²¹ „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ აქტივისტებმა ან არაიდენტიფიცირებული პირებმა ახალქალაქში, გურჯაანში, რუსთავში და ბოლნისში გამართულ სალომე ზურაბიშვილის წინასაარჩევნო მიტინგებს ხელი შეუშალეს (შესაბამისად 2, 4, 9 და 10 ოქტომბერს). 15-16 ოქტომბერს „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ პარტიული ოფისების ან წინასაარჩევნო მასალების იმგვარად დაზიანება მოხდა, რომ ეს სისტემატურ ქმედებაზე მიუთითებდა (მაგალითად ვაკეში, ხაშურში, ბოლნისში, გარდაბანში, რუსთავში, ზუგდიდში, ხობში, ზესტაფონში, ოზურგეთში, თიანეთში, ქობულეთში და ბათუმში).

²² „ქართული ოცნების“ და „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ წევრებს შორის თიანეთში, ქუთაისში, თბილისში და კასპში ოთხი ინციდენტი დაფიქსირდა (შესაბამისად 15 და 19 სექტემბერს და 8 და 15 ოქტომბერს). თიანეთში და ქუთაისში მომხდარ ინციდენტებთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის საქმე სამი პირის მიმართ იქნა აღძრული.

ვალდებულებები იყო დეკლარირებული) შეთანხმდა და მას ხელი მოაწერა, ორმა კანდიდატმა (ქალბატონმა ზურაბიშვილმა და ბატონმა ნათელაშვილმა) საბოლოო შეთანხმებაზე ხელის მოწერაზე უარი განაცხადეს, რის მიზეზად მისი ფორმალური ხასიათი და ამ პრინციპების სხვა კანდიდატების მიერ შეუსრულებლობა დაასახელეს.²³

წინასაარჩევნო კამპანია საკამათო თემების წინ წამოწევის (რაც საზოგადოებრივი აზრის პოლარიზებას იწვევდა), წინასაარჩევნო კამპანიის ნეგატიურ ჭრილში წარმართვის და „ქართული ოცნების“ და „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ მწვავე ურთიერთბრალდებების ფონზე მიმდინარეობდა.²⁴ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მონიტორინგს დაქვემდებარებული 45 მიტინგის მიმდინარეობისას კანდიდატები ხშირად წინასაარჩევნო დაპირებებს აკეთებდნენ, თუმცა სტრუქტურირებული საარჩევნო პროგრამების არ არსებობა სახეზე იყო. წინასაარჩევნო კამპანიაში გენდერული თანასწორობის საკითხები წინა პლანზე არ ყოფილა წამოწეული. ეთნიკურ უმცირესობებთან დაკავშირებული თემები მხოლოდ ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რაიონებში განიხილებოდა. წინასაარჩევნო გზავნილები ისეთ მნიშვნელოვან პრობლემებს ეხებოდა როგორცაა უმუშევრობა, ჯანდაცვა, სოციალური დახმარებები და განვითარებაზე მიმართული ადგილობრივი პროექტები, თუმცა ხშირად ეს გზავნილები შეცვლილ საპრეზიდენტო მანდატს სცილდებოდა. კონკრეტულ საკითხებზე ორიენტირებული დებატების ნაკლებობამ და კანდიდატების პლატფორმების საპრეზიდენტო მანდატის ფარგლების მიღმა გასვლამ ამომრჩევლების მიერ ინფორმირებული არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა შეამცირა.

ადმინისტრაციული რესურსების არასათანადოდ გამოყენების აღკვეთის მიზნით ხელისუფლებამ რამდენიმე ინსტრუქცია გამოსცა და ამგვარი აქტივობების აკრძალვასთან

²³ ყველა სხვა რეგისტრირებულმა კანდიდატმა ხელი მოაწერა ამ დოკუმენტს, რითაც კანონის უზენაესობის დაცვის, ძალადობისგან, ადმინისტრაციული რესურსების ბოროტად გამოყენებისგან, ამომრჩევლების დაშინებისგან, ყალბი ახალი ამბების გავრცელებისგან, წინასაარჩევნო აქტივობებისთვის ხელის შეშლისგან და სხვების დამცირებისგან თავის შეკავების ვალდებულება აიღეს.

²⁴ ყველაზე საკამათო თემები ქვეყნის ისტორიაში მომხდარი მოვლენების აღქმას, მარიხუანას მოხმარებასთან დაკავშირებულ კანონპროექტს და კორუფციის სავარაუდო ფაქტებთან დაკავშირებულ სკანდალებს ეხებოდა. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ ქალბატონ ზურაბიშვილზე და ბატონ ვაშაძეზე გარკვეული რაოდენობის უარყოფითი ტელერეკლამა, საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის მიერ „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის საწინააღმდეგო კამპანია და დედაქალაქში გამოკრული და სოციალურ მედიაში გამოქვეყნებული „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კანდიდატის საწინააღმდეგო სატირული პოსტერები დააფიქსირა. მცხეთაში, ბოლნისში და ქუთაისში გამართული „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ მიტინგების დროს (შესაბამისად 7, 12 და 16 ოქტომბერს), „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატი მწვავედ იქნა გაკრიტიკებული, ხოლო 27 სექტემბერს პარლამენტის სპიკერმა („ქართული ოცნებიდან“) მწვავედ გააკრიტიკა „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კანდიდატი.

დაკავშირებით დაინტერესებული მხარეებისთვის ტრენინგები გამართა.²⁵ თუმცა ამ ძალისხმევას აღსრულება აკლდა და ის ფორმალურობით ხასიათდებოდა. გარდა ამისა, ადმინისტრაციული რესურსების ბოროტად გამოყენებაზე ხელისუფლების მხრიდან სწრაფი რეაგირების ვალდებულება კანონმდებლობაში გათვალისწინებული არ არის.²⁶ ამან არსებული დებულებების ეფექტურად გამოყენებაზე და ასევე ცნობიერების ამაღლებაზე მიმართულ ძალისხმევაზე უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინა. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასთან საუბრისას პროცესში ჩართული მხარეები ადმინისტრაციული რესურსების ბოროტად გამოყენების სავარაუდო ფაქტებთან დაკავშირებით წუხილს გამოთქვამდნენ. ამ საკითხთან დაკავშირებით საოლქო საარჩევნო კომისიებში და ცესკოში შეტანილი 37 საჩივრიდან 7-ის დაკმაყოფილება მოხდა.²⁷ ოცდაათი საჩივარი არ იქნა დაკმაყოფილებული.²⁸ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის წარმომადგენლებმა მაღალი რანგის საჯარო მოხელეების მიერ კონკრეტული სახელმწიფო უწყებების ვებგვერდების წინასაარჩევნო კამპანიის წარმოებისთვის გამოყენების და საჯარო მოხელეების მიერ სამუშაო საათებში წინასაარჩევნო

²⁵ ცესკომ, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებმა და ზოგიერთმა პოლიტიკურმა პარტიამ ხელი მოაწერეს არასავალდებულო ურთიერთგაგების მემორანდუმს, ცესკომ ადმინისტრაციული რესურსების ბოროტად გამოყენებასთან დაკავშირებით სპეციალური სახელმძღვანელოც გამოაქვეყნა. თავისუფალი და სამართლიანი არჩევნებისთვის უწყებათაშორისმა კომისიამ ადმინისტრაციული რესურსების ბოროტად გამოყენებისგან თავის შეკავების რეკომენდაცია გამოსცა (ეს რეკომენდაცია წინასაარჩევნო კამპანიის ოფიციალურად დაწყებამდე პერიოდსაც შეეხო). მეორე ტურამდე განმეორებით გამოქვეყნებული სამთავრობო განკარგულების მიხედვით ყველა საჯარო მოხელე არსებული იურიდიული შეზღუდვების შესახებ უნდა ყოფილიყო ინფორმირებული.

²⁶ ადმინისტრაციული რესურსების ბოროტად გამოყენება ადმინისტრაციულ დანაშაულს წარმოადგენს. შესაბამის საარჩევნო კომისიას აქვს უფლება გამოსცეს ან არ გამოსცეს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა ოქმი შესაბამისი საჩივრის შემოტანიდან ერთი თვის მანძილზე. თუ ოქმის გაცემა მოხდება, საქალაქო სასამართლომ ეს საქმე მისი მიღებიდან 15 დღეში უნდა განიხილოს.

²⁷ ტყიბულის, ნინოწმინდისა და თიანეთის საოლქო საარჩევნო კომისიებმა ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა ოქმები გამოსცეს და წინასაარჩევნო მასალების გამოქვეყნებისთვის სასამართლოს მუნიციპალური ვებგვერდების (ტყიბულში და თიანეთში) და ფეისბუქის მუნიციპალური გვერდის (ნინოწმინდაში) ადმინისტრატორების მიმართ სანქციების გამოყენების თხოვნით მიმართეს. ტყიბულში და ნინოწმინდაში შესაბამისად ორი და სამი საჩივარი იქნა შეტანილი, ხუთივე საჩივარი დაკმაყოფილდა. ცესკომ ნაძალადევის რაიონის გამგებლის მოადგილის წინააღმდეგ, მის ფეისბუქ გვერდზე სამუშაო საათებში წინასაარჩევნო მასალების გამოქვეყნების გამო, ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა ოქმი გამოსცა.

²⁸ ადმინისტრაციული რესურსების ბოროტად გამოყენების განსაზღვრება გაფართოვდა და წინასაარჩევნო კამპანიის წარმოება არა მხოლოდ ოფიციალურ ვებგვერდებზე და სოციალური მედიის ოფიციალურ ანგარიშებზე, არამედ ასევე კერძო პლატფორმებზეც აიკრძალა, თუ ამ კერძო პლატფორმებზე შესვლა სახელმწიფოს საკუთრებაში არსებული მოწყობილობებიდან ან სახელმწიფო სახსრებით დაფინანსებული ინტერნეტის მეშვეობით მოხდებოდა. თუმცა პრაქტიკამ აჩვენა, რომ ასეთი შემთხვევების დამტკიცება და სანქცირება რთულია და ზოგადად, საოლქო საარჩევნო კომისიები, შემოტანილი საჩივრების შემდგომი გამოძიების გარეშე უარყოფის საფუძველად, საჯარო მოხელეებისგან მიღებულ ახსნა-განმარტებით ბარათებს იღებდნენ ხოლმე.

კამპანიაში მონაწილეობის ფაქტები დააფიქსირეს.²⁹ „სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოების“ (ISFED) საჩივარზე რეაგირებისას, ცესკომ კანონის ვიწრო ინტერპრეტირება მოახდინა და არ ჩათვალა ეს ქმედებები ადმინისტრაციული რესურსების ბოროტად გამოყენებად, რადგან მისი განცხადებით, წინასაარჩევნო კამპანიაში მონაწილეობასთან დაკავშირებული შეზღუდვები პოლიტიკური თანამდებობის პირებზე არ ვრცელდებოდა. ამგვარი ინტერპრეტაცია საარჩევნო კოდექსს ეწინააღმდეგება და დაუსჯელობის სიგნალს იძლევა, რაც ძირს უთხრის ცნობიერების ამაღლებაზე მიმართულ ძალისხმევას. მართალია ეს კანონით არ არის აკრძალული, თუმცა მერები, გუბერნატორები და „ქართული ოცნების“ წარმომადგენელი პარლამენტის წევრები „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილ კანდიდატს იმ მიტინგების უმრავლესობაში ახლდნენ თან, რომელსაც ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია დაესწრო.³⁰ ყველა ამ ქმედებამ სახელმწიფოსა და პარტიას შორის ზღვარი ბუნდოვანი გახადა, რაც ეუთოს წინაშე აღებულ ვალდებულებებს და საერთაშორისო არენაზე დამკვიდრებულ პრაქტიკას ეწინააღმდეგება.³¹

სახელმწიფოსა და პარტიის ერთმანეთისგან მკვეთრი განცალკევების უზრუნველსაყოფად, სასურველია რომ მოხდეს ისეთი ეფექტური და დროული მექანიზმის ჩამოყალიბება, რომლითაც მიუკერძოებელი და კომპეტენტური ორგანოს წინაშე ადმინისტრაციული რესურსების არასათანადოდ გამოყენებასთან დაკავშირებული საჩივრების განხილვა მოხდება, აღნიშნულ ორგანოს, საჭიროების შემთხვევაში, შესაბამისი სანქციების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების უფლება უნდა გააჩნდეს.

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასთან საუბრისას პროცესში ჩართულმა ბევრმა მხარემ განაცხადა, რომ

²⁹ სამუშაო საათებში საჯარო მოხელეების მიერ წინასაარჩევნო ღონისძიებებში მონაწილეობა ახალციხეში, სიღნაღში, რუსთავეში, ბოლნისში, თეთრიწყაროში და გორში (შესაბამისად 2, 8, 9, 10, 11 და 12 ოქტომბერს) დაფიქსირდა. პარლამენტის და მერიის ვებგვერდებზე გამოქვეყნდა სტატიები პარლამენტის სპიკერის და თბილისის მერის იმ აქტივობების შესახებ, რომლებიც წინასაარჩევნო კამპანიას ეხებოდა. იხილეთ [ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ვენეციის კომისიის „პოლიტიკური პარტიების რეგულირების სახელმძღვანელო პრინციპები“ 209-ე პუნქტი](#) რომლის მიხედვით: „სახელმწიფო რესურსების ბოროტად გამოყენებაში შეიძლება შედიოდეს საჯარო მოხელეების მანიპულაცია ან მათი დაშინება. ხელისუფლების მიერ მისი თანამშრომლებისთვის სამთავრობო მიტინგზე დასწრების მოთხოვნა იშვიათი მოვლენა არ არის. ამგვარი პრაქტიკა მკვეთრად და საყოველთაოდ უნდა იყოს კანონით აკრძალული“.

³⁰ საარჩევნო კოდექსი საჯარო მოხელეების გარკვეულ კატეგორიებს წინასაარჩევნო კამპანიაში მონაწილეობას უკრძალავს, თუმცა კოდექსით პოლიტიკური საჯარო ოფიციალური პირების (მათ შორის მინისტრების, პარლამენტის წევრების, გუბერნატორების და ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩეული თანამდებობის პირების) მიერ კამპანიაში მონაწილეობა აკრძალული არ არის.

³¹ ეუთოს 1990 წლის კოპენჰაგენის დოკუმენტის 5.4-ე პუნქტის მიხედვით „სახელმწიფო და პოლიტიკური პარტიები ნათლად უნდა იყვნენ ერთმანეთისგან განცალკევებული“. ასევე იხილეთ [ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ვენეციის კომისიის „სახელმძღვანელო პრინციპები საარჩევნო პროცესის დროს ადმინისტრაციული რესურსების არასათანადოდ გამოყენების აღკვეთისა და მათზე რეაგირების შესახებ“-ის II.B.1.1-ე პუნქტი.](#)

„ქართული ოცნება“ და „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“ კოორდინატორებს იყენებდნენ, რომლებიც კენჭისყრის დღემდე ამომრჩეველთა პერსონალურ მონაცემებს აგროვებდნენ და მმართველი პარტიის შემთხვევაში, ამომრჩევლებისგან ასევე „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატისთვის ხმის მიცემის პირობასაც იღებდნენ. „ქართული ოცნების“ ზოგიერთმა წევრმა ღიად განაცხადა ამ პრაქტიკის შესახებ და ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ იმის სანდო ცნობები მიიღო, რომ ამგვარი სიების წარმოდგენა საჯარო მოხელეებსაც მოსთხოვეს.³² საჯარო სექტორში დასაქმებული ადამიანების კონკრეტული კანდიდატის მხარდამჭერ საქმიანობაში ჩართვა ისევე როგორც თანამდებობის ბოროტად გამოყენება საარჩევნო კოდექსით არის აკრძალული. ხმის მიცემის ფარულობის უზრუნველყოფი მექანიზმების მიუხედავად, ასეთმა შემთხვევებმა გააჩინა ეჭვები საჯარო სექტორში დასაქმებულთა მიერ დასჯის შიშის გარეშე ხმის მიცემის უნართან დაკავშირებით, ისე როგორც ეს ეუთოს წინაშე აღებული ვალდებულებებით და სხვა საერთაშორისო ვალდებულებებით არის გათვალისწინებული.³³

უფასო საეთერო დროზე და სახელმწიფო დაფინანსებაზე წვდომის მხრივ არსებული მნიშვნელოვანი განსხვავებების გამო, კანდიდატთა წინასარჩევნო სტრატეგიები ერთმანეთისგან მნიშვნელოვნად განსხვავებული იყო - მთელი ქვეყნის მასშტაბით ჩატარებული სრულფასოვანი კამპანიით დაწყებული და ამომრჩევლებთან მხოლოდ ფეისბუქის საშუალებით ურთიერთობით დამთავრებული. რამდენიმე კანდიდატმა თავისი უფასო საეთერო დრო, სახელმწიფო დაფინანსება და საარჩევნო უბნებზე პარტიების წარმომადგენლებისთვის გამოყოფილი საკუთარი კვოტა სხვა კანდიდატების მხარდასაჭერად გამოიყენა. ამგვარმა პრაქტიკამ თანაბარი სათამაშო პირობების

³² არსებული ინფორმაციით, სამცხე-ჯავახეთში და ქვემო ქართლში საჯარო მოხელეებს მათმა ხელმძღვანელებმა ამგვარი სიების შეგროვება მოსთხოვეს; ამ მოხელეების აღქმით, მათ აიძულებდნენ ხმა მიეცათ მმართველი პარტიის კანდიდატისთვის, რადგან სხვა შემთხვევაში ისინი სამსახურს დაკარგავდნენ. „ქართული ოცნების“ მაღალი რანგის წარმომადგენელმა დაადასტურა, რომ თბილისში და დედოფლისწყაროში პარტიის მომხრეების მიერ ამომრჩეველთა სიების შეგროვება ხდებოდა.

³³ ეუთოს 1990 წლის კოპენჰაგენის დოკუმენტის 7.7-ე პუნქტის მიხედვით „წინასარჩევნო კამპანია სამართლიან და თავისუფალ ატმოსფეროში უნდა ჩატარდეს, სადაც ადმინისტრაციული ქმედებები, ძალადობა ან დაშინება არ უშლის ხელს პარტიებს და კანდიდატებს თავიანთი შეხედულებებისა და კვალიფიკაციების თავისუფლად წარმოდგენაში და ამომრჩევლებს ამ ინფორმაციის მიღებასა და განხილვაში ან ხმის თავისუფლად და დასჯის შიშის გარეშე მიცემაში.“ გაეროს ადამიანის უფლებების კომისიის მიერ სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის 25-ე მუხლთან დაკავშირებით გაკეთებული ზოგადი შენიშვნა #25-ის მე-19 პუნქტის მიხედვით „ამომრჩევლებს მოსაზრებების დამოუკიდებლად, ძალადობისგან ან ძალადობის მუქარისგან თავისუფლად, დამალების ან ნებისმიერი სახის მანიპულაციის გარეშე ჩამოყალიბების საშუალება უნდა ჰქონდეთ.“

ჩამოყალიბებას შეუშალა ხელი, რაც ეუთოს წინაშე აღებულ ვალდებულებებსა და საერთაშორისო დონეზე მიღებულ პრაქტიკას ეწინააღმდეგება.³⁴

წინასაარჩევნო კამპანიის თანასწორ პირობებში ჩატარების ხელშესაწყობად, შესაძლებელია კანონმდებლობის გადახედვა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სახელმწიფოს მიერ კანდიდატებისთვის გამოყოფილი რესურსები სხვა კანდიდატების სასარგებლოდ არ იყოს გამოყენებული.

IX. წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსება

პარტიებისა და წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსება საარჩევნო კოდექსით, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შესახებ კანონით და ასევე 2008 წელს მიღებული სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის შესახებ მიღებული კანონით რეგულირდება.³⁵ აღნიშნული კანონმდებლობა ძირითადად უცვლელი დარჩა ბოლო საპრეზიდენტო არჩევნების შემდეგ, ხოლო ბოლოდროინდელ ცვლილებებში ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ევროპის საბჭოს კორუფციის წინააღმდეგ მებრძოლ სახელმწიფოთა ჯგუფის (GRECO) ერთგვაროვანი საკანონმდებლო ჩარჩოს უზრუნველყოფაზე მიმართული რეკომენდაციები გათვალისწინებული არ ყოფილა.³⁶ კანონმდებლობაში არ არის გათვალისწინებული საკმარისი დრო იმისთვის, რომ დარღვევებზე რეაგირება საარჩევნო პერიოდში მოხდეს, გარდა ამისა, კანონმდებლობას აკლია საკმარისი დებულებები, რომლითაც სესხების რეგულირება მოხდება, კანონმდებლობით არ არის დარეგულირებული მეორე ტურში დაფინანსების და ანგარიშგების მოთხოვნები და არ არის განხილული მესამე მხარის მიერ კამპანიაში მონაწილეობის საკითხები.

³⁴ ეუთოს 1990 წლის კოპენჰაგენის დოკუმენტის 7.6-ე პუნქტის მიხედვით მონაწილე სახელმწიფოებმა „აუცილებელი იურიდიული გარანტიები უნდა შექმნან იმისთვის, რომ [არჩევნებში მონაწილე მხარეებს] ერთმანეთთან კანონის წინაშე და ხელისუფლების მხრიდან თანაბარი მოპყრობის პირობებში კონკურენცია შეეძლოთ“. საარჩევნო საკითხებში რეკომენდებული პრაქტიკის კოდექსის I.2.3.a-ე პუნქტის მიხედვით „შესაძლებლობების მხრივ თანასწორობა ყველა კანდიდატისთვის და პარტიისთვის უნდა იყოს უზრუნველყოფილი.“.

³⁵ ამ კანონებს გენერალური აუდიტორის 2016 წლის ბრძანებაც დაემატა, რომელშიც უკანასკნელი ცვლილებები 2018 წელს შევიდა. ამ ბრძანებით არაფულადი შემოწირულობების (მათ შორის მოხალისეთა შრომის) შეფასების საფუძვლები იქნა განსაზღვრული.

³⁶ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასთან საუბრისას პროცესში ჩართული მხარეების გარკვეულმა რაოდენობამ (მათ შორის სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა) აღიარა, რომ წინასაარჩევნო კამპანიის მარეგულირებელ კანონმდებლობაში ნაკლოვანებები და შეუსაბამობები არსებობდა. სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის მონაცემებით, პარლამენტს არასდროს განუხილავს მისი რეკომენდაციები, რომლებიც შესაბამისი კანონმდებლობის გაუმჯობესებაზე იყო მიმართული.

კანონით არჩევნებში მონაწილე მხარეებს სხვადასხვა სახის კერძო და სახელმწიფო დაფინანსების მიღების შესაძლებლობა აქვთ. პარტიებს სახელმწიფო დაფინანსების მიღება იმ შემთხვევაში შეუძლიათ თუ უკანასკნელ საპარლამენტო ან ადგილობრივ არჩევნებზე ხმათა მინიმუმ სამი პროცენტი დააგროვეს ან თუ მათ მინიმუმ ერთი მაჟორიტარი პარლამენტის წევრი ჰყავთ, რომელიც რომელიმე საპარლამენტო ფრაქციაშია გაერთიანებული.³⁷ დამოუკიდებელ კანდიდატებს ამგვარი სახელმწიფო დაფინანსების მიღების უფლება არ აქვთ. თუმცა, ყველა კანდიდატს, რომელიც არჩევნების პირველ ტურში 10 პროცენტთან ზღვარს გადალახავს, წინასაარჩევნო კამპანიის ხარჯების ანაზღაურების მიღება შეუძლიათ, აღნიშნული თანხა 1,000,000 ლარს (328,472 ევროს) არ უნდა სცილდებოდეს.³⁸ თითოეული პარტიის ყოველწლიური ხარჯები, მათ შორის მათი კანდიდატების მიერ წინასაარჩევნო კამპანიის დროს გაწეული ხარჯები, წინა წლის მთლიანი შიდა პროდუქტის 0.1%-ს არ უნდა სცილდებოდეს (2018 წელს ამ თანხამ 13.3 მილიონი ევრო შეადგინა). დამოუკიდებელი კანდიდატების ხარჯებიც იმავე წესებს ექვემდებარება. ხარჯებზე დაწესებული ასეთი მაღალი ზღვარი წინასაარჩევნო კამპანიის რესურსების მხრივ გაუმართლებელი (პოტენციური) უპირატესობის შემცირებას და თამაშის თანაბარი პირობების ჩამოყალიბებას ხელს არ უწყობს.³⁹

ნებისმიერ მოქალაქეს ან იურიდიულ პირს, ერთი წლის მანძილზე, საბანკო გადარიცხვის მეშვეობით, ერთი ან რამდენიმე პარტიისა თუ კანდიდატის სასარგებლოდ, შესაბამისად მაქსიმუმ 60,000 და 120,000 ლარის ოდენობის შემოწირულობის გაკეთება შეუძლია.⁴⁰ არაფულადი შემოწირულობები ნებადართულია და პარტიებს წინასაარჩევნო კამპანიის ჩასატარებლად მაქსიმუმ 1,000,000 ლარის ოდენობის სესხის აღება შეუძლიათ. უცხოური, სახელმწიფო, რელიგიური და ანონიმური წყაროებიდან შემოწირულობების მიღება აკრძალულია. პარტიებს დამოუკიდებელი კანდიდატების სასარგებლოდ შემოწირულობების გაკეთება არ შეუძლიათ.⁴¹ “ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილმა კანდიდატმა შემოწირულობების დიდი უმრავლესობა მიიღო.⁴²

³⁷ სახელმწიფო დაფინანსების მიღების უფლების მქონე 19 პარტიიდან (კვალიფიციური სუბიექტები) 16-ს თავისი კანდიდატურა ჰყავდა წამოყენებული.

³⁸ 1 ევრო დაახლოებით 3 ლარი ღირს.

³⁹ იხილეთ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ვენეციის კომისიის „პოლიტიკური პარტიების რეგულირების სახელმძღვანელო პრინციპების“ 196-ე პუნქტი.

⁴⁰ რაც დაახლოებით შესაბამისად 19,708 და 39,416 ევროს უდრის.

⁴¹ „ქართულ ოცნებას“ მის მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის წინასაარჩევნო კამპანიისთვის რაიმე ხარჯის გაწევის უფლება არ ჰქონდა და შესაბამისად მას რაიმე ანგარიშგების წარმოდგენა არ ევალებოდა. ამის მსგავსად, იმ პარტიებს, რომლებიც მეორე ტურში ვერ გავიდნენ, არ ევალებათ იმ საარჩევნო აქტივობებთან დაკავშირებით ანგარიშების ჩაბარება, რომლებიც მათ მეორე ტურში გასული კანდიდატების სასარგებლოდ განახორციელეს.

⁴² პირველ ტურში კანდიდატების მიერ მიღებული შემოწირულობების საერთო რაოდენობამ 5,233,120 ლარი შეადგინა; 3,634,380 ლარი ქალბატონ ზურაბიშვილს, 617,945 ლარი „ერთიან ნაციონალურ მოძრაობას“ და 599,613 ლარი „ევროპულ საქართველოს“ შესწირეს. მეორე ტურში 5,332,722 ლარი ქალბატონ ზურაბიშვილს და 1,065,120 ლარი „ერთიან ნაციონალურ მოძრაობას“ შესწირეს.

საბანკო სესხი მხოლოდ „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილმა კანდიდატმა მიიღო; აღნიშნული ბანკი „ქართული ოცნების“ თავმჯდომარესთან არის დაკავშირებული.⁴³ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ევროპის საბჭოს კორუფციის წინააღმდეგ მებრძოლ სახელმწიფოთა ჯგუფის (GRECO) წარსული რეკომენდაციების მიუხედავად, სესხების მიღების და ამ სახსრების ანგარიშგების პროცესი საკმარისად რეგულირებული არ არის, რაც საერთაშორისო დონეზე მიღებულ პრაქტიკას ეწინააღმდეგება.⁴⁴ გარდა ამისა, მესამე მხარის მიერ წინასაარჩევნო კამპანიაში მონაწილეობაზე კონკრეტული რეგულაციები არ არსებობს; ასევე არ არსებობს საზოგადოებრივი მოძრაობების ან სამოქალაქო საზოგადოების ჯგუფების მიერ წინასაარჩევნო კამპანიის ფარგლებში ორგანიზებული ღონისძიებებისას გაწეული ხარჯების ანგარიშგების მოთხოვნები.⁴⁵

წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსების გამჭვირვალობის და ზედამხედველობის გასაუმჯობესებლად, კარგი იქნება თუ კანონმდებლობაში შემდგომი ცვლილებები შევა, რომლებითაც იდენტიფიცირებული ნაკლოვანებები იქნება აღმოფხვრილი და ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ევროპის საბჭოს კორუფციის წინააღმდეგ მებრძოლ სახელმწიფოთა ჯგუფის (GRECO)-ს წარსული რეკომენდაციები იქნება შესრულებული, მათ შორის ის რეკომენდაციები, რომლებიც სესხებს და მესამე მხარის აქტივობების დარეგულირებას ეხება.

სახელმწიფო აუდიტის სამსახურს, რომელსაც პარტიების და წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსების ზედამხედველობა და დარღვევებზე რეაგირება ევალება, წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსების ეფექტურად მონიტორინგისთვის არასაკმარისი ადამიანური რესურსები გააჩნია და ძირითადად იგი დეკლარირებული შემოწირულობების შემოწმებაზე აკეთებს აქცენტს. სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა შემოწირულობების შესახებ მიღებული ანგარიშების გადამოწმება მედიის მონიტორინგის, ადგილზე ვიზიტების და პარტიებისა და სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების მიერ გაჟღერებულ საკითხებზე რეაგირების

⁴³ ქალბატონმა ზურაბიშვილმა ერთი მილიონი ლარი მიიღო. „ერთიანმა ნაციონალურმა მოძრაობამ“ სესხის მიღების თხოვნით 11 სხვადასხვა ბანკს მიმართა, თუმცა უშედეგოდ. ბატონმა ჯაფარიძემ სესხის მიღების თხოვნით „ქართუ ბანკს“ მიმართა, თუმცა უშედეგოდ.

⁴⁴ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ვენეციის კომისიის „პოლიტიკური პარტიების რეგულირების სახელმძღვანელო პრინციპების“ 171-ე პუნქტის მიხედვით „კანონმდებლობით შეიძლება იყოს ნებადართული პარტიების და კანდიდატების მიერ სესხების აღება მათი წინასაარჩევნო კამპანიის ან აქტივობების (ნაწილობრივ) დაფინანსების მიზნით. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ გამჭვირვალობის წესები ამგვარ რესურსებსაც ეხება.“

⁴⁵ საჩივარი იქნა შეტანილი ორი მოძრაობის („სწორი არჩევანი“ და „მხარს ვუჭერ ჩემს თავისუფლებას“) საქმიანობასთან დაკავშირებით, რადგან საჩივრის ავტორების აზრით აღნიშნული მოძრაობები „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილ კანდიდატს უჭერდნენ მხარს.

მემკვიდრით მოახდინა.⁴⁶ სახელმწიფო აუდიტის სამსახურს სანქციების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღება მხოლოდ წინასაარჩევნო კამპანიის დროს დაფიქსირებული დარღვევების გამო შეუძლია; გარდა ამისა, მას, სასამართლოს მემკვიდრით, შემოწირულობის სახით მიღებული სახსრების და ქონების წარმომავლობის შესახებ ინფორმაციის მოთხოვნაც შეუძლია.⁴⁷

არჩევნებში მონაწილე სუბიექტებს არჩევნების გამოცხადების დღიდან სამ კვირაში ერთხელ ფინანსური ანგარიშების წარმოდგენა და თითოეული შემოწირულობის მიღებიდან მაქსიმუმ ხუთ დღეში ამ შემოწირულობის შესახებ ინფორმაციის წარმოდგენა ევალებათ. მართალია წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსებასთან დაკავშირებული ზოგადი წესები მეორე ტურსაც ეხება, თუმცა მეორე ტურში წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსების ანგარიშგებასთან დაკავშირებით კანონში კონკრეტული დებულებები მოცემული არ არის.⁴⁸ აღნიშნული ანგარიშგების წარმოდგენის იურიდიული ვალდებულება მხოლოდ იმ პარტიებს გააჩნიათ, რომლებმაც არჩევნებში კანდიდატები ოფიციალურად წამოაყენეს. სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა არჩევნებში მონაწილე სუბიექტების შემოსავლებისა და ხარჯების შესახებ ანგარიში თავის ვებგვერდზე მომხმარებლისთვის მარტივ ფორმატში გამოაქვეყნა. არჩევნებში მონაწილე სუბიექტების უმრავლესობამ ანგარიშგებასთან დაკავშირებული მოთხოვნები დააკმაყოფილეს და დაფინანსებასთან დაკავშირებული ანგარიშები (მათ შორის შემოწირულობებთან დაკავშირებული ინფორმაცია) წარმოადგინეს.⁴⁹ კანონი არ ავალდებულებს სახელმწიფო აუდიტის სამსახურს წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსებასთან დაკავშირებული ანგარიშების შემოწმებას ან მისი დასკვნების კენჭისყრის დღემდე გამოქვეყნებას, რაც წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსების გამჭვირვალობას ზღუდავს, ამან ზეგავლენა მოახდინა ამომრჩეველთა მიერ ინფორმირებული არჩევანის

⁴⁶ 20 აგვისტოს სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა სამუშაო ჯგუფი ჩამოაყალიბა, რომელშიც სამოქალაქო საზოგადოების 15 ორგანიზაცია შევიდა. სამუშაო ჯგუფის დანიშნულება წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსებასთან დაკავშირებული წესების შესაძლო დარღვევების განხილვა იყო. ადგილზე ვიზიტების შედეგად, სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა სამი წამყვანი კანდიდატის 33 ოფისი გამოავლინა, რომლებიც შესაძლოა უკანონო შემოწირულობებს წარმოადგენდნენ, შესაბამისად აუდიტის სამსახურმა ამასთან დაკავშირებით დამატებითი ინფორმაცია მოითხოვა.

⁴⁷ სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის მიერ 2017 წლის ადგილობრივ არჩევნებთან დაკავშირებით მომზადებული ანგარიშის მიხედვით, სასამართლოში გაგზავნილი 135 საქმიდან, 14-ის შემთხვევაში დამრღვევების დაჯარიმება მოხდა, ხოლო დანარჩენ შემთხვევებში სასამართლო ზეპირი გაფრთხილებით შემოიფარგლა.

⁴⁸ თუმცა 16 ნოემბერს სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა ანგარიშების წარმოსადგენად ორი ორკვირიანი ვადა დაწესა (კანდიდატებს ანგარიშები 22 ნოემბერს და 3 დეკემბერს უნდა წარმოედგინათ). არსებული ინფორმაციით, სახელმწიფო აუდიტის სამსახურისგან ინფორმაციის გვიან მიღების გამო, „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილმა კანდიდატმა ამ ვადებში ანგარიშების წარმოდგენა ვერ მოასწრო.

⁴⁹ ანგარიშების მიხედვით, პირველ ტურში ქალბატონმა ზურაბიშვილმა დაახლოებით 4,084,077 ლარი, „ევროპული საქართველო/დავით ბაქრაძემ“ 882,313 ლარი, „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა/გრიგოლ ვაშაძემ“ 64,525 ლარი ხოლო „მრეწველობა გადაარჩენს საქართველო“/ოთარ მეუნარგიამ 222,094 ლარი დახარჯეს. ყველა სხვა დანარჩენმა კანდიდატმა სულ 1,132,610 ლარი დახარჯა.

გაკეთების უნარზე.⁵⁰ სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა ანგარიშებს დროულად გადახედა და საკუთარ ვებგვერდზე გამოაქვეყნა, რაც პოზიტიური ნაბიჯი იყო. სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა მეორე ტურამდე ცოტა ხნით ადრე ერთი შუალედური ანგარიში გამოსცა.

სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა თბილისის საქალაქო სასამართლოს 879 შემომწირველის მიერ გაკეთებული შემოწირულობების წარმომავლობის შესახებ მოკვლევის ჩატარების უფლება ითხოვა, მათმა უმრავლესობამ შემოწირულობები „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის, „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ და „ევროპული საქართველოს“ სასარგებლოდ გააკეთა. სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა ამ შემომწირველებიდან 15 პირი გამოკითხა. აუდიტის სამსახურის ინფორმაციით, ზოგიერთი შემომწირველი ოფიციალური რეგისტრაციის ადგილზე არ ცხოვრობდა ან არ გამოცხადდა გასაუბრებაზე, რამაც მოკვლევის პროცესი გაართულა და შეანელა. კანონით არავითარი პასუხისმგებლობა არ არის გათვალისწინებული იმ პირების მიმართ, რომლებიც სახელმწიფო აუდიტის სამსახურთან თანამშრომლობაზე უარს აცხადებენ.

გარდა ამისა, სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა დაიწყო გამოძიება 13 საჩივრის საფუძველზე, რომლებიც ხმების ყიდვას, პოლიტიკური პარტიების მიერ გაკეთებულ უკანონო შემოწირულობებს (მათ შორის არაფულად შემოწირულობებს) და კანდიდატების მიერ უფასო საეთერო დროის ბოროტად გამოყენებას ეხებოდა ეხებოდა.⁵¹ ამასთან ერთად, სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა, მედიის მიერ გაჟღერებული ინფორმაციის საფუძველზე, რამდენიმე საქმეზეც დაიწყო გამოძიება.⁵² გამოძიების შედეგად, აუდიტის სამსახურმა

⁵⁰ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ვენეციის კომისიის „პოლიტიკური პარტიების რეგულირების სახელმძღვანელო პრინციპების“ 194-ე და 206-ე პუნქტებში საუბარია მოსახლეობისთვის გასაგებ ფორმატში ფინანსური ანგარიშების დროულად გამოქვეყნებაზე, რათა უზრუნველყოფილი იყოს საზოგადოების ინფორმირებულობა არჩევნებში მონაწილე სუბიექტების ფინანსური მხარდაჭერის შესახებ.

⁵¹ წინასაარჩევნო კამპანიაში მესამე მხარის ჩართულობასთან დაკავშირებული საქმეები ეხებოდა „ქართული ოცნების“ მიერ ქალბატონი ზურაბიშვილის სასარგებლოდ გაკეთებულ შემოწირულობებს, როდესაც მის წინასაარჩევნო მასალებში „ქართული ოცნების“ თავმჯდომარის და პარლამენტის სპიკერის გამოსვლები ფიგურირებდა; გარდა ამისა, „საქართველოს პატრიოტთა ალიანსი“ ქალბატონი ზურაბიშვილისთვის ხმის მიცემის მოწოდებების შემცველ ბროშურებს არიგებდა. სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა ეს უკანასკნელი შემთხვევა უკანონო შემოწირულობად ჩათვალა და შესაბამისი სანქციების გამოცემის მიზნით 26 ნოემბერს სასამართლოს მიმართა. „სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოების“ (ISFED)-მა სახელმწიფო აუდიტის სამსახურს საჩივრით მიმართა და კონკრეტული კვალიფიციური კანდიდატების მიმართ შესაბამისი სანქციების დაწესება მოითხოვა, რადგან ორგანიზაციის ინფორმაციით ოთხი კვალიფიციური კანდიდატი მათთვის გამოყოფილ უფასო საეთერო დროს „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კანდიდატის სასარგებლოდ იყენებდნენ; ხოლო კიდევ ერთი კვალიფიციური კანდიდატი მისთვის გამოყოფილ უფასო საეთერო დროს „ევროპული საქართველოს“ კანდიდატის სასარგებლოდ იყენებდა.

⁵² ეს საქმეები „თავისუფალი საქართველო/კახა კუკავას“ მიერ ხმების სავარაუდოდ ყიდვასთან დაკავშირებულ ინფორმაციას და იმ ექიმების მიერ ქალბატონი ზურაბიშვილის სასარგებლოდ გაკეთებულ შემოწირულობებს ეხებოდა, რომლებმაც მედიის ინფორმაციით თანხები „ქართული ოცნებისგან“ ქალბატონი ზურაბიშვილის კამპანიის დასაფინანსებლად მიიღეს.

სასამართლოს 14 საქმესთან დაკავშირებით სანქციების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების თხოვნით მიმართა.⁵³ სასამართლოებს აღნიშნული სანქციების გამოცემაზე არცერთი ტურის წინ არ მიუღიათ გადაწყვეტილება.

დარღვევებზე რეაგირებისთვის კონკრეტული ვადების არ არსებობამ წინასარჩევნო კამპანიის დაფინანსების წესების ეფექტურობა შეამცირა. მთლიანობაში, სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის გაზრდილი ძალისხმევის მიუხედავად, მარეგულირებელ სისტემაში არსებულმა გარკვეულმა ნაკლოვანებებმა და სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის ადამიანური რესურსების სიმცირემ წინასარჩევნო კამპანიის დაფინანსების ზედამხედველობის გამჭვირვალობა და სამართლიანობა შეამცირა.⁵⁴

წინასარჩევნო კამპანიის დაფინანსების ეფექტურად ზედამხედველობის და გამჭვირვალობის გასაუმჯობესებლად, საჭიროა, რომ კანონმდებლობა დაჩქარებულ ვადებს ითვალისწინებდეს, რომელთა ფარგლებშიც სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა წინასარჩევნო კამპანიის დაფინანსების წესების დარღვევებზე რეაგირება და საკუთარი დასკვნების გამოქვეყნება უნდა მოახდინოს; გარდა ამისა, სასურველია, რომ კანონმდებლობა სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის ხელისუფლების სხვა ორგანოებთან თანამშრომლობას ცხადად არეგულირებდეს, რათა შესაბამის ინფორმაციაზე დროული წვდომა იქნას გარანტირებული.

X. მედია

ა. მედია გარემო

მრავალფეროვანი მედია გარემო მკვეთრად პოლარიზებული იყო პოლიტიკური აფილირებისა და ბიზნეს ინტერესების მიხედვით. ტელევიზია პოლიტიკური ინფორმაციის ძირითად წყაროდ რჩებოდა, მაშინ როცა ონლაინ და სოციალური მედია, საკმაოდ დიდი ჩამორჩენით, მეორე ადგილზე იმყოფებოდა. ორი კერძო ტელეკომპანია *რუსთავი 2* და *იმედი* კომერციული მედია ბაზრის დომინანტი მოთამაშეებია, პროცესში ჩართული მხარეების აღქმით, ისინი ორ ძირითად პოლიტიკურ პარტიასთან (შესაბამისად) „ერთიან ნაციონალურ მოძრაობასთან“ და „ქართულ ოცნებასთან“ არიან აფილირებული.

⁵³ ამაში შედის ის საქმეც, რომლის ფარგლებშიც, სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა ქალბატონი ზურაბიშვილის მხარდამჭერი ბუკლეტების გავრცელება უკანონო შემოწირულობად ჩათვალია.

⁵⁴ [გაეროს 2003 წლის კონვენცია „კორუფციის წინააღმდეგ“-ის](#) 7.3-ე მუხლის მიხედვით: „სახელმწიფოებმა შესაბამისი საკანონმდებლო და ადმინისტრაციული ზომების მიღების საკითხი უნდა განიხილონ... არჩეულ სახელმწიფო თანამდებობებზე კანდიდატთა და (შესაბამისი წინაპირობების არსებობისას) პოლიტიკური პარტიების დაფინანსების გამჭვირვალობის გასაუმჯობესებლად.“ ასევე იხილეთ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ვენეციის კომისიის „პოლიტიკური პარტიების რეგულირების სახელმძღვანელო პრინციპების“ 206-ე და 214-ე პუნქტები.

ბოლო ორი წლის მანძილზე სარეკლამო ბაზრის სტაბილურმა შემცირებამ კერძო მაუწყებლების ფინანსურ არასტაბილურობას და მედია საშუალებების მფლობელებზე მათი დამოკიდებულების ზრდას შეუწყო ხელი.⁵⁵ კრიტიკული ჟურნალისტიკის ზოგადი მოცულობა კიდევ უფრო შემცირდა მას შემდეგ რაც ტელეკომპანია *იბერია*მ სარეკლამო შემოსავლების დაკარგვის გამო მისი საქმიანობა შეაჩერა; სარეკლამო შემოსავლების დაკარგვა მისი დამფუძნებელი კომპანიის ქონების დაყადაღებით იყო გამოწვეული.⁵⁶ *რუსთავი 2-ის* მფლობელობასთან დაკავშირებულმა დავამ, რომელსაც ამჟამად ევროპის ადამიანის უფლებების სასამართლო განიხილავს, ასევე შეუწყო ხელი მედია გარემოს სიმციფეს.

ამის ფონზე, საქართველოს საზოგადოებრივ მაუწყებელს საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტის მინიმუმ 0.14%-ის ოდენობის (2018 წელს ამ თანხამ 52,500,000 ლარი შეადგინა) დაფინანსების მიღების უფლება ჰქონდა, რამაც იგი ქვეყანაში ყველაზე მაღალი დაფინანსების მქონე მაუწყებლად აქცია. გარდა ამისა, მაუწყებლობის შესახებ კანონში ცოტა ხნის წინ შესული ცვლილებებით მნიშვნელოვნად გაიზარდა სარეკლამო დროის ოდენობა, რომლის გაყიდვაც საზოგადოებრივ მედიას შეუძლია, გარდა ამისა, ამ ცვლილებებით საზოგადოებრივ მაუწყებლებს საკუთარი გასართობი პროგრამებისა და სერიალებისთვის სპონსორების მოზიდვის უფლება მიეცათ. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასთან საუბრისას პროცესში ჩართულმა მხარეებმა აღნიშნული ცვლილებები გააკრიტიკეს, რადგან მათი აზრით ეს ცვლილებები კერძო მაუწყებლების პოტენციურ შემოსავლებს ზღუდავს ისედაც გაჯერებულ ბაზარზე; ამ ცვლილებების შედეგად, მნიშვნელოვანი ოდენობის სახელმწიფო დაფინანსების მიღებასთან ერთად, 2018 წლის მესამე კვარტალში, საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის სარეკლამო შემოსავლები, თავისი მოცულობით, მესამე ადგილს იკავებდა.⁵⁷

ბ. საკანონმდებლო ბაზა

მედიის მარეგულირებელი საკანონმდებლო ჩარჩო გამოხატვის თავისუფლებას უზრუნველყოფს და ცენზურას კრძალავს. საარჩევნო კოდექსი მედიისგან წინასაარჩევნო კამპანიის სამართლიანად და მიუკერძოებლად გაშუქებას ითხოვს. თუმცა, არჩევნების დროს

⁵⁵ მედიის მარეგულირებელი ორგანოს მონაცემებით, სამაუწყებლო მედიის სარეკლამო შემოსავლები დაახლოებით 101,400,000 ლარიდან (2016 წლის მონაცემები) დაახლოებით 79,900,000 ლარამდე (2017 წლის მონაცემები) შემცირდა. 2018 წლის პირველ სამ კვარტალში, სამაუწყებლო მედიის სარეკლამო შემოსავლებმა დაახლოებით 11,700,000 ლარი შეადგინა, რაც 2017 წლის ანალოგიური პერიოდის მონაცემებზე დაბალია.

⁵⁶ ტელეკომპანია *იბერია*მ მაუწყებლობა 16 ოქტომბერს შეწყვიტა; ტელეკომპანიამ საკუთარი საინფორმაციო პროგრამა დახურა და სამსახურიდან ახალ ამბებზე მომუშავე პერსონალი დაითხოვა. მას შემდეგ რაც 26 ოქტომბერს „ომეგა ჯგუფის“ საკუთრებას ყადაღა აეხსნა, მაუწყებელმა შიდა რეორგანიზაცია გამოაცხადა.

⁵⁷ მედიის მარეგულირებელი ორგანოს მონაცემებით, 2018 წლის მესამე კვარტალში საქართველოს საზოგადოებრივმა მაუწყებელმა რეკლამებისა და სპონსორების სახით დაახლოებით 1,900,000 ლარი მიიღო, მაშინ როცა 2017 წლის იმავე პერიოდში ეს თანხა დაახლოებით 150,000 ლარს შეადგენდა.

მედიის მუშაობის ძირითადი ასპექტების საკანონმდებლო რეგულირებას სიცხადე აკლია. კანონმდებლობით უფასო საეთერო დროზე ფართო წვდომა არ არის უზრუნველყოფილი, გარდა ამისა, კანონი ფასიანი რეკლამების განთავსებასაც ზღუდავს. კონკრეტულიად, საარჩევნო კოდექსში ნათლად არ არის აღწერილი ოფიციალური წინასაარჩევნო პერიოდის გარდა სხვა პერიოდებში (არჩევნების თარიღის დანიშვნიდან ოფიციალური საარჩევნო კამპანიის დაწყების დღემდე პერიოდი) კამპანიის ჩატარების წესები, ამან არჩევნებში მონაწილე მხარეებს წინასაარჩევნო კამპანიის ოფიციალურად დაწყებამდე მედიაში რეკლამის განთავსების საშუალება არ მისცა.⁵⁸

შესაძლებელია საარჩევნო კოდექსში შესწორებების შეტანა, რომლითაც არჩევნების თარიღის ოფიციალურად გამოცხადებიდან და ტურებს შორის პერიოდში, მედიაში წინასაარჩევნო კამპანიის წარმოებასთან დაკავშირებული კონკრეტული დებულებები, მათ შორის უფასო და ფასიანი საეთერო დროის გამოყოფასთან დაკავშირებული დებულებები, იქნება განსაზღვრული.

საარჩევნო კოდექსი საკმაოდ დიდი ოდენობის უფასო საეთერო დროს და საზოგადოებრივ და კერძო ეროვნული მაუწყებლების ეთერში დებატებში მონაწილეობის საშუალებას მხოლოდ იმ პარტიების მიერ ნომინირებულ კანდიდატებს ანიჭებს, რომლებმაც სახელმწიფო დაფინანსების მიღების უფლება მოიპოვეს.⁵⁹ გარდა ამისა, საარჩევნო კოდექსი მაუწყებლებს უფასო საეთერო დროის სხვა პარტიების მიერ ნომინირებული კანდიდატებისთვისაც გამოყოფის საშუალებას აძლევს (ამის შესახებ გადაწყვეტილებას მაუწყებლები დამოუკიდებლად, საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვის საფუძველზე იღებენ).⁶⁰ უფასო საეთერო დროის გამოყოფასთან ერთად, ექვსმა კვალიფიციურმა პარტიამ სახელმწიფოსგან დაფინანსება კონკრეტულად ფასიანი პოლიტიკური რეკლამის საყიდლადაც მიიღო. არაკვალიფიციურ პარტიებს და დამოუკიდებელ კანდიდატებს დაუზუსტებელი ოდენობის უფასო საეთერო დრო მხოლოდ საზოგადოებრივ მედიაში გამოეყოთ. არსებული სისტემა, რომლის ფარგლებშიც უფასო საეთერო დრო და სხვა ფართო შესაძლებლობები უფრო დიდ პარტიებს გააჩნიათ, მაშინ როცა უფრო მცირე პარტიებისა და დამოუკიდებელი

⁵⁸ 6 და 7 სექტემბერს მედიის მარეგულირებელმა ორგანომ ტელეკომპანია იმედს და „საქართველოს საზოგადოებრივ მაუწყებელს“ აცნობა, რომ მათ 1 აგვისტოდან შეეძლოთ პოლიტიკური რეკლამის ეთერში გაშვება. გარდა ამისა, 25 აგვისტოს მარეგულირებელმა ორგანომ, სარეკლამო შემოსავლების შესახებ ანგარიშის წარმოდგენის გარეშე, 15 და 16 აგვისტოს პოლიტიკური რეკლამების ეთერში გაშვების გამო, რუსთავი 2 დააჯარიმა.

⁵⁹ უფასო საეთერო დროის მიღების უფლების მქონე კანდიდატებს საზოგადოებრივ მედიაში საათში მინიმუმ ხუთი წუთი, ხოლო კერძო ნაციონალურ მედიაში სამ საათში მინიმუმ 7.5 წუთი უნდა მიეღოთ. რეგიონულ მაუწყებლებს უფასო საეთერო დროის გამოყოფა მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეეძლოთ თუ ისინი ასევე ფასიან პოლიტიკურ რეკლამებსაც გაყიდვიდნენ. გარდა ამისა, საარჩევნო კოდექსი ყველა წინასაარჩევნო რეკლამაში და დებატებში ქესტების ენის გამოყენების ვალდებულებასაც შეიცავს.

⁶⁰ საარჩევნო კოდექსი მაუწყებლებს უფასო საეთერო დროის იმ პარტიების მიერ ნომინირებული კანდიდატებისთვის გამოყოფის უფლებას ანიჭებს, რომლებმაც არჩევნებამდე მინიმუმ ერთი თვით ადრე გამართულ კვლევაში ან არჩევნების წელს გამართულ საზოგადოებრივი აზრის ხუთ კვლევაში ოთხ პროცენტზე მეტი მიიღეს.

კანდიდატების არასწორად შეზღუდვა ხდება, ეუთოს წინაშე აღებულ ვალდებულებებს ეწინააღმდეგება.⁶¹

სასურველია, რომ უფასო საეთერო დროის გამოყოფის, დებატებში მონაწილეობის და რეკლამისთვის თანხების გამოყოფის არსებული სისტემის გადახედვა მოხდეს, რათა მხარეებს წინასაარჩევნო კამპანიის ფარგლებში თანაბარი შესაძლებლობები მიეცეთ. არჩევნებში მონაწილე მხარეებისთვის უფასო საეთერო დროის გამოყოფის საკითხზე გადაწყვეტილებას მედია არ უნდა იღებდეს.

კენჭისყრის დღემდე 48 საათის განმავლობაში და კენჭისყრის პროცედურების დასრულებამდე მედიას საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვის შედეგების გამოქვეყნების უფლება არ აქვს. საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვის შედეგებს თან უნდა ახლდეს ამ კვლევის ორგანიზატორებზე და მეთოდოლოგიაზე ფართო და დეტალური ინფორმაცია; ამ ინფორმაციის დიდი ნაწილი შესაძლოა ბოლომდე გადამოწმებადი ან ცხადი არ იყოს ხოლმე. აღნიშნული მოთხოვნები მნიშვნელოვნად სცილდება საერთაშორისო დონეზე მიღებული პრაქტიკით დადგენილ ნორმებს.⁶²

საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისია (GNCC) მედიის მარეგულირებელი ორგანოა, რომელმაც წინასაარჩევნო კამპანიის მონიტორინგი ჩაატარა. საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისია საკუთარი საზედამხედველო ფუნქციების განხორციელებისას ყოველთვის გამჭვირვალე და მიუკერძოებელი მიდგომის დემონსტრირებას არ ახდენდა, კომისია რამდენიმე არასამთავრობო ორგანიზაციის მიმართ მტრული დამოკიდებულებით გამოირჩეოდა და არჩევნების პირველ ტურამდე მათი კვალიფიკაცია და შეფასებები კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა.⁶³

საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის მედია მონიტორინგის მეთოდოლოგია მხოლოდ რაოდენობრივი იყო და მის მიერ განხორციელებულ მონიტორინგში მოვლენების გაშუქების ტონი არ ყოფილა შეფასებული. პირველ ტურამდე მხოლოდ ერთი მედია მონიტორინგის ანგარიში იქნა გამოქვეყნებული - აღნიშნული ანგარიში მონიტორინგის

⁶¹ 1990 წლის ეუთოს „კოპენჰაგენის დოკუმენტის“ 7.8-ე პუნქტი წევრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს უზრუნველყონ, რომ „არ არსებობდეს არავითარი იურიდიული ან ადმინისტრაციული ბარიერი ან დისკრიმინაცია მედიასთან წვდომის კუთხით საარჩევნო პროცესში მონაწილეობის მოსურნე ნებისმიერი პოლიტიკური დაჯგუფების და კერძო პირისთვის.“

⁶² იხილეთ [ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია CM/Rec\(2007\)15 „მედიაში წინასაარჩევნო კამპანიის გაშუქებასთან დაკავშირებული ზომების შესახებ“-ის მე-8 პუნქტი.](#)

⁶³ 14 სექტემბერს საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის თავმჯდომარემ ერთ-ერთი ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციის შუალედურ ანგარიშზე საუბრისას აღნიშნული ორგანიზაციის დამკვირვებლებს „უვიცი მონიტორები“ უწოდა. 17 სექტემბერს საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ პრეს რელიზი გამოაქვეყნა, რომელშიც ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციის ანგარიშს „არაკვალიფიციური“ უწოდა, კომისიის აზრით აღნიშნული ანგარიში „კომისიის დისკრედიტაციის და საზოგადოების შეცდომაში შეყვანის მცდელობა“ იყო.

პერიოდის დასრულებიდან დაახლოებით სამი კვირის შემდეგ გამოქვეყნდა.⁶⁴ მედია მონიტორინგი მედია საშუალებებისთვის სანქციების გამოტანის საფუძვლად გამოიყენებოდა, აღნიშნული სანქციების დაწესება საზოგადოებრივი აზრის კვლევების გამოქვეყნების წესების დარღვევისთვის და პოლიტიკური რეკლამის შესტების ენაზე სავალდებულო თარგმნის გარეშე გადაცემისთვის ხდებოდა ხოლმე. როგორც წესი, ამგვარი გადაწყვეტილებების მიღება და მაუწყებლებთან სხვა ტიპის კომუნიკაცია საჯარო სხდომებზე არ ხდებოდა; გარდა ამისა, ეს გადაწყვეტილებები საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის ვებგვერდზე არ ქვეყნდებოდა ხოლმე, რაც კანონის მოთხოვნებს ეწინააღმდეგებოდა.⁶⁵ საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულ კომისიას მიკერძოებულ ან არასრულ მედია გაშუქებაზე რეაგირების უფლება არ ჰქონდა, რადგან მაუწყებლობის შესახებ კანონის მიხედვით, ამგვარი საქმეების განხილვა მხოლოდ შესაბამისი მაუწყებლების თვითრეგულირების მექანიზმის ფარგლებში ხდება.

მედიის მარეგულირებელი ორგანოს გადაწყვეტილებები და იურიდიული მოსაზრებები საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს. სანქციებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების განხილვა საჯარო სხდომებზე უნდა ხდებოდეს სადაც მედია საშუალებებს საკუთარი მოსაზრებების წარმოდგენის შესაძლებლობა უნდა მიეცეთ. მაუწყებლებთან განხორციელებული ნებისმიერი ოფიციალური კომუნიკაციის იურიდიული სტატუსი ნათლად უნდა იყოს განსაზღვრული.

კანონმდებლობა პოლიტიკური რეკლამის შინაარსზე პასუხისმგებლობას არჩევნებში მონაწილე სუბიექტებს და არა მედიას აკისრებს, ამის მიუხედავად, 25 სექტემბერს საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ ნაციონალურ მაუწყებლებს „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის საწინააღმდეგო სამი რეკლამის ეთერიდან მოხსნა მოსთხოვა. კომისიის აზრით, რეკლამები მაუწყებლობის შესახებ კანონს ეწინააღმდეგებოდა.⁶⁶ მართალია მოგვიანებით საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ განმარტა, რომ მის თხოვნას არავითარი იურიდიული ძალაუფლება არ გააჩნდა,

⁶⁴ 18 ოქტომბერს საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ პირველი ტურის წინასაარჩევნო კამპანიის პირველი თვის ანგარიში გამოაქვეყნა, ხოლო 16 ნოემბერს მეორე თვის ანგარიში გამოქვეყნდა. მეორე ტურთან დაკავშირებული ანგარიში 26 დეკემბერს გამოქვეყნდა.

⁶⁵ მაუწყებლობის შესახებ კანონის 7.9-ე პუნქტის მიხედვით: „კომისია საჯაროობის უზრუნველყოფის მიზნით ინტერნეტში ქმნის საკუთარ ვებგვერდს და სისტემატურად განახლებს მასზე განთავსებულ ინფორმაციას; კომისიის გადაწყვეტილებები [...] კომისიის ვებგვერდზე განთავსდება შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღებიდან არა უგვიანეს 3 სამუშაო დღისა [...]“. მაუწყებლობის შესახებ კანონის 7.1-ე პუნქტის მიხედვით: „კომისიის სხდომა საჯაროა. კომისიის ყველა დადგენილება, გადაწყვეტილება, ბრძანება, ჩანაწერი და სხვა დოკუმენტი ხელმისაწვდომია საჯარო განხილვისათვის, გარდა საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსით განსაზღვრული შემთხვევებისა.“

⁶⁶ მოგვიანებით საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ განაცხადა, რომ რეკლამა, რომელშიც კანდიდატი „მოლაპატედა“ იყო მოხსენიებული, არაეთიკური იყო და რომ ისეთი კადრების გავრცელება სადაც კანდიდატი ბილწისიტყვაობდა, უხამსობას წარმოადგენდა. კიდევ ერთი რეკლამა სადაც ერთ-ერთი თოქშოუს წამყვანი კითხვას უსვამდა კანდიდატს, პოლიტიკური თოქშოუების წამყვანების წინასაარჩევნო რეკლამებში მონაწილეობის ამკრძალავი წესის დარღვევად იქნა ჩათვლილი.

ტელეკომპანიების უმრავლესობამ მაინც დააკმაყოფილა აღნიშნული მოთხოვნა. 6 დეკემბერს გამართულ ღია სხდომაზე საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ დაადგინა, რომ მაუწყებლები რომელთა ეთერში გასულ პოლიტიკურ რეკლამებში „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ ან „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატები „მოღალატეებად“ იყვნენ მოხსენიებული, მაუწყებლობის შესახებ კანონით დაცულ ეთიკურ სტანდარტებს არღვევდნენ, თუმცა კომისიას რომელიმე მაუწყებლის სანქცირების გადაწყვეტილება არ მიუღია. საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულ კომისიას რეაგირება არ მოუხდენია იმ პოლიტიკურ რეკლამებზე სადაც „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ ლიდერები და მათი კანდიდატი „ნაცისტებად“ იყვნენ მოხსენიებული.

მაუწყებლების უმრავლესობა პოლიტიკური რეკლამების ეთერში გაშვებამდე მათ შინაარსს ამოწმებდა და ზოგიერთ შემთხვევაში შინაარსიდან გამომდინარე მათ გაშვებაზე უარსაც ამბობდა, რაც საერთაშორისო დონეზე მიღებულ პრაქტიკას ეწინააღმდეგება.⁶⁷ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასთან საუბარში მაუწყებლების უმრავლესობამ განაცხადა, რომ ისინი ამას საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიისგან შესაძლო სანქციების თავიდან ასაცილებლად აკეთებდნენ. 9 ოქტომბერს „თავისუფალმა საქართველომ“ საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულ კომისიას საჩივრით მიმართა მას შემდეგ რაც რამდენიმე ტელეკომპანიამ მისი პოლიტიკური რეკლამების ეთერში გაშვებაზე უარი განაცხადა მიუხედავად იმისა, რომ კომისიის განცხადებით ეს რეკლამები კანონთან შესაბამისობაში იყო. მართალია 25 ოქტომბერს საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ მაუწყებლების წინააღმდეგ სასანქციო პროცედურები აამოქმედა, კენჭისწყრის დღემდე აღნიშნულ ტელეკომპანიებს ეს რეკლამები ეთერში გაშვებული მაინც არ ჰქონდათ.

მედია საშუალებები პასუხს არ უნდა აგებდნენ მათ მიერ ეთერში გაშვებული პოლიტიკური რეკლამების შინაარსზე, იმ შემთხვევების გარდა, როდესაც სასამართლოს მიერ მანამდე მიღებული გადაწყვეტილებით რეკლამის შინაარსი უკანონოდ იქნა მიჩნეული ან სასამართლოს აზრით, კონკრეტულ რეკლამაში შესული განცხადებები შეიცავენ პირდაპირ მოწოდებებს ძალადობისკენ. სასურველია, რომ მედიის მარეგულირებელ ორგანოს მიერ ფასიანი პოლიტიკური რეკლამების წინასწარ დამტკიცების პრაქტიკის აღმოფხვრა მოხდეს.

⁶⁷ [აზრისა და გამოხატვის თავისუფლების საკითხებში გაეროს სპეციალური მომხსენებლისა და მედიის თავისუფლების საკითხებში ეუთოს წარმომადგენლის 2009 წლის ერთობლივ განცხადებაში მედიისა და არჩევნების შესახებ](#) ხაზგასმით არის აღნიშნული, რომ „უშუალოდ პარტიების ან კანდიდატების მიერ გაკეთებული არაკანონიერი განცხადებების გავრცელების შემთხვევაში (იქნება ეს პირდაპირ ეთერში თუ რეკლამის ფარგლებში გაკეთებული განცხადება) მედია პასუხისმგებლობისგან უნდა გათავისუფლდეს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა მსგავსი განცხადებები სასამართლოს შეფასებით არაკანონიერად იქნება მიჩნეული, ან თუ ეს განცხადებები შეიცავენ პირდაპირ მოწოდებებს ძალადობისკენ და მედია საშუალებას მათი გავრცელების აღკვეთის შესაძლებლობა გააჩნდა.“

გ. მედია მონიტორინგის შედეგები

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მიერ განხორციელებულმა მედია მონიტორინგმა აჩვენა, რომ თოქშოუების, დებატების და მრავალი უფასო რეკლამის მეშვეობით, პირველ ტურამდე, არჩევნებში მონაწილე სუბიექტებს საკუთარი შეხედულებების თავისუფლად წარმოჩენის შესაძლებლობა ჰქონდათ. თუმცა, წინასაარჩევნო კამპანიის სიღრმისეულად ან ანალიტიკურად გაშუქების ნაკლებობამ (განსაკუთრებით „საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველი არხის“ მიერ) იმ ინფორმაციის ოდენობა შეამცირა, რომელიც ამომრჩევლებს ინფორმირებული არჩევანის გასაკეთებად სჭირდებოდა.⁶⁸ მართალია საარჩევნო კოდექსით მედიას წინასაარჩევნო კამპანიის სამართლიანი და მიუკერძოებელი გაშუქება ევალება, თუმცა ძირითადი მედია საშუალებების პოლარიზების გამო ამომრჩევლებს, საკუთარი აზრის ფორმირებისთვის, რამდენიმე მედია საშუალების გამოყენება სჭირდებოდათ.

სამაუწყებლო მედია ძირითადად ასრულებდა უფასო საეთერო დროის გამოყოფასთან დაკავშირებულ იურიდიულ ვალდებულებას, რასაც არჩევნებში მონაწილე მხარეები აქტიურად იყენებდნენ. „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კოალიციაში შემავალი პარტიების მიერ ნომინირებულმა ოთხმა კანდიდატმა საკუთარი უფასო საეთერო დრო „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კანდიდატის რეკლამირებისთვის და „ქართული ოცნების“ თავმჯდომარისა და „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის კრიტიკისთვის გამოიყენა. „ქართული ოცნების“ კოალიციის პარტნიორი პარტია „მრეწველობა გადაარჩენს საქართველოს“ „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის რეკლამირებას და „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კანდიდატის კრიტიკას ეწეოდა. სამმა კანდიდატმა საკუთარი უფასო საეთერო დრო „თავისუფალი საქართველოს“ მიერ ნომინირებული კანდიდატის მხარდასაჭერად გამოიყენა. მართალია ეს პრაქტიკა კანონიერია, თუმცა მან შესაბამის კანდიდატებს უსამართლო უპირატესობა მიანიჭა.

ორივე საზოგადოებრივმა მაუწყებელმა „საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველმა არხმა“ და ტელეკომპანია „აჭარამ“ ყველა კანდიდატს თანაბარი რაოდენობის უფასო საეთერო დრო დაუთმო, რაც ინკლუზიურ გადაწყვეტილებას წარმოადგენდა, რომელმაც მედიაზე წვდომა გააფართოვა. ორივე ამ მაუწყებელში მრავალი დებატი გაიმართა, რომელთა ფარგლებშიც არჩევნებში მონაწილე სუბიექტებს საკუთარი შეხედულებების წარმოდგენის საშუალება ჰქონდათ. „საქართველოს საზოგადოებრივი

⁶⁸ პირველ ტურში ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ ექვსი მაუწყებლის („საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველი არხი“, ტელეკომპანია „აჭარა“, „რუსთავი 2“, ტელეკომპანია „იმედი“, ტელეკომპანია „პირველი“ და ტელეკომპანია „იბერია“) „პრაიმთაიმის“ და სამი ვებგვერდის ([IPN](#), [Netgazeti](#) და [On.ge](#)) რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მედია მონიტორინგი განხორციელა. მედია მონიტორინგი 24 სექტემბრიდან 27 ოქტომბრამდე პერიოდში ჩატარდა.

მაუწყებლის პირველმა არხმა“ ახალი ამბების მთავარ გამოშვებაში თითოეულ კანდიდატთან ჩაწერილი 10 წუთიანი ინტერვიუების ტრანსლირებაც მოახდინა.

რუსთავი 2-ის მიერ ახალი ამბების გაშუქება აშკარად „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ სასარგებლოდ იხრებოდა, ამ პარტიის საქმიანობას აღნიშნული ტელეკომპანიის პოლიტიკური ახალი ამბების 22%-ი დაეთმო, გაშუქების ტონი ძირითადად ნეიტრალური და პოზიტიური იყო, მაშინ როცა მისი პოლიტიკური ახალი ამბების დაახლოებით 26% და 11% შესაბამისად „ქართულ ოცნებას“ და „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილ კანდიდატს დაეთმო და გაშუქების ტონი ძირითადად უარყოფითი და ნეიტრალური იყო.⁶⁹ ამის საპირისპიროდ, ტელეკომპანია *იმედმა* აშკარა მიკერძოებულობა გამოაჩინა და მისი ახალი ამბების დაახლოებით ნახევარი „ქართულ ოცნებას“ და „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილ კანდიდატს დაუთმო (32% ძირითადად ნეიტრალური და 14% ძირითადად პოზიტიური ტონი), მაშინ როცა „ერთიან ნაციონალურ მოძრაობას“ ამ ტელეკომპანიის პოლიტიკური ახალი ამბების 15% დაეთმო და გაშუქების ტონი მთლიანად ნეგატიური ან ნეიტრალური იყო.⁷⁰ ტელეკომპანია *იმერიის* ახალი ამბები ძირითადად „ქართული ოცნების“ მაღალი რანგის წარმომადგენლების სავარაუდო კორუფციულ გარიგებებზე იყო ფოკუსირებული, რომლებიც, ტელეკომპანიის ინფორმაციით, *იმერიის* მფლობელი კომპანიის წინააღმდეგ იყო მიმართული. ტელეკომპანია *პირველი* მოვლენების უფრო ნეიტრალურ და ფაქტებზე დაფუძნებულ გაშუქებას ახდენდა, ამ ტელეკომპანიის ახალი ამბები ძირითადად მმართველი პარტიის და „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის აქტივობებს ეხებოდა, მათ *პირველის* პოლიტიკური ახალი ამბების შესაბამისად 25% და 9% დაეთმო, გაშუქების ტონი ძირითადად ნეიტრალური იყო, მაშინ როცა „ერთიან ნაციონალურ მოძრაობას“ ამ ტელეკომპანიის პოლიტიკური ახალი ამბების 14% დაეთმო და გაშუქების ტონი ძირითადად ნეიტრალური იყო.

ტელეკომპანია *აჭარა* ძირითადად რეგიონში მომხდარი მოვლენების გაშუქებაზე აკეთებდა აქცენტს, წინასაარჩევნო კამპანიას კი შედარებით ნაკლებ დროს უთმობდა, თუმცა გაშუქების ტონი ნეიტრალური იყო. ეს ერთადერთი ტელეკომპანია იყო, რომელმაც მაყურებლებს არჩევნებში მონაწილე მხარეების პლატფორმების ზოგადი შედარება შესთავაზა. „საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველმა არხმა“ არჩევნებში მონაწილე სუბიექტების საქმიანობის ნეიტრალურად გაშუქება სცადა, თუმცა როგორც *საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველმა არხმა* ისე ტელეკომპანია *აჭარამ* საკუთარი საზოგადოებრივი მანდატი ვერ შეასრულეს, რადგან მათ არჩევნებში მონაწილე მხარეების და

⁶⁹ *რუსთავი 2*-ის დირექტორი ნიკა გვარამია „ქართული ოცნებისა“ და „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის წინააღმდეგ სოციალურ მედიაში აქტიურ კამპანიას ეწეოდა. კონკრეტულად 5 ოქტომბერს მან პირობა დადო რომ „ჯერ არჩევნების წაგებაში ძალიან დავეხმარები მოლაღატე სალომეს და მერე მივუბრუნდები მის დამხმარეებს.“

⁷⁰ კონკრეტულად 5 ოქტომბერს ტელეკომპანია *იმედმა* ახალი ამბების გამოშვების დროს „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის 24 წუთიანი გამოსვლა პირდაპირ ეთერში გადასცა, რასაც თბილისის მერის 5 წუთიანი გამოსვლა მოჰყვა, რომელმაც ასევე აღნიშნული კანდიდატის მხარდამჭერი განცხადებები გააკეთა.

პარტიების წარმომადგენელი ოფიციალური პირების საქმიანობის მხოლოდ ზედაპირული გაშუქება განახორციელეს.⁷¹ ონლაინ მედია საშუალებები ძირითადად სამი მთავარი პარტიის საქმიანობის გაშუქებაზე ახდენდნენ აქცენტს. იმ დროს როცა *ნეტგაზეთმა* წინასაარჩევნო პერიოდი ყველაზე დაბალანსებულად გააშუქა, *On.ge*-მ „ქართული ოცნების“ და „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის საქმიანობის გაშუქებას „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ საქმიანობის გაშუქებაზე სამჯერ მეტი დრო დაუთმო, თუმცა გაშუქების მთლიანი ტონი ნეიტრალური იყო. *IPN*-მა „ქართული ოცნების“ საქმიანობა ფართოდ გააშუქა და გაშუქების ტონი აშკარად „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის სასარგებლოდ იხრებოდა.

XI. ადგილობრივი და საერთაშორისო დამკვირვებლები

საარჩევნო კოდექსი ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლებს და ასევე არჩევნებში მონაწილე სუბიექტების წარმომადგენლებს არჩევნების პროცესზე დაკვირვების ადეკვატურ შესაძლებლობას აძლევს. საარჩევნო კოდექსში დეტალური დებულებებია შესული დამკვირვებლებისა და მხარეების წარმომადგენლების უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ და იგი მათ საარჩევნო პროცესის ყველა ეტაპზე წვდომას ანიჭებს. ბოლოდროინდელი ცვლილებების შედეგად, სადამკვირვებლო ორგანიზაციებს საარჩევნო პერიოდებს შორის ამომრჩეველთა სიების შემოწმების უფლება მიენიჭათ, რაც ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის მიერ სადამკვირვებლო ჯგუფების უფლებების გაფართოებასთან დაკავშირებით გაკეთებულ რეკომენდაციებს ნაწილობრივ ასრულებს. ორივე ტურში ცესკომ 73 ადგილობრივი სადამკვირვებლო ორგანიზაცია (48,343 დამკვირვებელი), 58 საერთაშორისო სადამკვირვებლო ორგანიზაცია (1,328 დამკვირვებელი) და 95 მედია საშუალება (2,406 ჟურნალისტი) დაარეგისტრირა. ეს პროცესი ინკლუზიურად განხორციელდა.

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ორგანიზაციებმა პროცესის სხვადასხვა ასპექტზე გრძელვადიანი დაკვირვება აწარმოეს და კენჭისყრის დღეს მოკლევადიანი დამკვირვებლებიც გამოყვეს, რამაც გამჭვირვალობას შეუწყო ხელი. აგვისტოდან ოქტომბრამდე პერიოდში რამდენიმე საჯარო ოფიციალური პირი და მმართველი პარტიის მაღალი რანგის წარმომადგენელი მკაცრად აკრიტიკებდა ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფებს და მათ მიერ გაკეთებულ განცხადებებს.⁷² ადგილობრივი დამკვირვებლები ამ განცხადებებს გამოხდნენ და მათ კოორდინირებულ სამთავრობო შეტევას უწოდებდნენ.

⁷¹ მაუწყებლობის შესახებ კანონის მე-16 მუხლის მიხედვით, საზოგადოებრივმა მაუწყებლებმა „აუდიტორიის დროული და ყოველმხრივი ინფორმირება უნდა უზრუნველყონ საქართველოში, მის რეგიონებსა და მსოფლიოში მიმდინარე მნიშვნელოვანი მოვლენების შესახებ“.

⁷² პარლამენტის სპიკერი (2 ოქტომბერს), იუსტიციის მინისტრი (24 აგვისტოს), ცესკო (21 აგვისტოს) და საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ (14 და 17 სექტემბერს) ისევე როგორც მმართველი პარტიის თავმჯდომარე და მაღალი რანგის წარმომადგენლები მათ აკრიტიკებდნენ და აცხადებდნენ, რომ მათ მიუკერძოებლობა და პროფესიონალიზმი აკლდათ.

პირველ ტურამდე სამოქალაქო საზოგადოებასა და ხელისუფლებას და ასევე ცესკოს შორის დიალოგის შემცირება დაფიქსირდა.⁷³

მეორე ტურში საარჩევნო უბნებზე წარმომადგენლების ყოლა მხოლოდ იმ პარტიებს, საინიციატივო ჯგუფებს და კანდიდატებს შეეძლოთ, რომლებიც მეორე ტურში იღებდნენ მონაწილეობას. ამის შედეგად, საარჩევნო უბნებზე მეტი წარმომადგენლების ყოლის მიზნით, ორივე კანდიდატმა არასამთავრობო ორგანიზაციების მეშვეობით საკუთარი წარმომადგენლების აკრედიტაცია მოახდინა. ადგილობრივი სადამკვირვებლო სისტემის პოლიტიკური ინტერესებისთვის ამგვარმა ბოროტად გამოყენებამ უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინა ადგილობრივი დამკვირვებლების მიუკერძოებლობისა და საარჩევნო პროცესში მათი როლის აღქმაზე.

პოლიტიკურმა პარტიებმა, კანდიდატებმა და ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ორგანიზაციებმა პატივი უნდა სცენ პარტიულ და არაპარტიულ დაკვირვებას შორის განსხვავებას. სასურველია, რომ ცესკომ ისეთი მექანიზმის შემოღებაზე იმსჯელოს, რომელიც არჩევნებში მონაწილე სუბიექტების მიერ ადგილობრივი სადამკვირვებლო სისტემის ბოროტად გამოყენებას აღკვეთავს.

XII. საჩივრები და სარჩევნები

საარჩევნო დავების გადაწყვეტასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა რთული და არასაჭიროდ შემზღუდავია. შემთხვევების უმრავლესობაში რეგისტრირებულ საარჩევნო სუბიექტებს და აკრედიტებულ სადამკვირვებლო ორგანიზაციებს საჩივრების შეტანის უფლება აქვთ, მაგრამ ამომრჩევლებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეუძლიათ საჩივრის შეტანა, თუ ისინი ამომრჩეველთა სიაში არ აღმოჩნდებიან, რაც ეუთოს წინაშე აღებულ ვალდებულებებს, სხვა საერთაშორისო სტანდარტებს და საერთაშორისო დონეზე მიღებულ პრაქტიკას ეწინააღმდეგება.⁷⁴ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის

⁷³ ეუთოს 2010 წლის ასტანის საიუბილეო დეკლარაციის მე-6 პუნქტის მიხედვით, ეუთოს წევრი ყველა სახელმწიფო აღიარებდა „სამოქალაქო საზოგადოებისა და თავისუფალი მედიის როლს ადამიანის უფლებების, ფუნდამენტური თავისუფლებების, დემოკრატიის (მათ შორის თავისუფალი და სამართლიანი არჩევნების) და კანონის უზენაესობის პატივისცემის უზრუნველყოფის ხელშეწყობის კუთხით.“

⁷⁴ 1990 წლის კოპენჰაგენის დოკუმენტის 5.10-ე პუნქტის მიხედვით, ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებების გამოსწორების ეფექტური შესაძლებლობა ყველას უნდა გააჩნდეს, რათა ფუნდამენტური უფლებების და კანონის დაცვა იყოს გარანტირებული. იხილეთ სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის 2.3(ა)-ე მუხლი, რომლის მიხედვით „ნებისმიერ ადამიანს, რომლის ამ დოკუმენტით აღიარებული უფლებები და თავისუფლებები დაირღვა, უნდა ჰქონდეს ამ უფლებების აღდგენის ეფექტური შესაძლებლობა, იმისდა მიუხედავად აღნიშნული დარღვევა ოფიციალური თანამდებობის პირების მიერ იქნა ჩადენილი თუ არა.“ ვენეციის კომისიის საარჩევნო საკითხებში რეკომენდებული პრაქტიკის კოდექსის II.3.3.3.f-ე პუნქტის მიხედვით

უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ დააფიქსირა, რომ ბევრ შემთხვევაში საჩივრების უარყოფა კანონით დადგენილი ვადების გასვლის ან კანონიერი საფუძვლების არ ქონის მოტივით ხდებოდა. დავების გადაწყვეტის სისტემის ამ სირთულემ და საჩივრების და სარჩელების შეტანის უფლების ამგვარმა შეზღუდვამ პროცესის ეფექტურობა შეზღუდა. გარდა ამისა, კანონში ცოტა ხნის წინ შეტანილ ცვლილებებში ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისისა და ევროპის საბჭოს მიერ წლების წინ გაცემული რეკომენდაციები გათვალისწინებული არ ყოფილა.⁷⁵

სასურველია საარჩევნო დავების გადაწყვეტასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ჩარჩოს გადახედვა, რათა საჩივრებთან დაკავშირებული პროცედურების გამარტივება და საჩივრების მიღებაზე არსებული შეზღუდვების გაუქმება მოხდეს. ყველას, ვისი საარჩევნო უფლებების დარღვევა მოხდა, უნდა გააჩნდეს საჩივრის შეტანის უფლება.

საარჩევნო კოდექსი საარჩევნო კომისიების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების წინააღმდეგ შეტანილი საჩივრებისა და სარჩელების განხილვის სწრაფ პროცესს ითვალისწინებს, ამ შემთხვევაში ამგვარი საჩივრებისა და სარჩელების განხილვისთვის ერთიდან ორამდე კალენდარული დღეა გამოყოფილი. თუმცა, წინასაარჩევნო რეგულაციების დარღვევებზე რეაგირებას ცესკოს ან საოლქო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარეები ან მათი მოადგილეები ზოგადი ადმინისტრაციული პროცედურების საფუძველზე ახდენენ, ამ შემთხვევაში ამ პირებს საჩივრის მიღებიდან ერთი თვის ვადაში შეუძლიათ გადაწყვეტილების გამოტანა. საოლქო საარჩევნო კომისიებმა, ცესკომ და სასამართლოებმა ამგვარი საჩივრების უმრავლესობა კენჭისყრის დღემდე განიხილეს, რაც დადებითი მოვლენა იყო.⁷⁶ თუმცა ცესკოს თავმჯდომარის გადაწყვეტილება არ მოითხოვოს წინასაარჩევნო კამპანიის დარღვევებისთვის გარკვეული სანქციები, გასაჩივრებას არ ექვემდებარება, რაც დარღვევებზე ეფექტურად რეაგირების უფლებას ზღუდავს, ეს კი სამართლებრივი დაცვის ეფექტური საშუალებების ქონასთან დაკავშირებულ ეუთოს წინაშე აღებულ ვალდებულებებსა და საერთაშორისო სტანდარტებს ეწინააღმდეგება.⁷⁷

„კონკრეტულ ოლქში რეგისტრირებულ ყველა კანდიდატს და ამომრჩეველს უნდა ჰქონდეს საჩივრის შეტანის უფლება.“

⁷⁵ იცილეთ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ვენეციის კომისიის 2011 წლის „ერთობლივი განცხადება საქართველოს საარჩევნო კოდექსის პროექტის შესახებ“-ის 111-112 პუნქტები.

⁷⁶ ორივე ტურში სულ ასეთი 141 შემთხვევა დაფიქსირდა, აქედან 96 საჩივარი არჩევნების პირველ ტურს ხოლო 45 კი მეორე ტურს ეხებოდა. საჩივრების უმრავლესობა ადმინისტრაციული რესურსების ბოროტად გამოყენებას ეხებოდა.

⁷⁷ საოლქო საარჩევნო კომისიებმა ამგვარი გადაწყვეტილებები 28 შემთხვევაში, ხოლო ცესკომ 10 შემთხვევაში მიიღეს, მათ შორის ეს გადაწყვეტილებები მაღალი რანგის ოფიციალურ პირებსაც ეხებოდა. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასთან საუბრისას გაირკვა, რომ პროცესში ჩართულ ზოგიერთ მხარეს ბოლომდე კარგად არ ესმოდა საჩივრებთან და სარჩელებთან დაკავშირებული პროცედურები (მათ შორის ვადებთან და საოლქო საარჩევნო კომისიების მიერ ადმინისტრაციული ოქმების გამოტანაზე უარის თქმის გასაჩივრების შესაძლებლობასთან დაკავშირებული პროცედურები).

სამართლებლივი დაცვის ეფექტური მექანიზმების უზრუნველსაყოფად კანონში უნდა არსებობდეს იმ საჩივრების დაჩქარებული წესით განხილვის საშუალება, რომლებითაც წინასაარჩევნო დარღვევებისთვის ადმინისტრაციული სანქციების დაწესებაა მოთხოვნილი. საარჩევნო კომისიების მიერ მიღებული ყველა გადაწყვეტილება, მაშინაც კი თუ ამ გადაწყვეტილებას კონკრეტული პირი იღებს, გასაჩივრებას უნდა ექვემდებარებოდეს.

პირველ ტურამდე საარჩევნო კომისიებში სულ 427 საჩივარი იქნა შეტანილი, ხოლო ოთხი საქმე სასამართლოებში იქნა გასაჩივრებული.⁷⁸ საჩივრების უმრავლესობაში საუბარი იყო წინასაარჩევნო კამპანიის წესების სავარაუდო დარღვევებზე ან ადმინისტრაციული რესურსების ბოროტად გამოყენებაზე და საუბნო და საოლქო საარჩევნო კომისიებში არსებულ პროცედურულ დარღვევებზე; გარდა ამისა, ამ საჩივრებით საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრთა შერჩევის კანონიერება და მათი საარჩევნო უბნებზე გამოუცხადებლობა იყო გასაჩივრებული. ამ საჩივრებიდან 35 მოსარჩელების სასარგებლოდ გადაწყდა, ხოლო 29 საჩივარი ნაწილობრივ დაკმაყოფილდა; თუმცა კენჭისყრის დღემდე დაახლოებით 143 საქმეზე გადაწყვეტილება ჯერ კიდევ არ იყო მიღებული.⁷⁹ დაახლოებით 110 საჩივარი ან ტექნიკური მიზეზებით ან იურიდიული დასაბუთების ნაკლებობის მოტივით არ დაკმაყოფილდა. ცესკოს საჩივრების ონლაინ რეესტრმა საჩივრების გადაწყვეტის პროცესის გამჭვირვალობა გაზარდა. მართალია საარჩევნო ადმინისტრაციამ და სასამართლოებმა საჩივრების და სარჩელების განხილვა ზოგადად გამჭვირვალედ და იურიდიული ვადების დაცვით მოახდინეს (მათ შორის იმ სარჩელების განხილვა, რომლებითაც ადმინისტრაციული სანქციები იყო მოთხოვნილი), მაგრამ ზოგიერთ შემთხვევაში გადაწყვეტილებებს საკმარისი იურიდიული დასაბუთება აკლდათ.

თავისუფალი და სამართლიანი არჩევნებისთვის უწყებათაშორისი კომისია საკონსულტაციო ორგანოა, რომლის მანდატი საჯარო თანამდებობის პირების მიერ საარჩევნო დარღვევების პრევენციისა და მათზე რეაგირების უზრუნველყოფას გულისხმობს.⁸⁰ ორივე ტურში უწყებათაშორისმა კომისიამ სულ 37 საჩივარი განიხილა და ექვსი არასავალდებულო რეკომენდაცია გამოსცა, რომლებიც ადმინისტრაციული რესურსების (მათ შორის სოციალური მედიის გამოყენებით) ბოროტად გამოყენების აღკვეთაზე, ძალადობისგან თავის შეკავებაზე და სახელმწიფო ოფიციალური პირებისთვის კანონდმებლობის დაცვისკენ მოწოდებაზე იყო მიმართული. სამოქალაქო საზოგადოების სამმა ორგანიზაციამ და რამდენიმე კანდიდატმა გადაწვიტა აღარ დასწრებოდა უწყებათაშორისი კომისიის სხდომებს, ამის მიზეზად მათ კომისიის მიერ დარღვევებზე ადეკვატური რეაგირების არ ქონა და მათი

⁷⁸ სამ შემთხვევაში სასამართლოებმა საოლქო საარჩევნო კომისიების და ცესკოს გადაწყვეტილებები ძალაში დატოვეს, ერთი საჩივარი კი დააკმაყოფილეს.

⁷⁹ საოლქო საარჩევნო კომისიების მიერ დაკმაყოფილებული საჩივრები ძირითადად საუბნო საარჩევნო კომისიებში დაფიქსირებულ უმნიშვნელო დარღვევებს ეხებოდა.

⁸⁰ უწყებათაშორისი კომისია მაღალი რანგის ოფიციალური პირებისგან არის დაკომპლექტებული, მის სხდომებზე დასწრების და მათში მონაწილეობის მიღების უფლება ყველა პოლიტიკური პარტიის და სადამკვირვებლო ორგანიზაციის წარმომადგენლებს შეუძლიათ.

მუდმივი კრიტიკა დაასახელეს.⁸¹ მართალია უწყებათაშორისი კომისია საზოგადოებისთვის აქტუალური საკითხების წინ წამოწევის და ხელისუფლების შესაბამისი ორგანოებისთვის საჩივრების მიმართვის პლატფორმას წარმოადგენდა, ისეთი საჩივრების განხილვამ, რომლებიც მის მანდატში არ შედიოდა და სხვადასხვა დაინტერესებული მხარის აზრით ობიექტურობის ნაკლებობამ მისი ეფექტურობა შეამცირა.

ორივე ტურში შინაგან საქმეთა სამინისტრომ და გენერალურმა პროკურატურამ არჩევნებთან დაკავშირებული დარღვევების (მათ შორის ძალადობის, იძულებისა და ხმების მოსყიდვის სავარაუდო შემთხვევების) შესახებ ინფორმაციის საფუძველზე სულ 71 სისხლის სამართლის საქმე აღძრა.⁸² წინამდებარე ანგარიშის მომზადებისას ამ საქმეების უმრავლესობა ჯერ კიდევ განხილვის სტადიაში იყო. სისხლის სამართლის საქმე 27 ადამიანის წინააღმდეგ აღიძრა.

XIII. კენჭისყრის დღე (პირველი ტური)

28 ოქტომბერს კენჭისყრა 3,637 ჩვეულებრივ საარჩევნო უბანზე გაიმართა. საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის წარმომადგენლები 163 საარჩევნო უბნის გახსნას, 1,624 საარჩევნო უბანზე ხმის მიცემის პროცესს, 149 საარჩევნო უბანზე ხმების დათვლის პროცესს და 73 საოლქო საარჩევნო კომისიაში ხმების შეჯამების პროცესს დააკვირდნენ.

ა. საარჩევნო უბნების გახსნა და ხმის მიცემის პროცესი

მონიტორინგს დაქვემდებარებული საარჩევნო უბნები ზოგადად დროულად გაიხსნა, 25 შემთხვევაში მცირე შეყოვნება დაფიქსირდა, რაც ნაწილობრივ კანდიდატებისა და პარტიების და ასევე ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფების მრავალრიცხოვანი წარმომადგენლების რეგისტრაციის საჭიროებით იყო გამოწვეული. საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიამ საარჩევნო უბნების გახსნა დადებითად მონიტორინგს დაქვემდებარებული 159 საარჩევნო უბნიდან 156-ში შეაფასეს. ზოგადად პროცედურები დაცული იყო, თუმცა რამდენიმე შემთხვევაში საუბნო საარჩევნო კომისიების ოპოზიციური პარტიების მიერ დანიშნულმა წევრებმა მოვალეობების განაწილების მიზნით ჩატარებულ კენჭისყრაში მონაწილეობაზე უარი განაცხადეს, სავარაუდოდ იმ მიზეზით რომ მათ არ სურდათ გადასატან საარჩევნო ყუთზე ყოფილიყვნენ მიმაგრებული, შესაბამისად მათ არავითარი ფუნქცია არ დაკისრებიათ. საუბნო საარჩევნო კომისიებმა საარჩევნო უბნების გახსნისას 21 შემთხვევაში ამომრჩეველთა რაოდენობასთან დაკავშირებული ინფორმაცია და 27 შემთხვევაში ბიულეტენების რაოდენობასთან დაკავშირებული ინფორმაცია არ გამოაცხადეს ან სათანადოდ არ აღრიცხეს.

⁸¹ ეს ორგანიზაციებია „სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოება“, „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია“ და „საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველო“.

⁸² პროკურატურის ინფორმაციით აქედან 25 საქმე მტკიცებულებების არ არსებობის საფუძველზე შეწყდა.

საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლების ინფორმაციით მონიტორინგს დაქვემდებარებული საარჩევნო უბნების 98.2%-ში ხმის მიცემის პროცედურები დაცული იყო, ხოლო შემთხვევების 98%-ში ხმის მიცემის პროცედურა დადებითად იქნა შეფასებული. რამდენიმე უარყოფითი შეფასება ძირითადად საუბნო საარჩევნო კომისიების მუშაობაში პარტიებისა და კანდიდატების წარმომადგენლების (30 შემთხვევა) და ადგილობრივი დამკვირვებლების ჩარევით (17 შემთხვევა), ამომრჩევლებზე ზეგავლენის მოხდენის მცდელობებით (35 შემთხვევა) და ჯგუფურად ხმის მიცემის შემთხვევებით (35 შემთხვევა) იქნა განპირობებული.

მონიტორინგს დაქვემდებარებულ უბნებზე ამომრჩევლებისთვის ხმის მიცემის შესაძლებლობაზე უარის თქმის 173 შემთხვევა დაფიქსირდა. ეს ძირითადად შესაბამისი პირადობის დამადასტურებელი ბარათის არ ქონით (73 შემთხვევა), ამომრჩევლის სიაში არ ყოფნით (41 შემთხვევა) და ამომრჩევლების სხვა საარჩევნო უბნებზე გადამისამართებით (54 შემთხვევა) იყო გამოწვეული. უფრო ხშირად ამომრჩევლებს ხმის მიცემის შესაძლებლობაზე უარს ურბანულ დასახლებებში უცხადებდნენ ვიდრე სოფლად. შეუსაბამო მიზეზებით ხმის მიცემის შესაძლებლობაზე უარი არცერთი ამომრჩევლისთვის არ განუცხადებიათ.

მონიტორინგს დაქვემდებარებული უბნების დაახლოებით 7%-ში ხალხმრავლობა დაფიქსირდა, ხოლო 3%-ში კი დამკვირვებლებს ხმის მიცემის პროცესზე სათანადო დაკვირვება უჭირდათ. ამის მიუხედავად, მონიტორინგს დაქვემდებარებული საარჩევნო უბნების 98%-ში გამჭვირვალობის დონე დადებითად შეფასდა. მონიტორინგს დაქვემდებარებული საარჩევნო უბნების 28%-ში საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლებმა იმის ცხადი ნიშნები დააფიქსირეს, რომ ადგილობრივი დამკვირვებლები და მედიის წარმომადგენლები რეალურად პარტიულ ინტერესებს წარმოადგენდნენ. 12 შემთხვევაში საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრებსა და ადგილობრივ დამკვირვებლებს შორის კამათი იქნა დაფიქსირებული.

დაკვირვების პროცესში დადასტურდა კოორდინატორების მიერ მათი კანდიდატის მხარდამჭერ ამომრჩეველთა სიების შეგროვების პრაქტიკა. ზოგიერთ შემთხვევაში საარჩევნო უბნების მახლობლად ცალკეულ პირებს ან ადამიანთა ჯგუფებს თან სიები ჰქონდათ და როგორც ჩანს ისინი ამომრჩევლებზე ზეგავლენას ახდენდნენ და აღრიცხავდნენ მათ ვინც ხმის მიცემის პროცედურაში მიიღეს მონაწილეობა. ამან გარკვეული ეჭვები წარმოშვა ამომრჩეველთა მიერ ზეწოლის და დასჯის შიშის გარეშე ხმის მიცემის უნართან დაკავშირებით.

მართალია ხელისუფლებამ რამდენიმე საარჩევნო უბნის ადაპტირება მოახდინა, საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლების ინფორმაციით, მონიტორინგს დაქვემდებარებული საარჩევნო უბნების სამ მეხუთედზე მეტში, ფიზიკური შეზღუდვების მქონე პირებისთვის, ამ უბნებზე დამოუკიდებლად შესვლის და

გადაადგილების საშუალებები არ არსებობდა. ქალაქებში განლაგებული საარჩევნო უბნები ზოგადად უფრო მეტად მორგებული იყო შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების საჭიროებებზე ვიდრე რაიონებში არსებული უბნები. მონიტორინგს დაქვემდებარებული ყველა საარჩევნო უბანი შესაბამისად იყო აღჭურვილი გამადიდებელი შუშებითა და ტაქტილური ბიულეტენებით.

სასურველია რომ ხელისუფლებამ შემდგომი ზომების მიღებაზე დაფიქრდეს, რომელთა მეშვეობით საარჩევნო უბნებზე წვდომა სრულად იქნება გარანტირებული, რათა შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებს ხმის დამოუკიდებლად და ღირსეულად მიცემის უფლებით სარგებლობა შეეძლოს.

ბ. ხმების დათვლა

საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლებმა ხმის დათვლის პროცესი მიმონიტორინგს დაქვემდებარებული 146 საარჩევნო უბნიდან 127-ში დადებითად შეაფასეს. უარყოფითი შეფასებები ძირითადად გამოწვეული იყო იმით, რომ საუბნო საარჩევნო კომისიები არ იცავდნენ შესაბამის პროცედურებს ან პროცესში ჩარევა ხდებოდა. 18 საარჩევნო უბანზე ხმების დათვლის პროცესს პოლიტიკური პარტიების და ადგილობრივი სადამკვირვებლო ორგანიზაციების წარმომადგენლები წარმართავდნენ.

ცესკომ უნდა უზრუნველყოს საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრთა ინსტრუქტაჟი, რათა მათ დამკვირვებლებისა და კანდიდატების წარმომადგენლების მხრიდან კენჭისყრის დღის მიმდინარეობაში ჩარევა აღკვეთონ და ასევე დარღვევებზე ადეკვატური რეაგირება შეძლონ.

მონიტორინგს დაქვემდებარებულ 23 საარჩევნო უბანზე გამოუყენებელი ბიულეტენების გაბათილება არ მომხდარა, ხოლო 22 საარჩევნო უბანზე საარჩევნო ყუთების გახსნამდე ოქმში ციფრების შეყვანა არ მომხდარა, რითაც ხმის დათვლის პროცესის მანიპულაციებისგან დაცვის მნიშვნელოვანი მექანიზმი იქნა უგულვებელყოფილი. გარდა ამისა, ხშირად გარკვეული პროცედურული ნაბიჯების გამოტოვება ხდებოდა. დაკვირვების პროცესში გამოჩნდა, რომ ისეთი პროცედურები როგორებიცაა მთავარ და გადასატან საარჩევნო ყუთებში არსებული ბიულეტენების ერთმანეთთან შერევა ისევე როგორც ამომრჩეველთა სიების თითოეული ტიპის ცალკე დაფასოება შემდგომ შემუშავებას საჭიროებდა. მართალია ეს კანონით არ არის აკრძალული, თუმცა დამატებითი ნაწერების მქონე ბიულეტენები ბევრ შემთხვევაში არ გაბათილებულა (47 შემთხვევა).

საუბნო საარჩევნო კომისიებს შედეგების ოქმების შევსებისა გაუჭირდათ (19 შემთხვევა) და უკვე შევსებული ოქმების გადაკეთება მოუწიათ (11 შემთხვევა). მართალია საუბნო საარჩევნო კომისიების ოქმების ასლები საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლებს გადაეცათ, მაგრამ მონიტორინგს დაქვემდებარებული საარჩევნო უბნების

მესამედში საუბნო საარჩევნო კომისიებს ოქმების ხელმოწერილი ასლები არ გამოუკრავთ, რამაც გამჭვირვალობის ხარისხი შეამცირა.

გ. შედეგების შეჯამება

საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლებმა შედეგების შეჯამების პროცესი ეფექტიანად, ეფექტურად და მოწესრიგებულად შეაფასეს და ზოგადი პროცესი დადებითად დაახასიათეს მონიტორინგს დაქვემდებარებულ ყველა საოლქო საარჩევნო კომისიაში ხუთი გარდა, სადაც მნიშვნელოვანი პროცედურული შეცდომები და ხარვეზები იქნა დაფიქსირებული. მასალების მიღება და საუბნო საარჩევნო კომისიების ოქმების დამუშავება ზოგადად გამჭვირვალედ ხდებოდა. სამ საოლქო საარჩევნო კომისიაში დაძაბულობა და არეულობა დაფიქსირდა, ხოლო პროცესის ჩაშლის მცდელობას ერთ საოლქო საარჩევნო უბანზე ჰქონდა ადგილი. ადგილზე მოსვლისას, რიგ შემთხვევებში დოკუმენტაცია არ იყო ხოლმე დალუქული (14 შემთხვევა). საუბნო საარჩევნო კომისიები საოლქო საარჩევნო კომისიებს ყველა საჭირო დოკუმენტაციას ყოველთვის არ აწვდიდნენ და ოქმების შესაბამისი წესით შემოწმება ყოველთვის არ ხდებოდა (სამი შემთხვევა). საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლების ცნობით, ექვს საოლქო საარჩევნო კომისიაში ოქმებში დაფიქსირებული ხმები ყოველთვის სწორად არ იყო შეჯამებული. შედეგების შეჯამებასთან დაკავშირებული გარკვეული პრობლემები სივრცის ნაკლებობით იყო გამწვეული, 12 შემთხვევაში საოლქო საარჩევნო კომისიების შენობებში არსებული პირობები არაადეკვატურად იქნა შეფასებული. ხუთ საოლქო საარჩევნო კომისიაში იმდენად დიდი ხალხმრავლობა დაფიქსირდა, რომ ამან შედეგების შეჯამების პროცესზე უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინა.

XIV. არჩევნების პირველი ტურის შემდეგ განვითარებული მოვლენები

პირველი ტურის შემდეგ საოლქო საარჩევნო კომისიებში 654 საჩივარი შევიდა, რომლებიც ძირითადად ხმის მიცემის დროს დაფიქსირებულ პროცედურულ დარღვევებს, ზოგიერთ შემთხვევაში კი შედეგების ოქმებს და მათ შევსებას ეხებოდა.⁸³ 134 შემთხვევაში საოლქო საარჩევნო კომისიებმა საჩივრები მთლიანად ან ნაწილობრივ დააკმაყოფილეს, ხოლო 320 საჩივარი უსაფუძვლობის მიზეზით არ დაკმაყოფილდა. პროცედურული მიზეზებით (მაგალითად იურიდიული დასაბუთების ნაკლებობა, საჩივრის არასწორ ორგანოში შეტანა ან ვადების დარღვევა) სულ 152 სარჩელი იქნა უარყოფილი.

ამან რეგულაციების სირთულისა და მომჩივანთა მიერ საჩივრებთან და სარჩელებთან დაკავშირებული პროცედურების სუსტად ცოდნის დემონსტრირება მოახდინა.

⁸³ დაახლოებით 340 საჩივარი ადგილობრივი სადამკვირვებლო ორგანიზაციების, ხოლო დანარჩენები კი პოლიტიკური პარტიების მიერ იქნა შეტანილი. ყველაზე მეტი საჩივარი ქუთაისის, საბურთალოს, კრწანისის და მარნეულის საოლქო საარჩევნო კომისიებში შევიდა. 21-ივე საჩივარი, რომლითაც ხმების ხელახლა დათვალი იყო მოთხოვნილი, უარყოფილი იქნა.

სასურველია, რომ ადგილობრივ დამკვირვებლებს და პარტიების წარმომადგენლებს საარჩევნო დავების გადაწყვეტასთან და საარჩევნო დარღვევების დოკუმენტირებასთან დაკავშირებით შემდგომი სწავლებები ჩაუტარდეთ. სასურველია, რომ ცესკომ დაინტერესებული მხარეებისთვის საჩივრებთან დაკავშირებულ პროცესზე და მათ უფლებებზე სწავლებები ჩაატაროს.

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის დაკვირვებით, საოლქო საარჩევნო კომისიებში შესული საჩივრების განხილვა ხანდახან გამჭვირვალობას და კოლეგიალურობას მოკლებული იყო, გადაწყვეტილებები წინასწარ იყო შედგენილი და მათი მიღება ხმების უმრავლესობით და საქმის სათანადოდ განხილვის გარეშე ხდებოდა. ბევრ შემთხვევაში საჩივრების შინაარსი განხილული არ ყოფილა და საოლქო საარჩევნო კომისიები ძირითადად საუბნო საარჩევნო კომისიებიდან შემოსულ ახსნა-განმარტებით ბარათებს ეყრდნობოდნენ. ზოგ შემთხვევაში საოლქო საარჩევნო კომისიები კანონის არათანმიმდევრულად ინტერპრეტირებას ახდენდნენ და გადაწყვეტილებები სათანადოდ დასაბუთებული არ იყო.⁸⁴ საოლქო საარჩევნო კომისიებში საუბნო საარჩევნო კომისიების ოქმების გასაჩივრებისას საჭირო იურიდიული დასაბუთების სხვადასხვანაირი ინტერპრეტირება ხდებოდა. ზოგიერთი საქმე იმის გამო იქნა უარყოფილი, რომ საოლქო საარჩევნო კომისიების აზრით, საოლქო საარჩევნო კომისიებში პარტიებისა და სადამკვირვებლო ორგანიზაციების წარმომადგენლებს აღნიშნული საჩივრების შემოტანის უფლება არ ჰქონდათ, ხოლო ზოგ სხვა შემთხვევაში ამგვარი საჩივრების მიღება და მათი საფუძვლიანობის განხილვა ხდებოდა.⁸⁵

ცესკომ საოლქო საარჩევნო კომისიების მიერ მიღებულ ოქმებთან დაკავშირებული სამი საბოლოო საჩივარი არ დააკმაყოფილა. საოლქო საარჩევნო კომისიების შედეგების ოქმებთან და საოლქო საარჩევნო კომისიების მიერ მიღებულ 13 გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებული ცესკოს გადაწყვეტილებები საოლქო და საქალაქო სასამართლოებში გასაჩივრდა. გარდა ამისა, რვა საქმე სააპელაციო სასამართლოშიც იქნა გასაჩივრებული. ზოგიერთი მომჩივნის ინფორმაციით, მართალია მათ ნაკლებად სჯეროდათ, რომ მათი საჩივრები დაკმაყოფილდებოდა, მაგრამ მათ მაინც გადაწყვიტეს ამ საჩივრების შეტანა იმისთვის, რომ კანონმდებლობაში არსებული ნაკლოვანებები და შეუსაბამობები გამოეაშკარაებინათ. მართალია ყველა ეს საქმე უსაფუძვლობის მოტივით უარყოფილი იქნა, ზოგიერთ

⁸⁴ ამაში შედიოდა საუბნო საარჩევნო კომისიების იმ წევრთა მიმართ დისციპლინარული სანქციების გამოყენება, რომლებმაც უარი განაცხადეს კენჭისყრაში მიღებაზე და მათი შემდგომი მონაწილეობა პროცესში, საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრების მიერ არასათანადოდ შესრულებული სამუშაოს და სერიოზული დარღვევების განმარტება, თავდაპირველ ოქმებში ცვლილებების შეტანა და საოლქო საარჩევნო კომისიების მიერ სანქციების დაწესების დისკრეციული უფლება.

⁸⁵ მართალია საარჩევნო კოდექსით პირდაპირ არ არის განსაზღვრული შეუძლიათ თუ არა საოლქო საარჩევნო კომისიებში მყოფ პარტიების წარმომადგენლებს საუბნო საარჩევნო კომისიების ოქმების სასამართლოში გასაჩივრება, თუმცა ცესკოს მიერ საარჩევნო დავებთან დაკავშირებით გამოცემულ სახელმძღვანელოში აღნიშნული პირები უფლებამოსილ მომჩივანებად არიან მოხსენიებული.

შემთხვევაში მოსამართლეები მათ დაეთანხმნენ იმაში, რომ სასურველი იყო კანონის გადახედვა ნაკლოვანებებისა და შეუსაბამობების აღმოსაფხვრელად.⁸⁶

სასურველია, რომ საარჩევნო კომისიები და სასამართლოები კანონის ზედმეტად ფორმალისტურად ინტერპრეტირებას მოერიდონ და შესაბამისი ყურადღება მიაქციონ ყველა საჩივრის არსს, რითაც ეფექტური იურიდიული დაცვის უფლება იქნება პატივცემული. სამართლებრივი სიციხადის უზრუნველსაყოფად სასურველია, რომ საარჩევნო კომისიებმა და სასამართლოებმა კანონი თანმიმდევრულად გამოიყენონ.

ტურებს შორის პერიოდში საოლქო საარჩევნო კომისიებში 55 საჩივარი შევიდა, რომლებიც წინასაარჩევნო კამპანიის დროს დაფიქსირებულ დარღვევებს და ადგილებზე საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრთა არ ყოფნას ეხებოდა. ამ საჩივრების უმრავლესობა უსაფუძვლობის მოტივით იქნა უარყოფილი. ცესკომ ოთხი საჩივარი მიიღო, სამი მათგანი წინასაარჩევნო კამპანიის დროს დაფიქსირებულ სავარაუდო დარღვევებს ეხებოდა, მეოთხე საჩივრით ქალბატონი ზურაბიშვილის საპრეზიდენტო კანდიდატად რეგისტრაცია იქნა გასაჩივრებული. ეს ბოლო საჩივარი ვადების გასვლის მოტივით არ დაკმაყოფილდა, ამ გადაწყვეტილების გასაჩივრება მოხდა, თუმცა უშედეგოდ.

14 ნოემბერს ცესკომ არჩევნების პირველი ტურის საბოლოო შედეგები გამოაცხადა. მეორე ტურში ორი კანდიდატი ქალბატონი ზურაბიშვილი და ბატონი ვაშაძე გავიდა. მესამე ადგილზე გასულმა კანდიდატმა, ბატონმა ბაქრაძემ („ევროპული საქართველო“) ისევე როგორც „რესპუბლიკურმა პარტიამ“ ოფიციალური მხარდაჭერა გამოუცხადეს ბატონ ვაშაძეს. სხვა რამდენიმე პარტიის ლიდერმა საკუთარი სიმპათიები ირიბად გამოხატეს: „საქართველოს ლეიბორისტულმა პარტიამ“ მხარი ბატონ ვაშაძეს, ხოლო „საქართველოს პატრიოტთა ალიანსმა“ კი ქალბატონ ზურაბიშვილს დაუჭირეს.

მეორე ტურამდე პერიოდი „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ საწინააღმდეგო და ანტისამთავრობო დემონსტრაციათა სერიით გამოირჩეოდა, რამაც დამაბული გარემოს შექმნას შეუწყო ხელი. რამდენიმე მოძრაობას, რომლებმაც წინა („ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ დროინდელი) ხელისუფლების გაშავებაზე მიმართული დემონსტრაციები ჩაატარეს, „ქართულ ოცნებასთან“ დაახლოებული პირები ედგნენ სათავეში. ამავე დროს, 2018 წლის ივნისიდან დაწყებული ანტისამთავრობო ქუჩის გამოსვლები, რომლებიც არასრულწლოვანთა მკვლევლობებთან დაკავშირებულ ორ საქმეს ეხებოდა, 10 ნოემბერს თბილისში ჩატარებული დემონსტრაციის შედეგად კვლავ გაა

⁸⁶ ამაში შედიოდა საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრების მიერ კენჭისყრაში მონაწილეობის მიღებაზე უარის თქმა და მათი შემდგომი მონაწილეობა პროცესში, საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრების მიერ არასათანადოდ შესრულებული სამუშაოს და სერიოზული დარღვევების განმარტება და საოლქო საარჩევნო კომისიების მიერ სანქციების დაწესების დისკრეციული უფლება.

ქტიურდა.⁸⁷ დემონსტრაციების დროს პოლიციასა და პროტესტანტებს შორის დაპირისპირებას და ფიზიკურ შეხლა-შემოხლას ჰქონდა ადგილი. გარდა ამისა, “ქართული ოცნების“ თბილისის მთავარი ოფისის წინ რამდენიმე მცირე ანტისამთავრობო დემონსტრაცია გაიმართა.

XV. მეორე ტურთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ჩარჩო

კანონმდებლობაში მეორე ტურის არსებითი ასპექტები არ არის განხილული. ცოტა ხნის წინ საარჩევნო კანონმდებლობაში ცვლილებების შეტანისას, წინა ორტურიანი არჩევნების დროს გამოვლენილი პრობლემატური საკითხების გამოსწორების და ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის მიერ მანამდე გამოცემული რეკომენდაციების შესრულების შესაძლებლობა ხელიდან იქნა გაშვებული; აღნიშნული რეკომენდაციები სამართლებრივი სიცხადის უზრუნველყოფას და მეორე ტურთან დაკავშირებით ცხადი რეგულაციების შემოღებას ეხებოდა. მართალია საარჩევნო დებულებები ზოგადად ორივე ტურზე ვრცელდება, მაგრამ მეორე ტურთან დაკავშირებული გარკვეული ასპექტები (მათ შორის წინასაარჩევნო კამპანია, კამპანიის დაფინანსება და მედია) კვლავ ბუნდოვანი დარჩა. ამან კანონის არათანმიმდევრული და წინააღმდეგობრივი ინტერპრეტირება გამოიწვია და სამართლებრივი სიცხადე ვერ იქნა უზრუნველყოფილი.

საკმარისი რეგულაციების არ არსებობის პირობებში და მის მიერ მანამდე დამკვიდრებული პრაქტიკის თანახმად, ცესკომ მეორე ტურთან დაკავშირებული რამდენიმე ასპექტის მარეგულირებელი დადგენილება მეორე ტურის თარიღის გამოცხადებამდე ცოტა ხნით ადრე გამოსცა. ამ დადგენილებით ამომრჩეველთა სიების განახლების წესი განისაზღვრა, საუბნო საარჩევნო კომისიების უფლებამოსილება გაგრძელდა და იმ პარტიების წარმომადგენლების, საინიციატივო ჯგუფებისა და კანდიდატების უფლებამოსილება გაუქმდა, რომლებიც მეორე ტურში არ მონაწილეობდნენ; გარდა ამისა, ამ დადგენილებით დამკვირვებელთა აკრედიტაცია გაგრძელდა.

ზოგ შემთხვევაში ცესკომ კანონის ინტერპრეტირება აღნიშნული დადგენილების საფუძველზე მოახდინა. მაგალითად, იმ დროს როცა ეს კანონში პირდაპირ მითითებული არ არის, აღნიშნული დადგენილებით საარჩევნო კომისიების ყველა დონეზე წარმომადგენლების ყოლის უფლება მხოლოდ იმ პარტიებს, საინიციატივო ჯგუფებსა და კანდიდატებს მიენიჭათ, რომლებიც მეორე ტურში იღებდნენ მონაწილეობას. ხმების დათვლის პროცესში პოლიტიკური ბალანსის გასაუმჯობესებლად, ცესკომ პროცედურებში

⁸⁷ აღნიშნული დემონსტრაციის ჩატარება მას შემდეგ გადაწყდა რაც თბილისის მერმა საპროტესტო გამოსვლების ლიდერებს 7 დეკემბრის შემდეგ მიტინგის ადგილის შეცვლა სთხოვა, რადგან აღნიშნული ადგილი წინასაახალწლო ღონისძიებებისთვის უნდა ყოფილიყო გამოყენებული. საპროტესტო აქციების ლიდერებმა საჯაროდ განაცხადეს უარი ლოკაციის შეცვლაზე და 9 ნოემბერს სახალხო დამცველმა ხელისუფლებას ხელოვნური დაბრკოლებების შექმნისგან და მოქალაქეებისთვის მშვიდობიანი შეკრების უფლების გამოყენებაში ხელის შეშლისგან თავის შეკავება სთხოვა.

შესწორებები შეიტანა და მეორე ტურში მონაწილე სუბიექტების წარმომადგენლებს კომისიების წევრებისთვის დახმარების გაწევის უფლება მიანიჭა.⁸⁸ გარდა ამისა, მართალია საარჩევნო კოდექსი ხმის მიცემის საათებს ყველა საარჩევნო უბნისთვის განსაზღვრავს, ცესკომ ქვეყნის გარეთ მდებარე საარჩევნო უბნების სამუშაო საათები გაზარდა, რათა ხმის მიცემის პროცესი ზოგადად ამ ქვეყნებში არსებული სამუშაო საათების შემდეგაც გაგრძელებულიყო.⁸⁹ ამ დადგენილებით რამდენიმე საარჩევნო პროცედურისთვის უფრო შემჭიდროვებული ვადები დაწესდა, რაც საარჩევნო კოდექსთან შეუსაბამობაში მოდის, რადგან საარჩევნო კოდექსი ვადებს ზოგადად და არა კონკრეტულად პირველი ან მეორე ტურებისთვის ადგენს.⁹⁰

მართალია კანონით პირდაპირ არის დადგენილი, რომ არჩევნების პირველი ტური კვირა დღეს უნდა გაიმართოს, მაგრამ მეორე ტურთან დაკავშირებული დებულებები ბუნდოვანია, რამაც გაურკვევლობა გამოიწვია. ცესკოს 14 ნოემბრის გადაწყვეტილებით, არჩევნების მეორე ტური 28 ნოემბერს (კვირის დღე) დაინიშნა. ამ თარიღის გამოცხადებამ აღნიშნული გადაწყვეტილების მიზეზებზე სხვადასხვა სპეკულაციები და ბრალდებები გამოიწვია, რომელთა მიხედვით ეს გადაწყვეტილება „ქართული ოცნების“ ხელმძღვანელობასთან იყო შეთანხმებული.⁹¹ თარიღის გამოცხადებამდე ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ორგანიზაციებმა ცესკოს არჩევნების შაბათ-კვირას დანიშვნისკენ მოუწოდეს.⁹² კანონის მიხედვით, კენჭისყრის დღე უქმე უნდა იყოს. თუმცა, ზოგიერთი ოპოზიციური პარტიის აზრით, იმ შემთხვევაშიც კი თუ ეს დღე უქმედ გამოცხადდებოდა, კვირის დღეს არჩევნების დანიშვნა მაინც იქნებოდა დაბრკოლება უცხოეთში და საქართველოში მცხოვრები იმ მოქალაქეებისთვის, რომლებსაც რეგისტრაციის ადგილამდე მგზავრობა უწყევდათ.⁹³ სამმა პარტიამ („ერთიანმა ნაციონალურმა მოძრაობამ“, „ევროპულმა საქართველომ“ და „საქართველომ“) აღნიშნული გადაწყვეტილება ცალ-ცალკე გაასაჩივრეს და განაცხადეს, რომ ცესკო კანონის სულისკვეთების უგულვებელყოფით მის ვიწრო ინტერპრეტირებას ახდენდა,

⁸⁸ ამ შესწორებით მმართველი პარტიის მიერ საარჩევნო კომისიებში ნომინირებულ იმ წევრთა ოდენობა, რომლებსაც ხმების დათვლის პროცესში შეეძლოთ მონაწილეობა, ერთამდე დავიდა.

⁸⁹ ცესკოს ეს გადაწყვეტილება სასამართლოში გასაჩივრდა, თუმცა უშედეგოდ.

⁹⁰ იმ დროს როცა საარჩევნო კოდექსის 32-ე მუხლის მიხედვით, საარჩევნო ადმინისტრაციის მოხელეები ამომრჩეველთა სპეციალურ სიაში უნდა იყვნენ შეყვანილი და მათი შეყვანა შესაბამისი საოლქო საარჩევნო კომისიის მიერ წინასწარ განსაზღვრულ საარჩევნო უბანში, კენჭისყრის დღემდე არა უგვიანეს მე-5 დღისა უნდა მოხდეს, 52/2018-ე დადგენილებით აღნიშნული ვადა სამ დღემდე იქნა შემცირებული. გარდა ამისა, ამ დადგენილებით, საერთაშორისო დამკვირვებლებს რეგისტრაციაში გატარებისთვის კენჭისყრამდე ხუთდღიანი ვადა მიეცათ, მაშინ როცა საარჩევნო კოდექსის მე-40 მუხლის მიხედვით, ამისთვის კენჭისყრის დღემდე ორდღიანი ვადაა გამოყოფილი.

⁹¹ ცესკომ 14 ნოემბერს გამოქვეყნებულ განცხადებაში აღნიშნული ბრალდებები დაგმო.

⁹² ეს განცხადება „სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოებამ“, „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციამ“ და „საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველომ“ 14 ნოემბერს გამოაქვეყნა.

⁹³ „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“ ასევე ამტკიცებდა, რომ ეს გადაწყვეტილება იმითაც იყო განპირობებული, რომ მთავრობას არჩევნების შაბათს 1 დეკემბერს დანიშვნა არ სურდა, რადგან ამ დღეს რამდენიმე არასრულწლოვნის მკვლელობის ერთი წლისთავი სრულდებოდა.

რაც შესაბამისად ხმის მიცემასთან დაკავშირებულ უფლებებს ზღუდავდა.⁹⁴ სასამართლოებმა არცერთი ეს სარჩელი არ დააკმაყოფილეს. მართალია ცესკომ თარიღის დანიშვნის უფლებით კანონიერთად ისარგებლა, თუმცა ამ გადაწყვეტილების თანმდევა გარემოებებმა უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინეს დაინტერესებული მხარეების ცესკოსადმი ნდობაზე.

როგორც ეს ადრე გაცემულ რეკომენდაციებში იყო აღნიშნული, სასურველია საარჩევნო კოდექსში შესწორებების შეტანა, რომლებითაც შესაძლო მეორე ტურის ყველა ასპექტი იქნება დარეგულირებული.

XVI. მეორე ტურისთვის მზადება

მეორე ტურთან დაკავშირებული ტექნიკური ასპექტების უმრავლესობა ცესკოს მიერ იქნა ადმინისტრირებული. ამაში შედიოდა საოლქო და საუბნო საარჩევნო კომისიების შესაბამისი წევრთა უფლებამოსილების გაგრძელება და საოლქო და საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრთა შეცვლის პროცედურების დადგენა. საოლქო საარჩევნო კომისიებმა საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრთა თავიდან შერჩევის პროცესი დაიწყეს, რის შედეგადაც ამ კომისიებში არსებულ ვაკანტურ ადგილებზე ძირითადად არაპარტიული წევრები იქნა დანიშნული. პოლიტიკურ პარტიებს საუბნო საარჩევნო კომისიებში მათ მიერ დანიშნული წევრების შეცვლა 23 ნოემბრამდე შეეძლოთ. პირველი ტურის შემდეგ კომისიების წევრთა თითქმის 10%-ის შეცვლა მოხდა.⁹⁵ ცესკოს სწავლების ცენტრში საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრებისთვის დამატებითი სწავლებები გაიმართა.

20 ნოემბერს რამდენიმე ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ორგანიზაციამ ერთობლივი განცხადება გამოაქვეყნა, რომლის მიხედვით სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტო ყალბი პირადობის მოწმობების დაბეჭდვას აწარმოებდა. პროკურატურამ გამოძიება დაიწყო და დროზე ადრე საჯარო განცხადებები გააკეთა, რომლითაც არსებული მტკიცებულებები ეჭვქვეშ იქნა დაყენებული; გარდა ამისა, ამ განცხადებაში სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების წინააღმდეგ ყალბი ინფორმაციის გავრცელებისთვის სისხლისსამართლებლივი დევნის შესაძლებლობა ირიბად იქნა მინიშნებული. მეორე ტურის წინ საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლების, ადგილობრივი დამკვირვებლების და არჩევნებში მონაწილე კანდიდატების წარმომადგენლების მიერ ყალბი პირადობის დამადასტურებელი მოწმობების გამოყენების შემთხვევები დაფიქსირებული არ ყოფილა.

⁹⁴ „საქართველო“ ასევე ამტკიცებდა, რომ ცესკოს არ ჰქონდა თარიღის გამოცხადების უფლება იმ დროს როდესაც ქალბატონი ზურაბიშვილის რეგისტრაციის საქმე ჯერ კიდევ სასამართლოში განიხილებოდა.

⁹⁵ სულ საუბნო საარჩევნო კომისიებში პარტიების მიერ დანიშნული 21,864 წევრიდან 2,081 ადამიანის შეცვლა მოხდა.

XVII. მეორე ტურის წინასაარჩევნო კამპანია

მეორე ტურის წინასაარჩევნო კამპანიის რეგულირება, მათ შორის მისი ოფიციალურად დაწყების თარიღი, ბუნდოვანი იყო, რადგან საარჩევნო კოდექსში შესაბამისი დებულებები არ არსებობს, ხოლო ცესკოს ამ მხრივ არავითარი ნორმატიული აქტი არ გამოუცია. ცესკოს ინფორმაციით, მეორე ტურის წინასაარჩევნო კამპანია პირველი ტურის შედეგების ოფიციალურად გამოცხადების შემდეგ დაიწყო და რომ წინასაარჩევნო კამპანიის წარმოებასთან დაკავშირებული რეგულაციები ამ თარიღამდე არსებულ პერიოდს არ ეხებოდა. თუმცა სინამდვილეში პარტიებმა და კანდიდატებმა წინასაარჩევნო კამპანიის წარმოება პირველი ტურის დასრულებიდან მალევე განაახლეს, რამაც არაოფიციალური და არარეგულირებული საარჩევნო კამპანიის წარმოება გამოიწვია.

მეორე ტურის წინ პერიოდი როგორც ნაციონალურ ისე ადგილობრივ დონეებზე საარჩევნო კამპანიის გააქტიურებით, ამომრჩეველთა უფრო მეტი მობილიზებით და ორ მხარეს შორის დაძაბულობის ზრდით ხასიათდებოდა. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასთან საუბრისას პროცესში ჩართული ბევრი მხარე აღნიშნავდა, რომ ეს არჩევნები უბრალოდ ორ კანდიდატს შორის არჩევანი აღარ იყო, არამედ ეს უფრო ქვეყნის მომავალში მართვასთან დაკავშირებით გამართული რეფერენდუმი გახლდათ. მეორე ტურის წინასაარჩევნო კამპანიის წარმოებისას ფუნდამენტური თავისუფლებები ზოგადად პატივცემული იყო, ხოლო კანდიდატებს კამპანიის თავისუფლად წარმოების საშუალება ჰქონდათ. თუმცა „ქართული ოცნების“ და „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ აქტივისტებს შორის ფიზიკურ შეტაკებებს ადგილი ჰქონდა და ამ ინციდენტებთან დაკავშირებით საქმეები აღიძრა.⁹⁶ „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“ და მის კოალიციაში შემავალი პარტიები გამოძიების ხარისხს ეჭვქვეშ აყენებდნენ, მათი აზრით ხელისუფლება რაც შეიძლება მსუბუქი სასჯელით გამოყენებას აპირებდა.

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მონიტორინგს დაქვემდებარებული მიტინგებისა და საჯარო გამოსვლების დროს კანდიდატები კონკრეტულ გზავნილებზე ფოკუსირებას ცდილობდნენ, ისინი ძირითად აქცენტს კონკრეტული კანდიდატის გამაერთიანებელ უნარებზე, ქვეყნის ტერიტორიულ მთლიანობაზე და ასევე სოციალურ-ეკონომიკურ პროექტებზე აკეთებდნენ.⁹⁷

⁹⁶ „ქართული ოცნების“ და „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ მხარდამჭერებს შორის ძალადობრივ შეტაკებებს ადგილი ჰქონდათ ახალქალაქში (30 ოქტომბერს), კასპში (6 ნოემბერს) და მარნეულში (29 ოქტომბერს). 30 ოქტომბერს მომხდარ შეტაკებასთან დაკავშირებით „ქართული ოცნების“ მომხრეების მიმართ სისხლის სამართლის საქმეები აღიძრა, ხოლო „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ მომხრეების მიმართ კი ადმინისტრაციული საქმეები აღიძრა.

⁹⁷ მეორე ტურის წინ ტერიტორიული მთლიანობის საკითხი კიდევ უფრო აქტიულობით გახდა მას შემდეგ რაც ნოემბრის დასაწყისში ადმინისტრაციულ საზღვარზე ლობების მშენებლობა დაიწყო. ორივე კანდიდატი ეწვია იმ ადგილებს სადაც ლობის მშენებლობა მიმდინარეობდა და ხაზგასმით აღნიშნა, რომ აღნიშნული ტერიტორიების ოფიციალურ საზღვრად გადაქცევის მცდელობები აკვეთილი უნდა ყოფილიყო.

თუმცა უფრო ფართო კონტექსტში, აღნიშნული ძალისხმევა უარყოფითი წინასაარჩევნო კამპანიის ესკალაციით და მმართველ პარტიასა და „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კოალიციას შორის მწვავე ურთიერთბრალდებებით იქნა გადაფარული. დემონსტრაციები მეორე ტურის წინა პერიოდის შემადგენელი ნაწილი იყო, ძირითადად ეს დემონსტრაციები ნეგატიური კამპანიის ჩასატარებლად გამოიყენებოდა. წინასაარჩევნო კამპანია კვლავ საკამათო და მგრძობიარე თემების გარშემო დისკუსიით ხასიათდებოდა, რამაც თითქმის არავითარი შესაძლებლობა არ დატოვა საარჩევნო პროგრამებისა და საკითხებზე ორიენტირებული დებატების ჩასატარებლად, ამან კი კიდევ უფრო შეამცირა ამომრჩევლების მიერ ინფორმირებული არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა.⁹⁸

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ ტელეპროგრამებში, სოციალურ მედიაში, ასევე დემონსტრაციების დროს და მაღალი რანგის პარტიული წარმომადგენლებისა და ოფიციალური პირების მხრიდან აგრესიული და ძალადობრივი რიტორიკის ფართოდ გამოყენება დააფიქსირა. რამდენიმე განცხადება, მათ შორის ის განცხადებები, რომლებითაც არჩევნები სამოქალაქო ომთან იყო შედარებული და რომლებიც ოპონენტების განადგურებისკენ მოწოდებებს შეიცავდნენ, ქსენოფობიის და სიძულვილის ენის ზღვარზე იყო.⁹⁹ საერთაშორისო დონეზე მიღებული პრაქტიკის მიუხედავად, ქვეყანაში სიძულვილის ენასთან დაკავშირებით ყოვლისმომცველი კანონმდებლობა არ არსებობს, ხოლო ხელისუფლებას ეს განცხადებები არ განუხილავს იმის დასადგენად წარმოადგენდნენ თუ არა ისინი სიძულვილის ენას.¹⁰⁰ ადგილობრივმა სადამკვირვებლო მისიებმა დაგმეს აღნიშნული განცხადებები.

⁹⁸ პირველი ტურის წინ გაუფრებულ საკითხებთან ერთად, რუსეთის ფედერაციასთან კავშირების შესახებ უსაფუძვლო ურთიერთბრალდებები ყველაზე ხშირად განხილულ თემად იქცა.

⁹⁹ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ დააფიქსირა, რომ „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ წარმომადგენლები ქალბატონ ზურაბიშვილს დროდადრო „მოლაღატედ“ მოიხსენიებდნენ, ხოლო „ქართულ ოცნებას“ „ამორალურ შეიარაღებულ ბანდას“ უწოდებდნენ; „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ საწინააღმდეგო დემონსტრაციების დროს, „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“ „ნაცისტებთან, ტერორისტებთან ან სატანასთან“ იყო შედარებული. ამ დემონსტრაციების ორგანიზატორები „პარტიის განადგურებას ან მოსპობას“ ითხოვდნენ. „ქართული ოცნების“ წარმომადგენლები „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობას“ პერიოდულად „სისხლიან კრიმინალურ რეჟიმად“, ხოლო „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ გამარჯვების სურვილს „სამოქალაქო ომად და შურისძიებად“ მოიხსენიებდნენ; მიხეილ სააკაშვილმა ებრაელების, ბანგლადეშელებისა და ინდოელების მიმართ ორი მიკერძოებული და დისკრიმინაციული განცხადება გააკეთა, ამ განცხადებებში მან რელიგიასთან ეროვნებასთან და ეკონომიკურ სტატუსთან დაკავშირებული კომენტარები გააკეთა; რამდენიმე დაინტერესებულმა მხრემ, მათ შორის ერთ-ერთმა კანდიდატმა, განაცხადა, რომ მათ მოკვლით დაემუქრნენ.

¹⁰⁰ იხილეთ [ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია R \(97\) 20 1997](#), რომლის მიხედვით „სიძულვილის ენა გამოხატვის ნებისმიერ ფორმას მოიცავს, რომელიც რასობრივი სიძულვილის, ქსენოფობიის, ანტისემიტიზმის ან შეუწყნარებლობაზე დაფუძნებული სიძულვილის სხვა ფორმების გავრცელებას, წახალისებას, ხელშეწყობას ან სტიმულირებას ახდენს“. გარდა ამისა, ამ დოკუმენტში საუბარია იმაზეც, რომ „წევრი სახელმწიფოების მთავრობებმა ჯანსაღი საკანონმდებლო ჩარჩო უნდა ჩამოაყალიბონ ან შეინარჩუნონ, რომელიც სიძულვილის ენასთან დაკავშირებული სამოქალაქო, სისხლის სამართლის და ადმინისტრაციული სამართლის დებულებებისგან შედგება“.

სიძულვილის ენის და ქსენოფობიის შესაძლო გავრცელების აღსაკვეთად, სასურველია, რომ წინასაარჩევნო კამპანიის დროს მისაღები ენის ნორმებთან დაკავშირებით რეგულაციები იქნას განვითარებული. ხელისუფლების შესაბამის ორგანოებს სიძულვილის ენის გამოყენების შესაძლო შემთხვევების განხილვისა და საჭიროების შემთხვევაში სანქციების დროულად გამოყენების შესაძლებლობა უნდა გააჩნდეთ.

ტურებს შორის პერიოდში ადმინისტრაციული რესურსების გამოყენება გაიზარდა. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ მაღალი რანგის საჯარო ოფიციალური პირების მიერ კონკრეტული სახელმწიფო ორგანოების ოფიციალური ვებგვერდების წინასაარჩევნო კამპანიის წარმოების მიზნით გამოყენების შემდგომი ფაქტები დააფიქსირა; ხელისუფლებას არცერთ ამ საქმე რეაგირება არ მოუხდენია.¹⁰¹ ზოგიერთ ამ ფაქტს ადგილი არარეგულირებულ პერიოდში, მეორე ტურის თარიღის ოფიციალურად გამოცხადებამდე, ჰქონდა. მართალია ეს კანონით არ იკრძალება, თუმცა „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის წინასაარჩევნო კამპანია კვლავ სარგებლობდა მმართველი პარტიის მაღალი რანგის მრავალი ოფიციალური პირებისა და სახელმწიფო მოხელეების მხარდაჭერით და ჩართულობით.¹⁰²

ტურებს შორის პერიოდში ხელისუფლებამ რამდენიმე სოციალური პროექტი და (ძირითადად მოწყვლადი ჯგუფებისთვის) დახმარებების ზრდა დაანონსა, რამაც საბიუჯეტო თანხების ბოროტად გამოყენებასთან დაკავშირებული დებულებების შესაძლო დარღვევის შესახებ ეჭვები გააჩინა.¹⁰³ მართალია ზოგიერთი ეს პროექტი გრძელვადიანი სამთავრობო სტრატეგიის ნაწილი იყო, მაგრამ იქიდან გამომდინარე, რომ აღნიშნული პროექტების წინასაარჩევნო კამპანიის დროს აქტიური რეკლამირება ხდებოდა, ამან „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილ კანდიდატს უსამართლო უპირატესობა მიანიჭა.¹⁰⁴ გარდა ამისა, ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასთან საუბრისას პროცესში ჩართული სხვადასხვა მხარე აცხადებდა, რომ მეორე ტურის წინ მთავრობის მიერ 600,000 ადამიანისთვის კრედიტების ჩამოწერა (სულ 1.5 მილიარდი ლარის ოდენობით), რომელსაც „ქართული ოცნების“ თავმჯდომარესთან დაკავშირებული კერძო ფინანსური ინსტიტუტი დააფინანსებდა, ისევე როგორც

¹⁰¹ პარლამენტის ვებგვერდზე პარლამენტის სპიკერის რამდენიმე აქტივობის შესახებ ინფორმაცია გამოქვეყნდა, რომლებიც წინასაარჩევნო კამპანიის ნიშნებს შეიცავდნენ.

¹⁰² პრემიერ მინისტრი, ჯანდაცვის მინისტრი, პარლამენტის სპიკერი და თბილისის მერი ქალბატონი ზურაბიშვილის მხარდაჭერ ბილბორდებზე და სატელევიზიო რეკლამებში გამოჩნდნენ.

¹⁰³ 1-დან 19 ნოემბრამდე პერიოდში ცენტრალურმა ხელისუფლებამ და რამდენიმე ადგილობრივმა თვითმმართველობის ორგანომ მრავალ სხვადასხვა რეგიონში ამომრჩევლების გარკვეული კატეგორიებისთვის სოციალური და ინფრასტრუქტურული პროექტები დაანონსეს.

¹⁰⁴ საარჩევნო კოდექსით არჩევნებამდე 60 დღის განმავლობაში დახმარებების ზრდა და ახალი პროექტების განხორციელება (რომელთა წინა პერიოდში დამტკიცება არ მომხდარა) აკრძალულია; გარდა ამისა საარჩევნო კოდექსი საარჩევნო სუბიექტების მიერ მოქალაქეებისთვის საარჩევნო მიზნებისთვის თანხების ან ქონების შეთავაზებას, დაპირებას ან გადაცემას კრძალავს.

ნაციონალური და ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოების მიერ გამოცხადებული სხვა ინიციატივები, რომლებიც მოქალაქეებისთვის სხვადასხვა დახმარების გაწევას გულისხმობდა, ხმების ყიდვის ნაირსახეობას წარმოადგენდა, რაც საარჩევნო და სისხლის სამართლის კოდექსებით აკრძალულია.¹⁰⁵ ამგვარმა აქტივობებმა სახელმწიფოსა და პარტიას შორის ზღვარი კიდევ უფრო ბუნდოვანი გახადა, რაც ეუთოს წინაშე აღებულ ვალდებულებებსა და საერთაშორისო დონეზე მიღებულ პრაქტიკას ეწინააღმდეგება.¹⁰⁶ თუმცა, შესაბამის ორგანოებს ეს ქმედებები დროულად არ განუხილავთ.¹⁰⁷

ორივე პოლიტიკურმა ძალამ ამომრჩეველთა მობილიზებაზე მიმართული ძალისხმევა გაზარდა, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში. ყოველდღიურად კარდაკარი და შეხვედრების ორგანიზება ხდებოდა. მმართველმა პარტიამ და ოპოზიციამ აღიარეს, რომ ისინი კლავ კოორდინატორების მექანიზმს ეყრდნობოდნენ, რომლებსაც ამომრჩეველთა პოლიტიკური სიმპათიების გამოკვლევა ევალუბოდათ. თუმცა, ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასთან საუბრისას პროცესში ჩართული ბევრი მხარე აცხადებდა, რომ მმართველმა პარტია აღნიშნულ მექანიზმთან ერთად ზეწოლისა და დაშინების მეთდებსაც იყენებდა, განსაკუთრებით საჯარო სექტორში დასაქმებული ადამიანების და სახელმწიფოს დახმარებაზე დამოკიდებული ჯგუფების მიმართ.¹⁰⁸ ხმის მიცემის ფარულობის უზრუნველმყოფი მექანიზმების მიუხედავად, ასეთმა შემთხვევებმა გააჩინა ეჭვები საჯარო სექტორში დასაქმებულთა მიერ დასჯის შიშის გარეშე ხმის მიცემის უნართან დაკავშირებით, ისე როგორც ეს ეუთოს წინაშე აღებული ვალდებულებებით, ევროპის საბჭოსა და სხვა საერთაშორისო სტანდარტებით არის გათვალისწინებული.

¹⁰⁵ რამდენიმე არასამთავრობო ორგანიზაციამ ოფიციალური განცხადებები გააკეთა და ამგვარი ინიციატივები დაგმო, რადგან მათი აზრით ეს ამომრჩეველთა ფართომასშტაბიან მოსყიდვას ნიშნავდა.

¹⁰⁶ 1990 წლის კოპენჰაგენის დოკუმენტის 5.4-ე პუნქტის მიხედვით „სახელმწიფო და პოლიტიკური პარტიები ნათლად უნდა იყვნენ ერთმანეთისგან განცალკევებული“. [ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ვენეციის კომისიის „სახელმძღვანელო პრინციპები საარჩევნო პროცესის დროს ადმინისტრაციული რესურსების არასათანადოდ გამოყენების აღკვეთისა და მათზე რეაგირების შესახებ“-ის II.B.1.1-ე პუნქტის მიხედვით: „საკანონმდებლო ჩარჩოში ეფექტური მექანიზმები უნდა არსებობდეს, რომლებითაც საჯარო მოხელეებს თავიანთი თანამდებობების ბოროტად გამოყენება აკრძალვებოდა; საუბარია მათ მიერ ოფიციალური საჯარო შეხვედრების გამოყენებაზე წინასაარჩევნო კამპანიის მიზნებისთვის \(მათ შორის საქველმოქმედო აქციებში მონაწილეობა ან ისეთ ღონისძიებებში ჩართვა, რომლებიც რომელიმე პოლიტიკური პარტიის ან კანდიდატის მხარდაჭერაზე ან მის წინააღმდეგ არის მიმართული\).“](#)

¹⁰⁷ ცესკომ და სასამართლო ორგანოებმა ვალდების ჩამოწერის ინიციატივის განხილვა მხოლოდ მეორე ტურის ჩატარების შემდეგ, „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ მიერ შემოტანილი საჩივრის საფუძველზე მოახდინეს. აღნიშნული საჩივარი არცერთმა ინსტანციამ არ დააკმაყოფილა.

¹⁰⁸ ორ რეგიონში საჯარო მოხელეებმა ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიას აცნობეს, რომ მათმა ხელმძღვანელებმა მათ ამომრჩეველთა სიების შეგროვება დაავალეს, გარდა ამისა ამ სიებში შესულ ადამიანებს „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატისთვის ხმის მიცემის პირობა უნდა დაედოთ. აღნიშნული საჯარო მოხელეების აღქმით მათ აიძულებდნენ ამის გაკეთებას, რადგან სხვა შემთხვევაში ისინი სამსახურს დაკარგავდნენ.

შესაბამისმა ორგანოებმა დროული რეაგირება უნდა მოახდინონ ამომრჩეველთა დაშინების, საჯარო მოხელეებზე ზეწოლის განხორციელების ან ამომრჩეველთა მოსყიდვის შესაძლო შემთხვევებზე. სასურველია, რომ ცესკომ და სხვა რელევანტურმა ორგანოებმა შესაბამისი სახის საინფორმაციო კამპანიები ჩაატარონ ხმის მიცემის ფარულობის უზრუნველყოფი მქენიზმების შესახებ.

XVIII. მედიის მუშაობა მეორე ტურის წინ

ა. საკანონმდებლო ჩარჩო

საკანონმდებლო ჩარჩოში მეორე ტურის წინ მედიის მუშაობა პირდაპირ დარეგულირებული არ არის, გარდა ამისა, მეორე ტურის ოფიციალურად გამოცხადებამდე პერიოდში მედიაში წინასაარჩევნო კამპანიის წარმოებასთან დაკავშირებით კანონმდებლობას სიცხადე აკლია. 30 ოქტომბერს საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ მაუწყებლებს აცნობა, რომ კომისიის აზრით, ყველა წინასაარჩევნო რეგულაცია მხოლოდ მას შემდეგ ამოქმედდებოდა, რაც ცესკო მეორე ტურის თარიღს ოფიციალურად გამოაცხადებდა. მაუწყებლების უმრავლესობამ საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის ამ ინტერპრეტაციას დაეთანხმა და მეორე ტურის გამოცხადებამდე წინასაარჩევნო მასალების ეთერში გადაცემას არ ახდენდა. ამან აღნიშნული მაუწყებლებისთვის შემოსავლის მიღების შესაძლებლობა შეამცირა. თუმცა *რუსთავი 2*-მა „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობისთვის“ უფასო საეთერო დროის გამოყოფა და ამ პარტიის ფასიანი რეკლამების ეთერში გაშვება 10 ნოემბერს დაიწყო, რადგან ტელეკომპანიის განცხადებით რეგულაციების არ არსებობა წინასაარჩევნო მასალების ეთერში გადაცემას არ ზღუდავდა.¹⁰⁹

რადგან საარჩევნო კოდექსით ნაციონალურ მაუწყებლებზე უფასო საეთერო დრო მხოლოდ სახელმწიფო დაფინანსების მიმღები პოლიტიკური პარტიების მიერ ნომინირებულ კანდიდატებს ეკუთვნით, მეორე ტურის წინ უფასო საეთერო დრო მხოლოდ „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კანდიდატს ეკუთვნოდა. თუმცა, ყველა ნაციონალურმა მაუწყებელმა *რუსთავი 2*-ისა და ტელეკომპანია *იბერიის* გარდა, „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილ კანდიდატს ნებაყოფლობით გამოუყო იმდენივე უფასო საეთერო დრო რამდენიც „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კანდიდატს.¹¹⁰ ტელეკომპანია *იმედი* „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კანდიდატს უფასო საეთერო დრო არ დაუთმო, რადგან *იმედი* ამ პარტიას 2007 წელს მის დარბევაში ადანაშაულებდა. ორივე კანდიდატმა უფასო და

¹⁰⁹ საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ *რუსთავი 2* გააფრთხილა წინასაარჩევნო კამპანიის ოფიციალურად დაწყებამდე ფასიანი პოლიტიკური რეკლამების ეთერში გაშვებისთვის.

¹¹⁰ ტელეკომპანია *იმერიამ* რეგულარული მაუწყებლობა 16 ოქტომბერს შეწყვიტა. სალიცენზიო მოთხოვნების შესრულების მიზნით ტელეკომპანია აგრძელებდა მხოლოდ კანონით მოთხოვნილი პოლიტიკური რეკლამების ეთერში გაშვებას.

ფასიანი საეთერო დრო ძირითადად ნეგატიური წინასაარჩევნო კამპანიის საწარმოებლად გამოიყენა.¹¹¹

ბ. მედია მონიტორინგის შედეგები

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მიერ მეორე ტურის წინ ჩატარებული მედია მონიტორინგის შედეგები აჩვენებს, რომ მთავარი მედია საშუალებების მიერ წინასაარჩევნო კამპანიის გაშუქება კიდევ უფრო მწვავე და მეტად პოლარიზებული გახდა.¹¹² კონკრეტულად, ტელეკომპანია *იმედმა* გამოაცხადა, რომ აღნიშნული ტელეარხი „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კანდიდატის გამარჯვების აღსაკვეთად აქტიურად იმუშავებდა, *იმედმა* საკუთარი მთავარი ახალი ამბების გამოშვებები და პრაიმ-ტაიმის სოციალურ-პოლიტიკური პროგრამები „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ და მისი კანდიდატის მკაცრი კრიტიკისთვის გამოიყენა.¹¹³ მისი პოლიტიკური ახალი ამბების დაახლოებით 34% „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობას“ ეხებოდა და გაშუქების ტონი თითქმის მთლიანად ნეგატიური იყო, მაშინ როცა „ქართულ ოცნებას“ და „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილ კანდიდატს *იმედმა* შესაბამისად 23% და 9% დაუთმო და გაშუქების ტონი ძირითადად დადებითი ან ნეიტრალური იყო. *რუსთავი 2* მკაცრად აკრიტიკებდა ხელისუფლებას, „ქართულ ოცნებას“ და „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილ კანდიდატს, რომლებსაც ამ ტელეკომპანიის პოლიტიკური ახალი ამბების შესაბამისად 17%, 32% და 9% დაეუთმო და გაშუქების ტონი ძირითადად ნეგატიური იყო. *რუსთავი 2-მა* „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობას“ თავისი პოლიტიკური ახალი ამბების დაახლოებით 24% დაუთმო და გაშუქების ტონი ძირითადად ნეიტრალური იყო.

„საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველმა არხმა“ „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობისა“ და მისი კანდიდატის წინააღმდეგ აშკარა მიკერძოებულობა, ხოლო „ქართული ოცნებისა“ და ამ პარტიის მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის მიმართ კი სიმპათიები

¹¹¹ ტელეკომპანია *ობიექტივი* „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ თითოეულ რეკლამას თან ურთავდა „საქართველოს პატრიოტთა ალიანსის“ წევრთა განცხადებებს, რომლებითაც ისინი „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ რეკლამების უსაფუძვლოებას ამტკიცებდნენ და ამ პარტიას გმობდნენ. გარდა ამისა, აღნიშნულმა ტელეარხმა ეთერში გაუშვა გარკვეული რაოდენობის არაიდენტიფიცირებული ნეგატიური რეკლამები, რომლებიც „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ წინააღმდეგ იყო მიმართული და რომლებშიც ამ პარტიის საწინააღმდეგო საპროტესტო აქციებში მონაწილეობისკენ მოწოდებები ისმოდა. ამ ქმედებისთვის საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ აღნიშნული ტელეკომპანია დააჯარიმა.

¹¹² ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ მედია მონიტორინგი 30 ოქტომბერს განაახლა.

¹¹³ ტელეკომპანია *იმედი* საკუთარ ახალი ამბების გადაცემებში და ასევე ვებგვერდზე აცხადებდა, რომ „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კანდიდატის გამარჯვების შემთხვევაში იგი შეიწყალებდა მათ ვინც „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ კრიმინალურ რეჟიმთან, ძალადობასთან, რეკეტთან და ტელეკომპანიის დარბევასთან იყვნენ დაკავშირებული.“

გამოავლინა.¹¹⁴ მართალია საზოგადოებრივმა მაუწყებელმა „ერთიან ნაციონალურ მოძრაობას“, „ქართულ ოცნებას“ და „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილ კანდიდატს მთლიანობაში თავისი ახალი ამბების 30% თანაბრად გაუნაწილა, მაგრამ გაშუქების ტონი განსხვავებული იყო, „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ მიმართ ეს ტონი ძირითადად ნეგატიური, ხოლო „ქართული ოცნებისა“ და მის მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის მიმართ პოზიტიური ან ნეიტრალური იყო. როგორც „საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველმა არხმა“ ისე ტელეკომპანია *იმედმა* თავიანთი პოლიტიკური ახალი ამბების დაახლოებით მეოთხედი მთავრობის საქმიანობის გაშუქებას დაუთმეს, რომლის დროს მომავალი სოციალური ინიციატივები იყო ხაზგასმული. ტელეკომპანია *პირველი* საკუთარ ახალი ამბების გამოშვებებში ორივე პარტიის და კანდიდატის საქმიანობის უფრო ნეიტრალურ და ფაქტებზე დაფუძნებულ გაშუქებას ახდენდა. ამ ტელეარხზე გამართული თოქშოუები „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ და „ქართული ოცნების“ წარმომადგენლებს შორის დამატებითი დებატების პლატფორმა იყო. მართალია ტელეკომპანია *აჭარის* მიერ ორივე კანდიდატის საქმიანობის გაშუქების ტონი ძირითადად ნეიტრალური იყო, თუმცა ამ ტელეარხმა მნიშვნელოვნად უფრო მეტი დრო „ქართული ოცნების“ და მის მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის საქმიანობის გაშუქებას (შესაბამისად 27% და 4%) დაუთმო ვიდრე „ერთიან ნაციონალურ მოძრაობას“ (19%).

მართალია ონლაინ მედია ნაკლებად პოლარიზებული იყო, თუმცა *IPN*-ი „ქართული ოცნებისა“ და მთავრობის აქტივობების ფართოდ გაშუქებას აგრძელებდა და კეთილგანწყობას იჩენდა „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის მიმართ. იმ დროს როცა *ნეტგაზეთი* ყველაზე დაბალანსებულ მედია საშუალებად რჩებოდა, *on.ge*-მ „ქართული ოცნებისა“ და ამ პარტიის მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის საქმიანობის გაშუქებას „ერთიან ნაციონალურ მოძრაობასთან“ შედარებით ორჯერ მეტი დრო დაუთმო.

¹¹⁴ მაუწყებლობის შესახებ კანონის მე-16 მუხლის მიხედვით, საზოგადოებრივმა მედიამ „სატელევიზიო პროგრამების სარედაქციო დამოუკიდებლობა, სამართლიანობა და მიუკერძოებლობა და ხელისუფლების ან პოლიტიკური [...] ზეგავლენისგან დამოუკიდებლობა უნდა უზრუნველყოს“. [ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია CM/Rec\(2007\)15 „მედიაში წინასაარჩევნო კამპანიის გაშუქებასთან დაკავშირებული ზომების შესახებ“-ის](#) მე-4 პუნქტი სახელმწიფო ორგანოების მფლობელობაში მყოფ მედია საშუალებებს საარჩევნო კამპანიების „სამართლიანად, დაბალანსებულად და მიუკერძოებლად, კონკრეტული პოლიტიკური პარტიისა თუ კანდიდატის დისკრიმინაციის ან მხარდაჭერის გარეშე გაშუქებას“ ურჩევს. [აზრისა და გამოხატვის თავისუფლების საკითხებში გაეროს სპეციალური მომხსენებლისა და მედიის თავისუფლების საკითხებში ეუთოს წარმომადგენლის 2009 წლის ერთობლივ განცხადებაში მედიისა და არჩევნების შესახებ](#) ხაზგასმით არის აღნიშნული, რომ საზოგადოებრივმა მედიამ „მიუკერძოებლობისა და ბალანსის მკაცრი წესები უნდა დაიცვას, განსაკუთრებით წინასაარჩევნო პერიოდში მმართველი პარტიის(ების) და სამთავრობო გადაწყვეტილებების თუ ქმედებების გაშუქებისას.“

XIX. კენჭისყრის დღე (მეორე ტური)

28 ნოემბერს კენჭისყრა 3,637 ჩვეულებრივ საარჩევნო უბანზე გაიმართა. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია 82 საარჩევნო უბნის გახსნას, 765 საარჩევნო უბანზე ხმის მიცემის პროცესს, 77 უბანზე ხმების დათვლის პროცესს და 67 საოლქო საარჩევნო უბანზე შედეგების შეჯამების პროცესს დაესწრო.

ა. საარჩევნო უბნების გახსნა და ხმის მიცემის პროცესი

საარჩევნო უბნების გახსნა პოზიტიურად შეფასდა მონიტორინგს დაქვემდებარებულ ყველა საარჩევნო უბანზე ხუთის გარდა. მეორე ტურში საარჩევნო უბნების გახსნისას შეყოვნების შემთხვევები აშკარად შემცირებული იყო.¹¹⁵ გარკვეული პროცედურული პრობლემები მაინც დაფიქსირდა, კონკრეტულად, საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრებმა ამომრჩეველთა რაოდენობა (12 შემთხვევა) ან მიღებული ბიულეტენების ოდენობა არ გამოაცხადეს; 2 შემთხვევაში საკონტროლო სიების თანდართვა არ მომხდარა. პირველი ტურის მსგავსად საუბნო საარჩევნო კომისიების ოპოზიციური პარტიების მიერ დანიშნულმა წევრებმა მოვალეობების განაწილების მიზნით ჩატარებულ კენჭისყრაში მონაწილეობაზე უარი განაცხადეს ან მათზე დაკისრებული ფუნქციის შესრულებაზე თქვეს უარი, რადგან მათ არ სურდათ გადასატან ყუთზე ყოფილიყვნენ მიმაგრებული (11 შემთხვევა). საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრთა მიერ პროცედურების ცოდნა ძალიან დადებითად შეფასდა, შემთხვევების 95%-ში ამ მხრივ შეფასებები დადებითი იყო.

მონიტორინგს დაქვემდებარებულ 765 საარჩევნო უბნიდან უმეტესობაში (97%) ხმის მიცემის პროცესი დადებითად შეფასდა. მართალია პროცედურები ძირითადად დაცული იყო, მონიტორინგს დაქვემდებარებული საარჩევნო უბნების 10.6%-ში ზოგადი ატმოსფერო ნეგატიურად იქნა შეფასებული. აღნიშნული უარყოფითი შეფასებები ძირითადად ხალხმრავლობით (57 შემთხვევა), საარჩევნო უბნებზე დამაბულობით (21 შემთხვევა) და ადგილობრივი დამკვირვებლებისა და ორივე კანდიდატის წარმომადგენლების მიერ საუბნო საარჩევნო კომისიების მუშაობაში ჩარევით (25 შემთხვევა) იყო განპირობებული. მარკირების მქონე ამომრჩევლებისთვის ხმის მიცემის პროცესში ნების დართვის ექვსი და ჯგუფურად ხმის მიცემის რვა შემთხვევა იქნა დაფიქსირებული. ასევე დაფიქსირდა ხმის მიცემის პროცესის ჩაშლის მცდელობის სამი შემთხვევა; 10 შემთხვევაში ამომრჩევლების მიერ საკუთარი ბიულეტენებისთვის ფოტოების გადაღება იქნა აღრიცხული, რაც საარჩევნო კოდექსით აკრძალული ქმედებაა.

კანონის შესაბამისად, მოქმედი პირადობის დამადასტურებელი ბარათების არ მქონე ამომრჩევლებს ან იმ პირებს, რომლებიც ამომრჩეველთა სიებში არ იყვნენ (შესაბამისად 17 და

¹¹⁵ შემთხვევების უმრავლესობაში შეყოვნება მაქსიმუმ 15 წუთს გაგრძელდა.

15 შემთხვევა), ხმის მიცემის საშუალება არ მიეცათ.¹¹⁶ რადგან ადმინისტრაციული საზღვრის გადმოკვეთა შესაძლებელი იყო, აფხაზეთიდან გადმოსულ ამომრჩევლებს, რომლებსაც მოქმედი პირადობის დამადასტურებელი ბარათები გააჩნდათ, არჩევნებზე მონაწილეობის მიღების შესაძლებლობა ჰქონდათ. მეორე ტურში გაიზარდა იმ ამომრჩევლების ოდენობა, რომლებმაც გადასატანი საარჩევნო ყუთები მოითხოვეს, საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიამ დააფიქსირა შემთხვევები როდესაც მობილურ სიებში ისეთი ახალგაზრდა ამომრჩევლები იყვნენ შეყვანილი, რომლებიც არ საჭიროებდნენ ან რომლებსაც არ მოუთხოვიათ გადასატანი საარჩევნო ყუთები.¹¹⁷

მართალია კენჭისყრის დღეს საარჩევნო კამპანიის წარმოება აკრძალული არ არის, „ქართული ოცნების“ თავმჯდომარემ ფართომასშტაბიანი სატელეფონო და ტექსტური შეტყობინებების კამპანია მოაწყო. ისევე როგორც პირველ ტურში, დაკვირვების შედეგად დადასტურდა კოორდინატორების მიერ იმ ამომრჩეველთა სიების შეგროვების პრაქტიკა, რომლებსაც მათი კანდიდატის მხარდაჭერა იყო მოსალოდნელი. მონიტორინგს დაქვემდებარებული საარჩევნო უბნების 16%-ში საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლებმა დააფიქსირეს პირები, რომლებიც საარჩევნო უბნების გარეთ ამომრჩეველთა აღრიცხვას ახდენდნენ (ორივე კანდიდატის სასარგებლოდ), თუმცა უფრო ხშირად ეს პირები „ქართული ოცნების“ მიერ მხარდაჭერილი კანდიდატის სასარგებლოდ მოქმედებდნენ. გარდა ამისა, საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლებმა ბევრ სხვადასხვა რაიონში მუნიციპალური ხელისუფლების ორგანოების მიერ ამ კოორდინატორთა ქმედებების მართვა დააფიქსირეს. ზოგ შემთხვევაში აღნიშნულ სიებში ამომრჩეველთა ის ფოტოები იყო შეტანილი, რომლებიც პარტიების მიერ ცესკოსგან მიღებულ ამომრჩეველთა სიებში ფიგურირებდა. რამდენიმე შემთხვევაში ამომრჩევლებმა მათ მიერ შევსებული ბიულეტენები საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრებს ან ადგილობრივ დამკვირვებლებს აჩვენეს. ამ შემთხვევებმა კიდევ უფრო გაზარდა ეჭვები ამომრჩეველთა მიერ ზეწოლისგან თავისუფლად და დასჯის შიშის გარეშე ხმის მიცემის უნართან დაკავშირებით.

ამომრჩევლის მიერ საკუთარი ხმის დასჯის შიშის გარეშე მიცემის უზრუნველსაყოფად, სასურველია წინასაარჩევნო კამპანიის დროს ე.წ. „სიჩუმის პერიოდის“ დაწესებისა და საარჩევნო უბნების გარშემო შესაბამისი პერიმეტრების (სადაც საარჩევნო კამპანიის წარმოება და ამომრჩეველთა აღრიცხვა აკრძალვება) მოწყობის შესაძლებლობის განხილვა მოხდეს.

¹¹⁶ ერთ-ერთ პენიტენციურ დაწესებულებაში დამკვირვებლებმა დააფიქსირეს, რომ პატიმრების დიდ რაოდენობას მეორე ტურში ხმის მიცემის საშუალება მიეცათ, რადგან მათ ცოტა ხნით ადრე პირადობის დამადასტურებელი ახალი ბარათები მიიღეს (ასეთ პატიმართა რაოდენობამ 546 შეადგინა, მაშინ როცა პირველ ტურში ამ დაწესებულებაში ხმა 132-მა პატიმარმა მისცა).

¹¹⁷ მაგალითად ოპოზიციურმა პარტიებმა ოფიციალური საჩივარი დაწერეს თბილისში გადასატანი საარჩევნო ყუთის მობილურ სიაში ახალგაზრდა ამომრჩევლების შეყვანასთან დაკავშირებით (მე-5 საარჩევნო ოლქი).

პარტიების წარმომადგენლები და ადგილობრივი დამკვირვებლები მონიტორინგს დაქვემდებარებული საარჩევნო უბნების 93%-ში იმყოფებდნენ, რაც პროცესის გამჭვირვალობას უწყობდა ხელს. რადგან მეორე ტურში პარტიების წარმომადგენელთა რაოდენობა შეზღუდული იყო, როგორც ჩანს ორივე კანდიდატმა საარჩევნო უბნებზე საკუთარი მხარდამჭერები ადგილობრივი დამკვირვებლების სახითაც მიავლინეს. მონიტორინგს დაქვემდებარებული საარჩევნო უბნების 52%-ში საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლებმა იმის აშკარა ნიშნები დააფიქსირეს, რომ ადგილობრივი დამკვირვებლები პარტიულ ინტერესებს წარმოადგენდნენ.

ბ. ხმების დათვლა

საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლებმა ხმების დათვლის პროცესი დადებითად მონიტორინგს დაქვემდებარებული 77 საარჩევნო უბნიდან 70-ში შეაფასეს. ყველა უბანი (10-ის გარდა) დროულად დაიხურა. საუბნო საარჩევნო კომისიები ზოგადად პროცედურებს იცავდნენ, თუმცა გარკვეულ პროცედურულ პრობლემებს ჰქონდა ადგილი, მაგალითად: ბიულეტენების ნამდვილობის დადგენა კენჭისყრის გარეშე (22 შემთხვევა), გამოუყენებელი ბიულეტენების არ გაუქმება (10 შემთხვევა) და ბოლომდე შეუვსებელი ოქმების ხელმოწერა (6 შემთხვევა). 8 საარჩევნო უბანზე ხმების დათვლის დაწყებამდე ყველა საარჩევნო ყუთის შიგთავსის ერთმანეთთან შერევა არ მომხდარა, ხოლო 9 საარჩევნო უბანზე ყველა ბიულეტენზე გაკეთებული არჩევანის ხმამაღლა გამოცხადება არ მომხდარა. ადგილობრივი დამკვირვებლებისა და პარტიების წარმომადგენლების მიერ ხმების დათვლის პროცესში ჩარევის 11 შემთხვევა დაფიქსირდა. მართალია ეს კანონით ნებადართულია, მონიტორინგს დაქვემდებარებული საარჩევნო უბნების ორ მესამედში დამატებითი წარწერების მქონე ბიულეტენები (ისეთი წარწერები, რომლებითაც ამომრჩევლის პოტენციურად იდენტიფიცირება იყო შესაძლებელი) ნამდვილად ჩაითვალა. სამ შემთხვევაში ბიულეტენების ნამდვილობის თანმიმდევრულად დადგენა არ მომხდარა.

ხმის მიცემის პროცესის პატიოსნების გასაძლიერებლად, შესაძლებელია, რომ საარჩევნო კოდექსით ნათლად იყოს განსაზღვრული საარჩევნო ბიულეტენების ნამდვილობის კრიტერიუმები. ხმის მიცემის ფარულობის უზრუნველსაყოფად, ისეთი დამატებითი წარწერების მქონე ბიულეტენები, რომლებითაც ამომრჩევლის პოტენციურად იდენტიფიცირება შეიძლება, ბათილად უნდა ჩაითვალოს.

მონიტორინგს დაქვემდებარებული საარჩევნო უბნების ორ მესამედში არცერთი კანდიდატის წარმომადგენელს არ დაევალა საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრებისთვის ხმების დათვლის პროცესში დახმარების გაწევა, რაც მეორე ტურისთვის დადგენილ პროცედურებს ეწინააღმდეგებოდა.¹¹⁸ ხმების დათვლის პროცესი გამჭვირვალე იყო დამკვირვებლებისა და კანდიდატების წარმომადგენლებისთვის. თუმცა 13 შემთხვევაში საარჩევნო უბნებზე დაკვირვებისთვის დადგენილი ორმეტრიანი მინიმალური დისტანცია დაცული არ იყო, რის

¹¹⁸ ზოგ შემთხვევაში ეს იმის გამო მოხდა, რომ წარმომადგენლები ადგილზე არ იმყოფებოდნენ.

შედეგად ხმების დათვლაზე ზედამხედველობის საშუალება ორზე მეტ ადგილობრივ დამკვირვებელს მიეცა, რაც კანონს ეწინააღმდეგება. ამან მონიტორინგს დაქვემდებარებულ ექვს საარჩევნო უბანზე დამაბულობა გამოიწვია.

ისევე როგორც პირველ ტურში, საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლებს საარჩევნო უბნების დიდ უმრავლესობაში ოქმების ასლების მიღების შესაძლებლობა ჰქონდათ. თუმცა მონიტორინგს დაქვემდებარებული 74 საარჩევნო უბნიდან 31-ში ოქმების ასლები საჯაროდ გამოკრული არ ყოფილა, რამაც გამჭვირვალობა შეზღუდა.

გ. შედეგების შეჯამება

საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლებმა შედეგების შეჯამების პროცესი ეფექტიანად და კარგად ორგანიზებულად შეაფასეს და ზოგადი პროცესი დადებითად დაახასიათეს მონიტორინგს დაქვემდებარებულ 67 საოლქო საარჩევნო კომისიაში.¹¹⁹ დამკვირვებლების მიერ რამდენიმე პრობლემა დაფიქსირდა: არასათანადო ინფრასტრუქტურით გამოწვეული დამაბულობის შემთხვევები, საუბნო საარჩევნო კომისიებისგან მიღებულ ოქმებში ციფრების არასწორი დაჯამება და საუბნო საარჩევნო კომისიებიდან მიღებულ მასალებზე ლუქის არ არსებობა. საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლებმა შედეგების შეჯამების პროცესში იმდენივე ოდენობის ადგილობრივი დამკვირვებელი დააფიქსირეს რამდენიც ხმის მიცემის პროცესში, მაშინ როცა კანდიდატებისა და პარტიების წარმომადგენლები შედეგების შეჯამების პროცესს მონიტორინგს დაქვემდებარებულ 24 საოლქო საარჩევნო კომისიაში არ ესწრებოდნენ. ცესკომ საკუთარ ვებგვერდზე შედეგების ოქმების გამოქვეყნება 22:00-დან დაიწყო და პირველი წინასწარი შედეგები 23:40-ზე გაასაჯაროვა.

XX. არჩევნების შემდეგ განვითარებული მოვლენები

მეორე ტურის შემდეგ საოლქო საარჩევნო კომისიებში სულ 473 საჩივარი შევიდა, რომლებიც ძირითადად ხმის მიცემის და ხმების დათვლის დროს დაფიქსირებულ პროცედურულ დარღვევებს, საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრთა შორის ფუნქციების განაწილებას, შედეგების ოქმებსა და მათ შევსებას ეხებოდა.¹²⁰ ბევრი საჩივარი ზოგადი ხასიათის იყო და მათში დარღვევების დამადასტურებელი კონკრეტული ფაქტები ან მტკიცებულებები არ იყო მოყვანილი. 136 შემთხვევაში საოლქო საარჩევნო კომისიებმა სარჩელები მთლიანად ან ნაწილობრივ დააკმაყოფილეს, ხოლო 229 სარჩელი უსაფუძვლობის მიზეზით არ

¹¹⁹ ზოგიერთ შემთხვევაში, როდესაც საუბნო საარჩევნო კომისიებიდან შემოსულ ოქმებთან დაკავშირებით საჩივრები დაიწერა, საოლქო საარჩევნო კომისიებმა შედეგების შეჯამების პროცესი დილაამდე შეაჩერეს.

¹²⁰ 220 საჩივარი ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა, ხოლო დანარჩენი კი პარტიების წარმომადგენლებმა შეიტანეს. ყველაზე მეტი საჩივარი გურჯაანის, ქუთაისის, მარნეულის, კრწანისის და ზუგდიდის საოლქო საარჩევნო კომისიებში შევიდა. 36-ივე საჩივარი, რომელთა ავტორები ხმების ხელახლა დათვლას ითხოვდნენ, უარყოფილი იქნა.

დაკმაყოფილდა. 105 საჩივარი ისეთი პროცედურული მიზეზების გამო არ დაკმაყოფილდა, როგორცაა კანონიერი საფუძვლების არ ქონა, საჩივრის არასწორ ორგანოში შეტანა ან ვადების დარღვევა. საოლქო საარჩევნო კომისიების 9 გადაწყვეტილება სასამართლოებში გასაჩივრდა თუმცა უშედეგოდ. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ როგორც საოლქო საარჩევნო კომისიების ისე სასამართლოების მხრიდან საჩივრების საფუძვლიანად გამოძიების და მათი არსებითად განხილვის ნაკლებობა დააფიქსირა.

„ერთიანმა ნაციონალურმა მოძრაობამ“ 20 საოლქო საარჩევნო კომისიის საბოლოო ოქმი გაასაჩივრა, პარტიის აზრით კენჭისყრის დღეს ადგილი ჰქონდა მრავალ სხვადასხვა პროცედურულ დარღვევას ისევე როგორც სხვადასხვა სახის დარღვევას წინასაარჩევნო პერიოდში, მაგალითად „ქართული ოცნების“ მიერ ამომრჩეველთა მოსყიდვა, ადმინისტრაციული რესურსების ბოროტად გამოყენება და ამომრჩეველებზე განხორციელებული ზეწოლა.¹²¹ ცესკომ აღნიშნული საჩივარი უსაფუძვლობის მიზეზით არ დააკმაყოფილა, თბილისის საქალაქო სასამართლომ და შემდეგ თბილისის სააპელაციო სასამართლომ ცესკოს ეს გადაწყვეტილება ძალაში დატოვეს.

არჩევნების შედეგების ოფიციალურად გამოცხადებამდე „ერთიანმა ნაციონალურმა მოძრაობამ“ თბილისის საქალაქო სასამართლოს ფართომასშტაბიანი დარღვევების მიზეზით ქალბატონი ზურაბიშვილის რეგისტრაციიდან მოხსნის თხოვნით მიმართა, კონკრეტულად „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“ აქცენტს „ქართული ოცნების“ მიერ კრედიტების ჩამოწერის პროგრამის დაანონსებაზე აკეთებდა, რადგან პარტიის აზრით ეს ამომრჩეველთა მოსყიდვას ნიშნავდა. აღნიშნული საქმე ღია სხდომაზე იქნა განხილული და მომჩივანს საკუთარი არგუმენტების წარმოდგენის შესაძლებლობა ჰქონდა.¹²² ცესკო აცხადებდა, რომ „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობას“ დარღვევების და მათში ქალბატონი ზურაბიშვილის ჩართულობის დამადასტურებელი საკმარისი მტკიცებულებები წარმოდგენილი არ ჰქონია; გარდა ამისა, ცესკოს აზრით ამ სავარაუდო დარღვევებს საბოლოო შედეგებზე ზეგავლენა არ მოუხდენიათ. სასამართლომ სარჩელი მტკიცებულებების არ არსებობის საფუძველზე არ დააკმაყოფილა და განაცხადა, რომ „ქართული ოცნების“ განცხადება კრედიტების ჩამოწერის თაობაზე ქალბატონი ზურაბიშვილის სასარგებლოდ ამომრჩეველთა მოსყიდვად ვერ ჩაითვლებოდა, რადგან ეს მის მხარდასაჭერად არ გაკეთებულა, არამედ უბრალოდ მთავრობის სამომავლო გეგმებს წარმოადგენდა. თბილისის სააპელაციო სასამართლომ ეს გადაწყვეტილება ძალაში დატოვა.

¹²¹ მთაწმინდის, ვაკის, საბურთალოს, კრწანისის, ისნის, სამგორის, ჩუღურეთის, დიდუბის, ნაძალადევის, გლდანის, საგარეჯოს, გურჯაანის, სიღნაღის, დედოფლისწყაროს, ლაგოდეხის, ყვარლის, თელავის, ახმეტის, თიანეთის და რუსთავის საარჩევნო ოლქები.

¹²² „ერთიანმა ნაციონალურმა მოძრაობამ“ სავარაუდოდ ქალბატონი ზურაბიშვილის სასარგებლოდ სურსათის განაწილების ვიდეო კადრები, მმართველი პარტიის მიერ კრედიტების ჩამოწერის შესახებ გაკეთებული განცხადება და ასევე ადგილობრივი და საერთაშორისო დამკვირვებლების განცხადებები წარმოადგინა.

29 ნოემბერს ცესკომ არჩევნების წინასწარი შედეგები გამოაცხადა, რომელთა მიხედვით გამარჯვება მმართველი პარტიის მიერ მხარდაჭერილმა კანდიდატმა მოიპოვა. ოპოზიციურმა კოალიციამ არჩევნების შედეგები არ სცნო და ამის მიზეზად კენჭისყრის დღეს დაფიქსირებული მრავალი დარღვევა დაასახელა.¹²³ 2 დეკემბერს ოპოზიციურმა კოალიციამ თბილისში მშვიდობიანი მიტინგი მოაწყო, რომელსაც დაახლოებით ხუთი ათასი ადამიანი დაესწრო.

14 დეკემბერს ცესკომ არჩევნების საბოლოო შედეგები გამოაცხადა. „ერთიანმა ნაციონალურმა მოძრაობამ“ არჩევნების შედეგები თბილისის საქალაქო სასამართლოში გაასაჩივრა, ამის მიზეზად პარტია წინასაარჩევნო კამპანიის განმავლობაში და კენჭისყრის დღეს დაფიქსირებულ სხვადასხვა დარღვევას ასახელებდა და ასევე აცხადებდა, რომ ცესკომ თავისუფალი და სამართლიანი არჩევნების პირობები ვერ შექმნა. აღნიშნული სარჩელი უსაფუძვლოდ მიზეზით არ დაკმაყოფილდა, სასამართლოს შემდგომმა ინსტანციამ თბილისის საქალაქო სასამართლოს ეს გადაწყვეტილება უცვლელად დატოვა. საქართველოს პირველი ქალი პრეზიდენტის ინაუგურაცია 16 დეკემბერს გაიმართა.

XXI. რეკომენდაციები

ქვემოთ ჩამოთვლილი რეკომენდაციები, რომლებიც წინამდებარე დოკუმენტის სხვადასხვა ნაწილშია მოცემული, საქართველოში არჩევნების ჩატარების გაუმჯობესების და მათი ეუთოს წინაშე აღებულ ვალდებულებებთან და დემოკრატიული არჩევნების სხვა საერთაშორისო ვალდებულებებთან და სტანდარტებთან სრულ შესაბამისობაში მოსაყვანად გაიცა. აღნიშნული რეკომენდაციები დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის მიერ წარსულში გაცემულ ჯერ კიდევ შეუსრულებელ რეკომენდაციებთან ერთად უნდა იქნას განხილული. კერძოდ, საუბარია ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის მიერ 2016 წლის საპარლამენტო და 2017 წლის ადგილობრივი არჩევნების შემდეგ გამოცემულ საბოლოო ანგარიშებზე. დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი მზად არის დახმარება გაუწიოს საქართველოს ხელისუფლებას საარჩევნო პროცესის შემდგომ გაუმჯობესებაში და ასევე მოცემულ და წინა ანგარიშებში მოცემული რეკომენდაციების შესრულებაში.¹²⁴

¹²³ ოპოზიციური კოალიციის მიერ დასახელებულ დარღვევებს შორის იყო ადმინისტრაციული რესურსების ფართომასშტაბიანი გამოყენება, ამომრჩეველთა მასობრივი მოსყიდვა და დაშინება და ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევა.

¹²⁴ ეუთოს 1999 წლის სტამბოლის დოკუმენტის 25-ე პუნქტის მიხედვით, ეუთოს წევრმა სახელმწიფოებმა „დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნების შეფასებისა და რეკომენდაციების დროულად შესრულების“ ვალდებულება აიღეს. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია მანამდე გაცემული რეკომენდაციების შესრულებას შემდეგნაირად აფასებს: 2017 წლის ადგილობრივი არჩევნების საბოლოო ანგარიშში მოცემული რეკომენდაციებიდან მე-10, მე-14, მე-15 და 21-ე რეკომენდაციები

ა. პრიორიტეტული რეკომენდაციები

1. სასურველია, რომ მოხდეს საარჩევნო კანონმდებლობის ყოვლისმომცველი გადახედვა არსებული ნაკლოვანებებისა და ორაზროვნობის აღმოსაფხვრელად, ეთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისისა და ევროპის საბჭოს რეკომენდაციების შესასრულებლად და კანონის თანაბრად აღსრულების უზრუნველსაყოფად. ნებისმიერი საარჩევნო რეფორმა ინკლუზიურად და შემდგომ არჩევნებამდე დიდი ხნით ადრე უნდა განხორციელდეს.
2. შესაძლებელია საარჩევნო ადმინისტრაციის ყველა დონეზე საარჩევნო კომისიების წევრთა რაოდენობის რეალურად საჭირო ოდენობის მიხედვით განსაზღვრა მოხდეს. თუ პარტიები საარჩევნო კომისიების წევრთა დასახელების უფლებას შეინარჩუნებენ, შესაძლებელია კომისიის წევრთა დანიშვნის ფორმულის ისე გადახედვა, რომ უფრო დაბალანსებული პოლიტიკური წარმომადგენლობა იქნას უზრუნველყოფილი და ხელი შეეწყოს მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებული აღქმების გაძლიერებას.
3. სახელმწიფოსა და პარტიის ერთმანეთისგან მკვეთრი განცალკევების უზრუნველსაყოფად, სასურველია რომ მოხდეს ისეთი ეფექტური და დროული მექანიზმის ჩამოყალიბება, რომლითაც მიუკერძოებელი და კომპეტენტური ორგანოს წინაშე ადმინისტრაციული რესურსების არასათანადოდ გამოყენებასთან დაკავშირებული საჩივრების განხილვა მოხდება, აღნიშნულ ორგანოს, საჭიროების შემთხვევაში, შესაბამისი სანქციების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების უფლება უნდა გააჩნდეს.
4. სიძულვილის ენის და ქსენოფობიის შესაძლო გავრცელების აღსაკვეთად, სასურველია, რომ წინასაარჩევნო კამპანიის დროს მისაღები ენის ნორმებთან დაკავშირებით რეგულაციები იქნას განვითარებული. ხელისუფლების შესაბამის ორგანოებს სიძულვილის ენის გამოყენების შესაძლო შემთხვევების განხილვისა და საჭიროების შემთხვევაში სანქციების დროულად გამოყენების შესაძლებლობა უნდა გააჩნდეთ.
5. წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსების ეფექტურად ზედამხედველობის და გამჭვირვალობის გასაუმჯობესებლად, საჭიროა, რომ კანონმდებლობა დაჩქარებულ

ძირითადად შესრულებულია, ხოლო 1, მე-3, მე-12, მე-13, მე-16, 25-ე და 26-ე რეკომენდაციები ნაწილობრივ შესრულდა; 2016 წლის საპარლამენტო არჩევნების საბოლოო ანგარიშში მოცემული რეკომენდაციებიდან მე-11 რეკომენდაცია სრულად შესრულდა, მე-14 რეკომენდაცია ძირითადად შესრულდა, ხოლო 1, მე-2, მე-4, მე-9, მე-13, მე-18, მე-20, 28-ე, 30-ე, 32-ე და 35-ე რეკომენდაციები ნაწილობრივ შესრულდა. 2013 წლის საპრეზიდენტო არჩევნების საბოლოო ანგარიშში მოცემული რეკომენდაციებიდან მე-6 რეკომენდაცია სრულად შესრულდა, მე-19 და მე-20 რეკომენდაციები ძირითადად შესრულებულია, ხოლო მე-8, მე-11, მე-13 და მე-15 რეკომენდაციები ნაწილობრივ შესრულდა.

ვადებს ითვალისწინებდეს, რომელთა ფარგლებშიც სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა წინასარჩევნო კამპანიის დაფინანსების წესების დარღვევებზე რეაგირება და საკუთარი დასკვნების გამოქვეყნება უნდა მოახდინოს; გარდა ამისა, სასურველია, რომ კანონმდებლობა სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის ხელისუფლების სხვა ორგანოებთან თანამშრომლობას ცხადად არეგულირებდეს, რათა შესაბამის ინფორმაციაზე დროული წვდომა იქნას გარანტირებული.

6. მედიის მარეგულირებელი ორგანოს გადაწყვეტილებები და იურიდიული მოსაზრებები საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს. სანქციებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების განხილვა საჯარო სხდომებზე უნდა ხდებოდეს სადაც მედია საშუალებებს საკუთარი მოსაზრებების წარმოდგენის შესაძლებლობა უნდა მიეცეთ. მაუწყებლებთან განხორციელებული ნებისმიერი ოფიციალური კომუნიკაციის იურიდიული სტატუსი ნათლად უნდა იყოს განსაზღვრული.
7. სასურველია საარჩევნო დავების გადაწყვეტასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ჩარჩოს გადახედვა, რათა საჩივრებთან დაკავშირებული პროცედურების გამარტივება და საჩივრების მიღებაზე არსებული შეზღუდვების გაუქმება მოხდეს. ყველას, ვისი საარჩევნო უფლებების დარღვევა მოხდა, უნდა გააჩნდეს საჩივრის შეტანის უფლება.
8. სასურველია, რომ საარჩევნო კომისიები და სასამართლოები კანონის ზედმეტად ფორმალისტურად ინტერპრეტირებას მოერიდონ და შესაბამისი ყურადღება მიაქციონ ყველა საჩივრის არსს, რითაც ეფექტური იურიდიული დაცვის უფლება იქნება პატივცემული. სამართლებლივი სიცხადის უზრუნველსაყოფად სასურველია, რომ საარჩევნო კომისიებმა და სასამართლოებმა კანონი თანმიმდევრულად გამოიყენონ.
9. ამომრჩევლის მიერ საკუთარი ხმის დასჯის შიშის გარეშე მიცემის უზრუნველსაყოფად, სასურველია წინასაარჩევნო კამპანიის დროს ე.წ. „სიჩუმის პერიოდის“ დაწესებისა და საარჩევნო უბნების გარშემო შესაბამისი პერიმეტრების (სადაც საარჩევნო კამპანიის წარმოება და ამომრჩეველთა აღრიცხვა აიკრძალება) მოწყობის შესაძლებლობის განხილვა მოხდეს.
10. როგორც ეს ადრე გაცემულ რეკომენდაციებში იყო აღნიშნული, სასურველია საარჩევნო კოდექსში შესწორებების შეტანა, რომლებითაც შესაძლო მეორე ტურის ყველა ასპექტი იქნება დარეგულირებული.

ბ. სხვა რეკომენდაციები

საარჩევნო ადმინისტრაცია

11. შესაძლებელია რომ ქვედა დონის საარჩევნო კომისიების წევრთა შერჩევის პროცედურები და კრიტერიუმები კიდევ უფრო დაიხვეწოს კანონმდებლობაში და ცესკოს მიერ, მათ შორის შესაძლებელია შერჩევის პროცესისთვის მეტი დროის გამოყოფა და ამ პროცესის მეტი გახსნილობის და ინკლუზიურობის უზრუნველყოფა.

ამომრჩეველთა რეგისტრაცია

12. სასამართლოს მიერ ფსიქიური დაავადების საფუძველზე ქმედუუნაროდ გამოცხადებული (და ამის გამო სტაციონარში მყოფი) ყველა პირისთვის ხმის მიცემის უფლების ერთიანად ჩამორთმევის გადაწყვეტილება გადასახედია.
13. შესაძლებელია უსაფრთხო მექანიზმის შემოღება, რომელიც ხმის მიცემის საშუალებას მისცემს იმ პირებს, რომლებიც კენჭისყრის დღეს თავისი ოფიციალური საცხოვრებელი ადგილისგან მოშორებით იქნებიან, განსაკუთრებით მაშინ როდესაც ეს პირები ქვეყანაში იქნებიან. ასევე შესაძლებელია ამომრჩევლებისთვის საკუთარი საარჩევნო მისამართის დროებით ცვლილების საშუალების მიცემა.

კანდიდატების რეგისტრაცია

14. კანდიდატების რეგისტრაციასთან დაკავშირებული დებულებების საერთაშორისო ვალდებულებებთან და სხვა საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოსაყვანად, სასურველია ქვეყანაში ცხოვრებასთან დაკავშირებული მოთხოვნებისა და ორმაგ მოქალაქეობასთან დაკავშირებული შეზღუდვების გადახედვა.
15. შესაძლებელია ეფექტური მექანიზმის შექმნა, რომლითაც მხარდამჭერთა ხელმოწერების შემოწმება მოხდება.

წინასაარჩევნო კამპანია

16. წინასაარჩევნო კამპანიის თანასწორ პირობებში ჩატარების ხელშესაწყობად, შესაძლებელია კანონმდებლობის გადახედვა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სახელმწიფოს მიერ კანდიდატებისთვის გამოყოფილი რესურსები სხვა კანდიდატების სასარგებლოდ არ იყოს გამოყენებული.

17. შესაბამისმა ორგანოებმა დროული რეაგირება უნდა მოახდინონ ამომრჩეველთა დაშინების, საჯარო მოხელეებზე ზეწოლის განხორციელების ან ამომრჩეველთა მოსყიდვის შესაძლო შემთხვევებზე. სასურველია, რომ ცესკომ და სხვა რელევანტურმა ორგანოებმა შესაბამისი სახის საინფორმაციო კამპანიები ჩაატარონ ხმის მიცემის ფარულობის უზრუნველყოფი მექანიზმების შესახებ.

წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსება

18. წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსების გამჭვირვალობის და ზედამხედველობის გასაუმჯობესებლად, კარგი იქნება თუ კანონმდებლობაში შემდგომი ცვლილებები შევა, რომლებითაც იდენტიფიცირებული ნაკლოვანებები იქნება აღმოფხვრილი და ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის და ევროპის საბჭოს კორუფციის წინააღმდეგ მებრძოლ სახელმწიფოთა ჯგუფის (GRECO)-ს წარსული რეკომენდაციები იქნება შესრულებული, მათ შორის ის რეკომენდაციები, რომლებიც სესხებს და მესამე მხარის აქტივობების დარეგულირებას ეხება.

მედია

19. შესაძლებელია საარჩევნო კოდექსში შესწორებების შეტანა, რომლითაც არჩევნების თარიღის ოფიციალურად გამოცხადებიდან და ტურებს შორის პერიოდში, მედიაში წინასაარჩევნო კამპანიის წარმოებასთან დაკავშირებული კონკრეტული დებულებები, მათ შორის უფასო და ფასიანი საეთერო დროის გამოყოფასთან დაკავშირებული დებულებები, იქნება განსაზღვრული.

20. სასურველია, რომ უფასო საეთერო დროის გამოყოფის, დებატებში მონაწილეობის და რეკლამისთვის თანხების გამოყოფის არსებული სისტემის გადახედვა მოხდეს, რათა მხარეებს წინასაარჩევნო კამპანიის ფარგლებში თანაბარი შესაძლებლობები მიეცეთ. არჩევნებში მონაწილე მხარეებისთვის უფასო საეთერო დროის გამოყოფის საკითხზე გადაწყვეტილებას მედია არ უნდა იღებდეს.

21. მედია საშუალებები პასუხს არ უნდა აგებდნენ მათ მიერ ეთერში გაშვებული პოლიტიკური რეკლამების შინაარსზე, იმ შემთხვევების გარდა, როდესაც სასამართლოს მიერ მანამდე მიღებული გადაწყვეტილებით რეკლამის შინაარსი უკანონოდ იქნა მიჩნეული ან სასამართლოს აზრით, კონკრეტულ რეკლამაში შესული განცხადებები შეიცავენ პირდაპირ მოწოდებებს ძალადობისკენ. სასურველია, რომ მედიის მარეგულირებელ ორგანოს მიერ ფასიანი პოლიტიკური რეკლამების წინასწარ დამტკიცების პრაქტიკის აღმოფხვრა მოხდეს.

ადგილობრივი და საერთაშორისო დამკვირვებლები

22. პოლიტიკურმა პარტიებმა, კანდიდატებმა და ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ორგანიზაციებმა პატივი უნდა სცენ პარტიულ და არაპარტიულ დაკვირვებას შორის განსხვავებას. სასურველია, რომ ცესკომ ისეთი მექანიზმის შემოღებაზე იმსჯელოს, რომელიც არჩევნებში მონაწილე სუბიექტების მიერ ადგილობრივი სადამკვირვებლო სისტემის ბოროტად გამოყენებას აღკვეთავს.

საჩივრები და სარჩელები

23. სამართლებრივი დაცვის ეფექტური მექანიზმების უზრუნველსაყოფად კანონში უნდა არსებობდეს იმ საჩივრების დაჩქარებული წესით განხილვის საშუალება, რომლებითაც წინასაარჩევნო დარღვევებისთვის ადმინისტრაციული სანქციების დაწესებაა მოთხოვნილი. საარჩევნო კომისიების მიერ მიღებული ყველა გადაწყვეტილება, მაშინაც კი თუ ამ გადაწყვეტილებას კონკრეტული პირი იღებს, გასაჩივრებას უნდა ექვემდებარებოდეს.

24. სასურველია, რომ ადგილობრივ დამკვირვებლებს და პარტიების წარმომადგენლებს საარჩევნო დავების გადაწყვეტასთან და საარჩევნო დარღვევების დოკუმენტირებასთან დაკავშირებით შემდგომი სწავლებები ჩაუტარდეთ. სასურველია, რომ ცესკომ დაინტერესებული მხარეებისთვის საჩივრებთან დაკავშირებულ პროცესზე და მათ უფლებებზე სწავლებები ჩაატაროს.

კენჭისყრის დღე

25. სასურველია რომ ხელისუფლებამ შემდგომი ზომების მიღებაზე დაფიქრდეს, რომელთა მეშვეობით საარჩევნო უბნებზე წვდომა სრულად იქნება გარანტირებული, რათა შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებს ხმის დამოუკიდებლად და ღირსეულად მიცემის უფლებით სარგებლობა შეეძლოთ.

26. ცესკომ უნდა უზრუნველყოს საუბნო საარჩევნო კომისიების წევრთა ინსტრუქტაჟი, რათა მათ დამკვირვებლებისა და კანდიდატების წარმომადგენლების მხრიდან კენჭისყრის დღის მიმდინარეობაში ჩარევა აღკვეთონ და ასევე დარღვევებზე ადეკვატური რეაგირება შეძლონ.

27. ხმის მიცემის პროცესის პატიოსნების გასაძლიერებლად, შესაძლებელია, რომ საარჩევნო კოდექსით ნათლად იყოს განსაზღვრული საარჩევნო ბიულეტენების ნამდვილობის კრიტერიუმები. ხმის მიცემის ფარულობის უზრუნველსაყოფად, ისეთი დამატებითი წარწერების მქონე ბიულეტენები, რომლებითაც ამომრჩევლის პოტენციურად იდენტიფიცირება შეიძლება, ბათილად უნდა ჩაითვალოს.

დანართი I: საბოლოო შედეგები

პირველი ტური

რეგისტრირებულ ამომრჩეველთა რაოდენობა	3,518,877	
იმ ამომრჩეველთა რაოდენობა, რომლებმაც არჩევნებში მიიღეს მონაწილეობა	1,647,878	
ამომრჩეველთა აქტივობა	46.83%	
კანდიდატი	ხმების რაოდენობა	პროცენტი
მიხეილ ანთაძე	1,074	0.07
დავით ბაქრაძე	174,849	10.97
ვახტანგ გაბუნია	1,958	0.12
გრიგოლ ვაშაძე	601,224	37.74
შალვა ნათელაშვილი	59,561	3.74
ზვიად მეხატიშვილი	713	0.04
გიორგი ლილუაშვილი	892	0.06
აკაკი ასათიანი	1,994	0.13
კახა კუკავა	21,186	1.33
ოთარ მეუნარგია	664	0.04
ირაკლი გიორგაძე	531	0.03
დავით უსუფაშვილი	36,037	2.26
ზვიად ბაღდავაძე	477	0.03
მიხეილ სალუაშვილი	2,970	0.19
ზვიად იაშვილი	444	0.03
თამარ ცხორაგაული	4,004	0.25
გელა ხუციშვილი	1,623	0.10
ზურაბ ჯაფარიძე	36,034	2.26
ლევან ჩხეიძე	2,895	0.18
სალომე ზურაბიშვილი	615,572	38.64
ბესარიონ თედიაშვილი	3,713	0.23
გიორგი ანდრიაძე	13,133	0.82
კახაბერ ჭიჭინაძე	1,418	0.09
ვლადიმერ ნონიკაშვილი	633	0.04
თეიმურაზ შაშიაშვილი	9,481	0.60

მეორე ტური

რეგისტრირებულ ამომრჩეველთა რაოდენობა	3,528,658	
იმ ამომრჩეველთა რაოდენობა, რომლებმაც არჩევნებში მიიღეს მონაწილეობა	1,988,787	
ამომრჩეველთა აქტივობა	56.36%	
კანდიდატი	ხმების რაოდენობა	პროცენტი
გრიგოლ ვაშაძე	780,680	40.48
სალომე ზურაბიშვილი	1,147,701	59.52

დანართი II: საერთაშორისო საარჩევნო სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებელთა სია

ეუთოს საპარლამენტო ასამბლეა

კრისტიან	ვიგენინი	სპეციალური კოორდინატორი	ბულგარეთი
მარგარეტა	სედერფელტი	დელეგაციის ხელმძღვანელი	შვედეთი
რომან	ჰაიდერი	პარლამენტის წევრი	ავსტრია
ანდრეას	ჰანგერი	პარლამენტის წევრი	ავსტრია
დესისლავა	ატანასოვა	პარლამენტის წევრი	ბულგარეთი
ბორის	იაჩევი	პარლამენტის წევრი	ბულგარეთი
იან	ჰორნიკი	პარლამენტის წევრი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
ზდენეკ	ონდრაჩევი	პარლამენტის წევრი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
პაველ	პლზაკი	პარლამენტის წევრი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
იან	ზალუდიკი	პარლამენტის წევრი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
უნო	კასკპეიტი	პარლამენტის წევრი	ესტონეთი
იანუს	მარანდი	პარლამენტის წევრი	ესტონეთი
კიმო	კიველა	პარლამენტის წევრი	ფინეთი
მიკა	რააკტიკაინენი	პარლამენტის წევრი	ფინეთი
ბრიტა	დასლერი	პარლამენტის წევრი	გერმანია
პაულვიქტორ	პოდოლაი	პარლამენტის წევრი	გერმანია
ანდრეას	შვარცი	პარლამენტის წევრი	გერმანია
ანასტასია	გკარა	პარლამენტის წევრი	საბერძნეთი
მარია	თელერიტი	პარლამენტის წევრი	საბერძნეთი
ლუიჯი	ოგუსორი	პარლამენტის წევრი	იტალია
ჯანლუკა	კასტალდი	პარლამენტის წევრი	იტალია
პაოლო	გრიმლოდი	პარლამენტის წევრი	იტალია
პაოლა	ტავერნა	პარლამენტის წევრი	იტალია
ანსარ	მუსახანოვი	პარლამენტის წევრი	ყაზახეთი
აბდალი	ნურალიევი	პარლამენტის წევრი	ყაზახეთი
შავხატ	უტემისოვი	პარლამენტის წევრი	ყაზახეთი
ჰელენ	კონზეტი	პარლამენტის წევრი	ლიხტენშტეინი
კარი	ჰენრიკსენი	პარლამენტის წევრი	ნორვეგია
რობერტ	მამატოვი	პარლამენტის წევრი	პოლონეთი
იასეკ	ვლოსოვიჩი	პარლამენტის წევრი	პოლონეთი
ბოჟენა	კამინსკა	პარლამენტის წევრი	პოლონეთი
ვასილ	კოკოსი	პარლამენტის წევრი	რუმინეთი
კატალინ	ფენეჩიუ	პარლამენტის წევრი	რუმინეთი
დანიელ			
პეტრუ	მოვილა	პარლამენტის წევრი	რუმინეთი
ლუსიან	რომასკანუ	პარლამენტის წევრი	რუმინეთი

ნიკოლაი	ბრიკინი	პარლამენტის წევრი	რუსეთის ფედერაცია
არტიომ	ტუროვი	პარლამენტის წევრი	რუსეთის ფედერაცია
დავიდ	კარასედო ვერდე	პარლამენტის წევრი	ესპანეთი
ლაურა	კასტელ ფორტი	პარლამენტის წევრი	ესპანეთი
იასენკ	ომანოვიჩი	პარლამენტის წევრი	შვედეთი
სვენ-ოლოფ	სალსტრომი	პარლამენტის წევრი	შვედეთი
აჰმეტ	არსლანი	პარლამენტის წევრი	თურქეთი
მეჰმეტ საიტ	კირაზოდლუ	პარლამენტის წევრი	თურქეთი
იუკსელ	იანჩიზარი	პარლამენტის წევრი	თურქეთი
პოლ	მასარო	ა.შ.შ.-ს ჰელსინკის კომისიის წარმომადგენელი	ა.შ.შ.
ლუკას	მუსი	დელეგაციის წევრი	ავსტრია
დესისლავა	ნაკოვა	დელეგაციის წევრი	ბულგარეთი
რადეკ	მერკლი	დელეგაციის წევრი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
ალექსანდრა	მაკრი	დელეგაციის წევრი	საბერძნეთი
სერგეი	კარსეკა	დელეგაციის წევრი	რუსეთის ფედერაცია
ევა	ჰიელმი	დელეგაციის წევრი	შვედეთი
ჩენკ	ილერი	დელეგაციის წევრი	თურქეთი
მარკ	კარილე	ეუთოს საპარლამენტო ასამბლეის საერთაშორისო სამდივნო	საფრანგეთი
ანა დი	დომენიკო	ეუთოს საპარლამენტო ასამბლეის საერთაშორისო სამდივნო	იტალია
სტეფანი	კოლჩანოვი	ეუთოს საპარლამენტო ასამბლეის საერთაშორისო სამდივნო	საფრანგეთი
რობერტო	მონტელა	ეუთოს საპარლამენტო ასამბლეის საერთაშორისო სამდივნო	იტალია
ირინა	საბაშუკი	ეუთოს საპარლამენტო ასამბლეის საერთაშორისო სამდივნო	უკრაინა
ფრედრიკ	სვენსონი	დელეგაციის წევრი	შვედეთი
ბურაკ	მეიდან	დელეგაციის წევრი	თურქეთი
კაი	უაითი	ეუთოს საპარლამენტო ასამბლეის საერთაშორისო სამდივნო	გაერთიანებული სამეფო

ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა

ანდრეი	ჰანკო	დელეგაციის ხელმძღვანელი	გერმანია
სტეფან	შენახი	პარლამენტის წევრი	ავსტრია
მარიკონ	ბლონდინ	პარლამენტის წევრი	საფრანგეთი
ბერენგარ	პოლეტი	პარლამენტის წევრი	საფრანგეთი
ჯოზეფინ	ორტლები	პარლამენტის წევრი	გერმანია
ბირგირ	თორარინსონი	პარლამენტის წევრი	ისლანდია
პოლ	გავანი	პარლამენტის წევრი	ირლანდია
რონან	მალენი	პარლამენტის წევრი	ირლანდია
ბორის	სილვეიჩსი	პარლამენტის წევრი	ლატვია
ნელია	კლეინბერგა	პარლამენტის წევრი	ლატვია
ინეს	ლიბინა-ეგნერე	პარლამენტის წევრი	ლატვია
ეტიენ	გრეჟი	პარლამენტის წევრი	მალტა
რეინა	დე ბრუინ-ვეზემანი	პარლამენტის წევრი	ნიდერლანდები
კორნელიუ	მუგურელ კოზმანჩიუკი	პარლამენტის წევრი	რუმინეთი
მირენ	ედურნ გორათშითეგი	პარლამენტის წევრი	ესპანეთი
ბორიანა	აბერგი	პარლამენტის წევრი	შვედეთი
კერსტინ	ლუნდგრენი	პარლამენტის წევრი	შვედეთი
ალფრედ	ჰეარი	პარლამენტის წევრი	შვეიცარია
ირინა	გერაშჩენკო	პარლამენტის წევრი	უკრაინა
გეორგი	ლოგვინსკი	პარლამენტის წევრი	უკრაინა
ანდრიი	ლოპუშანსკი	პარლამენტის წევრი	უკრაინა
ოლენა	სოტნიკი	პარლამენტის წევრი	უკრაინა
ლორდ	ბლენკატრა	პარლამენტის წევრი	გაერთიანებული სამეფო
დევიდ			

ნატოს საპარლამენტო ასამბლეა

რასა	იუკნავიჩიენე	დელეგაციის ხელმძღვანელი	ლიეტუვა
ჰრისტო	გაჯევი	პარლამენტის წევრი	ბულგარეთი
მილენ	მიჰოვი	პარლამენტის წევრი	ბულგარეთი
პეტარ	ბოიკოვ ვიტანოვი	პარლამენტის წევრი	ბულგარეთი
იოსეფ	ბელიკა	პარლამენტის წევრი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
რობერტ	კრალიჩევი	პარლამენტის წევრი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
ჰელენა	ლანგსადლოვა	პარლამენტის წევრი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
პაველ	ზაჩევი	პარლამენტის წევრი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
კარსტენ	ბახი	პარლამენტის წევრი	დანია

ივანს	კლემენტიევსი	პარლამენტის წევრი	ლატვია
არტის	რასმანისი	პარლამენტის წევრი	ლატვია
ბოჟენა	კამინსკა	პარლამენტის წევრი	პოლონეთი
ჩესლავ	მროჩევი	პარლამენტის წევრი	პოლონეთი
ჟულიო	მირანდა კალა	პარლამენტის წევრი	პორტუგალია
ივა	მასარიკოვა	დამხმარე თანამშრომელი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
რუქსანდრა	პოპა	საერთაშორისო სამდივნო	საფრანგეთი
ჰენრიკ	ბლიდალი	საერთაშორისო სამდივნო	დანია

ევროპის პარლამენტი

ლაიმა	ანდრიკიენე	დელეგაციის ხელმძღვანელი	ლიეტუვა
იარომირ	შტეტინა	ევროპის პარლამენტის წევრი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
იოაქიმ	ცელერი	ევროპის პარლამენტის წევრი	გერმანია
ფაბიო	კასტალდო	ევროპის პარლამენტის წევრი	იტალია
ანდრე	ელისენი	ევროპის პარლამენტის წევრი	ნიდერლანდები
ანა	ფოტიგა	ევროპის პარლამენტის წევრი	პოლონეთი
ანა	გომესი	ევროპის პარლამენტის წევრი	პორტუგალია
რობერტ	გოლანსკი	პოლიტიკური ჯგუფების განყოფილების თანამშრომელი	პოლონეთი
კატარჟინა	ოქმან-კამინსკა	პოლიტიკური ჯგუფების განყოფილების თანამშრომელი	პოლონეთი
ჟულიენ	კრამპი	ევროპის პარლამენტის სამდივნო	საფრანგეთი
კარლ	მინერი	ევროპის პარლამენტის სამდივნო	საფრანგეთი
ჰელენ	კოლინზი	ევროპის პარლამენტის სამდივნო	გაერთიანებული სამეფო
ჟოელ	ბერგერონი	ევროპის პარლამენტის წევრი	საფრანგეთი
ჟოზე ინასიო	ფარია	ევროპის პარლამენტის წევრი	პორტუგალია
ჟილ	არნო	პოლიტიკური ჯგუფების განყოფილების თანამშრომელი	საფრანგეთი
ფილიპ	კამარი	ევროპის პარლამენტის სამდივნო	საფრანგეთი
პილარ	გონსალეს- მურილო	ევროპის პარლამენტის სამდივნო	ესპანეთი

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მოკლევადიანი დამკვირვებლები

მირა	ჰოჯა	ალბანეთი
უარდა	სელამი	ალბანეთი
ნარინე	მოვსესიანი	სომხეთი
თამარა	ჰოვანანიანი	სომხეთი
მანფრედ	აშაბერი	ავსტრია
ლენა	ლეპუშუცი	ავსტრია
ვერნერ	როარახერი	ავსტრია
იურგენ	ჰაისელი	ავსტრია
სიმონ	ვანდენბრუკი	ბელგია
ერიკა	დემი	ბელგია
ელსა	კეიერსი	ბელგია
პიტერ	ვან ლუ	ბელგია
რიმა	აბაჯანი	ბელგია
ვინსენ	სასელი	ბელგია
დიდიე	დინიეფე	ბელგია
თამარა	ალ სულაიმანოვა	ჩეხეთის რესპუბლიკა
დანიელა	კრალოვა	ჩეხეთის რესპუბლიკა
ტომას	ბელონოზნიკ	ჩეხეთის რესპუბლიკა
კრისტინა	კაბზანოვა	ჩეხეთის რესპუბლიკა
დაგმარ	მინარიკოვა	ჩეხეთის რესპუბლიკა
მატი	ტეტრევი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
პაველ	ჰეროტი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
იოზეფ	ორისკო	ჩეხეთის რესპუბლიკა
მარტინ	სვაროვსკი	ჩეხეთის რესპუბლიკა
მარტინ	ნეკოლა	ჩეხეთის რესპუბლიკა
ინგეგერდ	პეტერსენი	დანია
კირსტენ	იორგენსენი	დანია
პოულ	ლორიტსენი	დანია
ბენტე	რასმუსენი	დანია
კარსტენ	პოულსენი	დანია
სანე	ჰულინდი	დანია
პერ	ანდერსენი	დანია
სორენი	ჰვალკოფი	დანია
მარილის	ბერგ-სონე	დანია
გრეტე	ბილე	დანია
სანდრა	სიქლაუ	დანია
კადრი	ლეპი	ესტონეთი
მაქს	ჰატვალა	ფინეთი

ლენა	კოივისტო	ფინეთი
მიკო	პალონკორპი	ფინეთი
ანია	პააიანენი	ფინეთი
ადელინ	მარკუი	საფრანგეთი
პასკალ	დელუმე	საფრანგეთი
მიშელ	ლი	საფრანგეთი
საბინ	ოაიონი	საფრანგეთი
ჟულიენ	ველკოფი	საფრანგეთი
დანიელ	ფორე	საფრანგეთი
რაშელ	რუამი	საფრანგეთი
სიგოლენ	ტაველი	საფრანგეთი
ადრიენ	მაჟორელი	საფრანგეთი
პასკალ	ვეგონუი	საფრანგეთი
მაგალი	ვილემე	საფრანგეთი
კერსტინ	დოკტერი	გერმანია
ანიტა	დეპი	გერმანია
მარია	მილზოუ	გერმანია
დოროთეა	გადეკე	გერმანია
მიქაელ	კული	გერმანია
იან-მარიუს	ტილმანსი	გერმანია
რეგინა	კორდეს ლარსონი	გერმანია
დოროთეა	ლიუკი	გერმანია
იულიანა	გლოკლერ-ფუქსი	გერმანია
ფლორიან	საიცი	გერმანია
იდელტრაუდ	ლიერი	გერმანია
კარინ	ბლაიზი	გერმანია
დაგმარ	დიუტე	გერმანია
რობერტ	ევერჰარცი	გერმანია
კრისტინ	სმერსი	გერმანია
საბინ	სმოლკა-გუნსამი	გერმანია
კერსტინ	ბრორინგი	გერმანია
ედიტ	მიულერი	გერმანია
ფილიპ	იანი	გერმანია
დეტლევ	პალუქი	გერმანია
რენატა	პაში	გერმანია
ანდრეას	კუმერი	გერმანია
კარინ	კნობელსპისი	გერმანია
იოაქიმ	კეცლერი	გერმანია
ჰაინრიხ	როზენდალი	გერმანია
ტომას	კორბელი	გერმანია

ტობიას	რაფელი	გერმანია
კარსტენ	შმიდტი	გერმანია
მარკო	შილდერი	გერმანია
ვანდა	ჰუმელი	გერმანია
საბინ	ლუდვიგი	გერმანია
ფლორიან	შრივერჰოფი	გერმანია
პეტერ	ვოგლი	გერმანია
ჰანს-ჰაინრიხ	შნაიდერი	გერმანია
კრისტიან	ნასერი	უნგრეთი
კრისტინა	კატონა	უნგრეთი
ანა	ბენიცი	უნგრეთი
ერიკ	ბაკტაი	უნგრეთი
კრისტინ	ტრიგვადოტირი	ისლანდია
კიარტან	მაგნუსონი	ისლანდია
ანდრეა	ბრესლინი	ირლანდია
მარი	კროსი	ირლანდია
ბრაიან	ფაგანი	ირლანდია
ფერგუს	გლისონი	ირლანდია
პატრიკ	მაკლაფლინი	ირლანდია
პატრიცია	აგანგი	იტალია
სალვატორე	პიშიტელი	იტალია
ვალენტინა	ტროპიანო	იტალია
პაოლო	პაგოტო	იტალია
სებასტიანო	მორი	იტალია
მარიაგრაცია	ფორჩელა	იტალია
მატილდა	ფრუნჩილიო	იტალია
ბუჟარ	ჰალო	იტალია
დიმამ	ალჟანოვი	ყაზახეთი
მუხან	მადელხანოვი	ყაზახეთი
აზამატ	კუსაინოვი	ყაზახეთი
მადინა	ტაუმკენოვა	ყაზახეთი
რაჟმან	ისაბეკოვა	ყაზახეთი
ილიას	კურმანოვი	ყაზახეთი
ინგა	სკრუზმანე	ლატვია
ვიკტორია	ნორეკაიტე	ლიეტუვა
იურგიტა	ბანიტე	ლიეტუვა
ვალდას	სტეპონავიჩიუსი	ლიეტუვა
სკირმანტას	სტრიმაიტისი	ლიეტუვა
იურატა	მუსტეიკიტე	ლიეტუვა
მირიამ	ბერგერვოეტი	ნიდერლანდები

პიტერ	ჰენდრიკსი	ნიდერლანდები
ვილემ	ჰულცებოში	ნიდერლანდები
ორვარ	დალბი	ნორვეგია
ნილს	სონგსტადი	ნორვეგია
კრისტინ	იაეგერი	ნორვეგია
მარსია	ჰაგედალი	ნორვეგია
დარია	სუვალა	პოლონეთი
იან	ბროდოვსკი	პოლონეთი
ელჟბიეტა	სისილსკა	პოლონეთი
პაულინა	ცარნიკა	პოლონეთი
რადისლავა	გორტატი	პოლონეთი
კშიშტოფ	იგნატოვიჩი	პოლონეთი
ელჟბიეტა	ჰოროჟკო	პოლონეთი
ვოიჩეხ	ვოიტასივიჩი	პოლონეთი
არკადიუმ	ლეგიეჩი	პოლონეთი
რაფალ	შკოპეკი	პოლონეთი
ბარტლომიე	ჯოიჟეკი	პოლონეთი
კარინა	ზბოროვსკა	პოლონეთი
პაულინა	პილეეი	პოლონეთი
მატეუმ	კამიონკა	პოლონეთი
მარიუმ	ჟემუტკო	პოლონეთი
ნატალია	კერტიჩაკი	პოლონეთი
მატეუმ	ბაჯეკი	პოლონეთი
ანდჟეი	ფაფარა	პოლონეთი
ანა	გოდოი	პოლონეთი
ანა	რიბკოვსკა	პოლონეთი
მიხალ	ნოჯიკოვსკი	პოლონეთი
კამილა	ლასკივიჩი-კრიმინსკა	პოლონეთი
მიხალ	შიაიგილსკი	პოლონეთი
მაჩეი	ნოვაკი	პოლონეთი
მილოშ	პიენკოვსკი	პოლონეთი
კატარჟინა	ოლეინიჩაკი	პოლონეთი
მარჟენა		პოლონეთი
გაბრიელა	რიჟკოვსკა	
ტომაშ	ვილგომასი	პოლონეთი
დოროტა	მარტინსკა	პოლონეთი
მარეკ	კუბერსკი	პოლონეთი
ადრიანა-		
მიჰაელა	ბარბიერუ	რუმინეთი
ლუმინიტა	ჩობანუ	რუმინეთი

ტოტ	მარიუს ჩიპრიან	რუმინეთი
ჯორჯე	იოვიჩევიჩი	სერბეთი
ნატაშა	დრაგოილევიჩ სირიკი	სერბეთი
რომან	როტი	სლოვაკეთი
ტომაშ	ფელიქსი	სლოვაკეთი
საშა	იურეჩკო	სლოვენია
ლუის	სოლი ნავარო	ესპანეთი
კრისტინა	ბერგლუნდი	შვედეთი
ანეტ	ემანუელსონი	შვედეთი
ანდერს	ტორი	შვედეთი
ნანა	სინდკვისტი	შვედეთი
იან	ჰალტი	შვედეთი
იოჰან	გენები	შვედეთი
კიელ	მესინგი	შვედეთი
ერიკა	მეიერტ სელტბორგი	შვედეთი
მონიკა	გრინი	შვედეთი
ბიორნ	ლინდკვისტი	შვედეთი
ჰანა	ნორელი	შვედეთი
ულფ	ოტოსონი	შვედეთი
ჯენი	ნილსონი	შვედეთი
კრისტინა	ულგემო	შვედეთი
მარია	ლაგუსი	შვედეთი
მანე	ვანგბორგი	შვედეთი
პონტუს	ტალბერგი	შვედეთი
პეტერ	ვოლბერგი	შვედეთი
კლას	კეტნაკერი	შვედეთი
ლუსი	ანდრადე გონსალესი	შვედეთი
მარტინ	დამარი	შვეიცარია
დანიელე	დესპოზიტო	შვეიცარია
ფრიც	კრებსი	შვეიცარია
რომან	ენცლერი	შვეიცარია
მარიან	გერბერი	შვეიცარია
ალექსანდრა	ფონ არქსი	შვეიცარია
ჰანს-იურგ	პფაფი	შვეიცარია
სტანისლავ	ჟოლუდიევი	უკრაინა
ვიქტორია	ლიალინა-ბოიკო	უკრაინა
ემილი	როუმი	ა.შ.შ.
ჰარის	სოფრაჯია	ა.შ.შ.
კათრინ	სოლონი	ა.შ.შ.
ერნესტ	ჯოუნსი	ა.შ.შ.

აარონ	ჯოჰანსონი	ა.შ.შ.
ალკა	კოთარი	ა.შ.შ.
რიკარდო	კანავარო	ა.შ.შ.
კიერ	ჰოულმენი	ა.შ.შ.
რენე	ვალდიოსერა	ა.შ.შ.
სიუზანა	ზარაისკი	ა.შ.შ.
ტანია	კარპიაკი	ა.შ.შ.
ტარა	ო'კონორი	ა.შ.შ.
ნურ	ნური	ა.შ.შ.
ენ	რენდალი	ა.შ.შ.
გარი	ბოარდმენი	ა.შ.შ.
ჯოზეფ	მეიერი	ა.შ.შ.
ჯენიფერ	უოლსტონ მინშიუ	ა.შ.შ.
კონსტანს	რობინსონი	ა.შ.შ.
მარა	ჰანა	ა.შ.შ.
ჯონ	შეფერდი	ა.შ.შ.
რობერტ	რემკე	ა.შ.შ.
დენიელ	იასტიშოკი	ა.შ.შ.
კიმბერლი	შნაიდერი	ა.შ.შ.
ენი	ტარა	ა.შ.შ.
კრისტენ	ბომენგენი	ა.შ.შ.
ელენ	შუსტიკი	ა.შ.შ.
ფლორენს	ბარნა	ა.შ.შ.
რენო	დომენიკო	ა.შ.შ.
დენიელ	ვილეგასი	ა.შ.შ.
კრისტოფერ	ბლერი	ა.შ.შ.
ერიკ	მენტონი	ა.შ.შ.
ლუის	პალმერი	ა.შ.შ.
ელია	ვარელა სერა	ა.შ.შ.
კეთრინ	კაშნერი	ა.შ.შ.
უილიამ	ჰასალი	ა.შ.შ.

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მოკლევადიანი დამკვირვებლები (მეორე ტური და ადგილზე დაქირავებული დამკვირვებლები)

ფილიპ	ჰერმანი	ავსტრია
ანდრეა	ვაისი	ავსტრია
კრისტინა	კაბზანოვა	ჩეხეთის რესპუბლიკა
ჰანა	ბენგი	დანია

პოულ	სვანი	დანია
სოფია	სვენსონი	დანია
მირიამ	გომი	საფრანგეთი
კლაუდიო	სერაფინი	საფრანგეთი
ფრიც	ბირნსტილი	გერმანია
გოტფრიდ	ბრამერი	გერმანია
ჰორსტ	დენეკე	გერმანია
იოქენ	ფრიდი	გერმანია
ჰარტვიგ ჰანს	კაბოტი	გერმანია
რაინერ	კლეფელი	გერმანია
პეტერ	კოლმაიერი	გერმანია
მიქაელ	კული	გერმანია
ტომას	ლეცკე	გერმანია
ელენა	ლოპეს ვერნერი	გერმანია
ამინ	ლოუდენი	გერმანია
კრისტა	მიულერი	გერმანია
ულრიკე	ნეუნდორფი	გერმანია
პეტრა	რუთი	გერმანია
ბრიგიტ	შმიდი	გერმანია
იან პეტერ	შოფერი	გერმანია
ფლორიან	ვეგელაინი	გერმანია
ვოლკერ	ვეიელი	გერმანია
ჯონ	დურნინი	ირლანდია
ჯეიმს	მაკარტი	ირლანდია
დილეტა	ბერარდინელი	იტალია
ფაბრიციო	მატეოჩი	იტალია
გაბრიელე	პედრინი	იტალია
ილარია	ვერატი	იტალია
ოივინდ	სეიმი	ნორვეგია
რობერტ	ბაკი	პოლონეთი
მადალინა	ლუპუ	რუმინეთი
იურაჟ	ბალოგი	სლოვაკეთი
საშა	ჯურეკო	სლოვაკეთი
სიმონ	დუსე	შვეიცარია
ნაბილ	ალ-ტიკრიტი	ა.შ.შ.
ჯომუა	ბურგინი	ა.შ.შ.
ბურდეტა	ბერკჰარტი	ა.შ.შ.
ზექარი	კანტრელი	ა.შ.შ.
ბლანშ	ფაველი	ა.შ.შ.
ფრედერიკ	ჰეგმანი	ა.შ.შ.

ბარბარა	ჯექსონ-მაკინტოში	ა.შ.შ.
მარშა	კენედი	ა.შ.შ.
დენიელ	კლინგენბერგი	ა.შ.შ.
კეთრინ	ლოურენსი	ა.შ.შ.
ბრაიან	მარშალი	ა.შ.შ.
მარკ	მორისონი	ა.შ.შ.
ოქტავიუს	პინკარდი	ა.შ.შ.
კარლ	რადერი	ა.შ.შ.
კარენ	რეინჰარდტი	ა.შ.შ.
ბრედლი	რეინოლდსი	ა.შ.შ.
ეიფრილ	სნედერეკი	ა.შ.შ.
ჯენი	საური	ა.შ.შ.
არტურ	ტრალდი	ა.შ.შ.
ანისა	ვანატი	ა.შ.შ.
კაილ	ვუდი	ა.შ.შ.
ერიკ	მარქსი	გერმანია
ანკე	დოლეცკი	გერმანია
მარტა	სტოლცე	გერმანია
ოლივიე	გრანჟანი	საფრანგეთი
ელეონორ	გარნიე	საფრანგეთი
პაულინა	მოფრე	საფრანგეთი
სებასტიენ	ბობიე	საფრანგეთი
ობატა	მატასაკა	იაპონია
ვაიდა	კუდანიენე	ლიეტუვა
ივეტა იევა	გედვილაიტე-პოძიუნიენე	ლიეტუვა
გიდრიუს	პოძიუნასი	ლიეტუვა
იუსტინა	სლენიტე	ლიეტუვა
ფლორის იოჰან	ვან ბოდეგრავენი	ნიდერლანდები
ლუის ჟაკლინ	ლამერცი	ნიდერლანდები
სანჩე	რუის ასუნსიონი	ესპანეთი

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის ძირითადი გუნდი

ელჩი გვერტ-ჰაინრიხ	არენსი	მისიის ხელმძღვანელი	გერმანია
მეგან	ფიცჯერალდი		ა.შ.შ.
გაბრიელა	სკულოვა		ჩეხეთის რესპუბლიკა
იულია	შიპილოვა		უკრაინა
კსენია	დამუცინა		ბელარუსი

იეგორ	ტილპუნოვი	უკრაინა
სილკე გიზელა	ტიტელი	გერმანია
მონიკა	მორავკოვა	ჩეხეთის რესპუბლიკა
ანდერს	ერიკსონი	შვედეთი
მაქს	ბადერი	ნიდერლანდები
კაილ	ბაუერსი	ა.შ.შ.
კაროლინა	სიომინა	რუსეთის ფედერაცია
მალგოჟატა	ფალეკა	პოლონეთი
დავორ	ჩორლუკა	ბოსნია და ჰერცეგოვინა

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის გრძელვადიანი დამკვირვებლები

კრისტიან ოლივერ	ჰინეკი	ავსტრია
ემა	ვინსენტი	ავსტრია
მარსელა	მაშკოვა	ჩეხეთის რესპუბლიკა
იანა	ნოვოტნა	ჩეხეთის რესპუბლიკა
ტომას	ბოსერუპი	დანია
ლარს	ნიჰოლმი	დანია
იურკი	კანკაანპაა	ფინეთი
ანა	რიო	საფრანგეთი
ხაჩიგ	სუკიასიანი	საფრანგეთი
რიტა	ტაფორნი	გერმანია
მიქაელ	ვისრინგი	გერმანია
კირან	დალტონი	ირლანდია
სიმონე	გინზბურგი	იტალია
ვიტორია	ზანელატი	იტალია
მარია	დომარკაიტე	ლიეტუვა
რიკარდას	რამოსკა	ლიეტუვა
იოჰან	ტესელაარი	ნიდერლანდები
ესგირ	რუსტადი	ნორვეგია
ნინა	ვესელი	ნორვეგია
მიჰალ	ფილიპეკი	პოლონეთი
იუსტინა	კუჩუკი	პოლონეთი
მარია დანიელა	ვოინეა	რუმინეთი
ლენა	ორე	შვედეთი
ლილიან	სკოგლუნდი	შვედეთი
მაია ბარბარა	ჰერლიმანი	შვეიცარია
მარი ტერეზა	კარლენი	შვეიცარია
ენ	მერილი	ა.შ.შ.
რუბი	ნორფოლკი	ა.შ.შ.

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის შესახებ

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი ის ძირითადი ინსტიტუტია, რომელიც ეუთოს წევრ სახელმწიფოებს „ადამიანის უფლებების და ფუნდამენტური თავისუფლებების პატივისცემის უზრუნველყოფაში და ამ კუთხით კანონის უზენაესობის დაცვაში, დემოკრატიის პრინციპების მხარდაჭერაში, დემოკრატიული ინსტიტუტების შენებაში, გაძლიერებასა და დაცვაში და ასევე საზოგადოებაში ტოლერანტობის ხელშეწყობაში“ ეხმარება (1992 წლის ჰელსინკის სამიტის დოკუმენტი); მას ასევე „ეუთოს ადამიანურ განზომილებას“ უწოდებენ.

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი, რომელიც ვარშავაში (პოლონეთი) მდებარეობს, 1990 წელს პარიზის სამიტზე „თავისუფალი არჩევნების ოფისის“ სახელწოდებით შეიქმნა. ოფისმა ფუნქციონირება 1991 წლის მაისში დაიწყო; ერთი წლის შემდეგ სახელწოდება შეიცვალა, რათა მასში ასახული ყოფილიყო გაფართოებული მანდატი, რომელშიც ადამიანის უფლებების და დემოკრატიზაციის საკითხებიც შედიოდა. დღესდღეობით ოფისში 150-ზე მეტი ადამიანი მუშაობს.

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი არჩევნებზე დაკვირვების სფეროში ევროპაში წამყვანი ინსტიტუტია. ყოველწლიურად ის ახდენს ათასობით დამკვირვებლების სხვადასხვა ქვეყანაში განლაგების კოორდინირებას და ორგანიზებას, რათა შეფასდეს ეუთოში შემავალ ქვეყნებში ჩატარებული არჩევნების შესაბამისობა ეუთოს წინაშე აღებული ვალდებულებებთან, არჩევნების დემოკრატიულად ჩატარების უზრუნველსაყოფად არსებულ საერთაშორისო სტანდარტებთან და ვალდებულებებთან და ასევე ეროვნულ კანონმდებლობასთან. მისი უნიკალური მეთოდოლოგია მთლიანი საარჩევნო პროცესის სიღრმისეული ანალიზის საშუალებას იძლევა. პროექტების მეშვეობით ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი ეუთოს წევრ სახელმწიფოებს საკუთარი საარჩევნო სტრუქტურების გაუმჯობესებაში ეხმარება.

ოფისის დემოკრატიზაციის საკითხებთან დაკავშირებული საქმიანობა შემდეგ სფეროებს მოიცავს: კანონის უზენაესობა, საკანონმდებლო მხარდაჭერა, დემოკრატიული მმართველობა, მიგრაცია და გადაადგილების თავისუფლება და გენდერული თანასწორობა. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი ყოველწლიურად მიზნობრივ დახმარებაზე ორიენტირებულ არაერთ პროგრამას ახორციელებს, რომელთა მიზანია დემოკრატიული სტრუქტურების განვითარება.

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი ეუთოს წევრ სახელმწიფოებს ასევე დახმარებას უწევს ადამიანის უფლებების და ფუნდამენტური თავისუფლებების დაცვის კუთხით მათ მიერ აღებული ვალდებულებების შესრულებაში, რომლებიც ეუთოს ადამიანური განზომილების წინაშე აღებული ვალდებულებებს შეესაბამება. ამ მხრივ ოფისის მუშაობა სხვადასხვა პარტნიორთან ერთად მიმდინარეობს თანამშრომლობის გაძლიერების, შესაძლებლობების განვითარებისა და თემატურ სფეროებში გამოცდილების

გაზიერების უზრუნველსაყოფად ისეთ სფეროებში როგორცაა ადამიანის უფლებების დაცვა ტერორიზმთან ბრძოლის ფარგლებში, ტრეფიკინგის მსხვერპლთა ადამიანის უფლებების დაცვის გაძლიერება, ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული განათლება და ტრენინგი, ადამიანის უფლებების მდგომარეობის მონიტორინგი და ანგარიშგება და ქალთა ადამიანის უფლებები და უსაფრთხოება.

ტოლერანტობის და არადისკრიმინაციის მხრივ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი ეუთოს წევრ სახელმწიფოებს დახმარებას უწევს მათ მიერ სიძულვილის საფუძველზე ჩადენილ დანაშაულებზე, ასევე რასიზმის, ქსენოფობიის, ანტისემიტიზმის და არატოლერანტულობის სხვა ფორმებზე რეაგირების გაძლიერების კუთხით. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის საქმიანობა, რომელიც ტოლერანტობას და არადისკრიმინაციას ეხება, შემდეგ სფეროებზე ამახვილებს აქცენტს: კანონმდებლობა; სამართალდამცავთა ტრენინგი; სიძულვილის საფუძველზე ჩადენილ დანაშაულებსა და ინციდენტებზე რეაგირების მონიტორინგი, ანგარიშგება და შემდგომი ნაბიჯები; ასევე საგანმანათლებლო საქმიანობა, რომლის მიზანს ტოლერანტობის, პატივისცემის და ურთიერთგაგების ხელშეწყობა წარმოადგენს.

ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი ეუთოს წევრ სახელმწიფოებს რჩევებს აძლევს ბოშების მიმართ წარმოებულ პოლიტიკასთან დაკავშირებით. ოფისი ხელს უწყობს ბოშთა თემებში შესაძლებლობების განვითარებას და ბიზნეს კონტაქტების შექმნას და მხარს უჭერს სახელმწიფოებრივი პოლიტიკის შემმუშავებელი ორგანოების მუშაობაში ბოშების ჩართულობას.

დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის ყველა საქმიანობა ეუთოს წევრ ქვეყნებთან, ეუთოს ინსტიტუტებთან და ადგილზე განხორციელებულ პროგრამებთან, ისევე როგორც სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მჭიდრო კოორდინაციის და თანამშრომლობის რეჟიმში მიმდინარეობს.

დამატებითი ინფორმაცია ხელმისაწვდომია დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის ვებგვერდზე (<http://www.osce.org/odihr>).